

Дунёда байрамлар кўп. Шунингдек, ҳар бир халқнинг ўз байрамлари, улуғ кунлари мавжуд. Байрам яқинлашган сари одамларнинг кайфиятида ҳам байрамона руҳ, самимият сезилади. Барча бир-бирини қутлаган. Кўчаларда ҳам байрам исси, байрам нафаси. Одамлар байрамига муносиб ясан-тусанли, йўлагу иморатлар ҳам гўё

шимизнинг ташаббуслари боис йилдан-йилга қадр топиб, ривожланиб бораяпти. Бугун юртимиз улкан қурилишлар майдонига айланган. Байрамдан байрамгача барпо бўлган иморатларга, қурилаётган кўча ва кўприкларга қараб, қисқа муддат ичида шунча ўзгариш бўлганига лол қоламиз. Дарҳақиқат,

ЭНГ УЛУҒ, ЭНГ АЗИЗ БАЙРАМ МУБОРАК

махсус ясангандай бошқача ҳашамдор. Бу кўркамликни кўрган кўнгил қувонмай қолмас, албатта. Айниқса, байрам болаларники! Ҳаммадан олдин кийиниб, ота-онанинг қўлидан тортқилаб, ошиқишларига қараб одамнинг завқи келади. Шу сабабли ҳам байрамларда болалар учун алоҳида дастурлар уюштирилади. Истироҳат боғларида, кўча ва хиёбонларда, майдонларда болажонларнинг яйраб байрам қилишлари боиси — кўнгилларга байрам сиғишидан, юрт тинчлиги, одамларнинг хотиржамлигидан.

Халқимизда тўйга тўёна билан бориш яхши урф. Юртимизнинг мустақиллик тўйига барпо бўлаётган бинолар, чирой очаётган маҳаллалар, кўчалар, янги-янги ўқув даргоҳлари, бажарилаётган режалар... ҳаммаси тўёна. Асли одамларимизнинг кўн-қондида мавжуд бу каби фазилатлар Юртбо-

бизнинг пахтакор халқимиз бугун бунёдкор, бугун тадбиркор, бугун ташаббускор.

Дунёнинг алақайси бурчиди мадҳиямиз янграб, байроғимиз кўтарилганида экран олдида қалқиган кўз ёшларда Ватан туйғусини кўрамыз. Меҳмонга бориб, онасини уйига тортқилаётган боланинг хархашасида туғилаётгандир Ватан туйғуси. Шинам ётоқхонанинг оппоқ ёстиғига юзини босиб, онасини соғиниб йўлаётган талабанинг ҳаяжонларида Ватан туйғуси уйғонаётгандир.

Бугун улуғ байрам кунларида барча муштарийларни, барча ватандошларни, элим деб, юртим деб, ёниб яшаётган ҳар бир ватанпарвар юртдошимизни истиқдолимизнинг ўн беш йиллик тўйи билан муборакбод этамыз.

Guliston

ижтимоий-сиёсий, илмий-бадший, маданий-маърифий, безакли журнал

Журнал 1925 йилдан чиқа бошлаган

**Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт ишлари
вазирлиги**

Бош муҳаррир

Азим СУЮН

Таҳрир ҳайъати:

Бахтиёр ГАНЖАМУРОД

Хуршид ДАВРОН

Ўткир ЖЎРАЕВ

Жалолбек ЙЎЛДОШБЕКОВ

(бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари)

Абдусайд КЎЧИМОВ

Гулистон МАТЌУБОВА

Абдулла ОРИПОВ

Зумрад ВАҲОБОВА

(масъул котиб)

Комилжон ҚИЁМОВ

(бош муҳаррир ўринбосари)

Раҳмон ҚЎЧҚОР

Азамат ҲАЙДАРОВ

Бўлим муҳаррирлари:

Абдурауф РАҲИМҚУЛОВ

Манзура ШАМС

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

Фотомухбир

Шавкат ҚАҲҲОРОВ

Саҳифалаш ва дизайн

Нодирбек АҲМЕДОВ

Навбатчи муҳаррир

М.ШАМС

Ушбу сонда:

Усмон НУСУРОВ

Мунаввар кунларга етган

шаҳар

Зумрад ВАҲОБОВА

От устидан аёллар

Боир ХОЛМИРЗАЕВ

Ҳиёнат қилмайдиган дўст

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ

Абадият

Имант ЗИЕДОНИС

Эпифаниялар

«Ҳидоят» журнали

меҳмони низ

Босишга 30.08.2006 йилда топширилди.
Офсет қоғози. Бичими: 60x84 1/8. Ҳажми 6,0.

Бююртма №145

Таҳририят манзили: Тошкент — 700029, Буюк Турон
кўчаси, 41 уй. Телефонлар: Қабулхона: 136-56-01.

Бош муҳаррир ўринбосари: 136-78-90.

Масъул котиб: 133-07-94. Факс: 133-08-57.

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий
кутубхонаси босмахонасида чоп этилди.

Манзил: Тошкент шаҳри, Х.Сулаймонова кўчаси, 33-уй.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 091 — рақам
билан рўйхатга олинган

Муқоваларимизда:

1-бет: Байрам шукуҳи; 2-бет: Тошкент вилояти педагогика коллежи директори Насиба КАМОЛОВА; 3-бет: Истеъдодли хонанда Нигина ИСМАТОВА

Луфатимизда шундай сўзлар борки, уларни ҳис-ҳаяжонсиз тилга олиш мумкин эмас. Истиқлол — ана ўша қаторга кирадиган улуғ сўз. Ахир бу каломни не-не аждодларимиз эмин-эркин тилга чиқара олмай армонда кетдилар. Қодирий, Фитрат, Чўлпон сингари юзлаб, минглаб миллатимизнинг

келтирсак, ҳар йилнинг асрга тенг мазмуни равшанлашади. Чунончи, бевосита Юртбошимиз ташаббуси билан қурилган "Навоий-Учқудуқ-Нукус" темир йўл тизими аҳамиятини биз ёши улуғ маъданшунос олимлар яхши биламиз. Негаки, умримизнинг асосий қисми шу қадим йўлларда кечди.

Қизилқум бағрига инсон нафаси бегона эди. Бугун-чи? Бугун унинг ҳаёти жонланди. Одамзот қадами сийрак тегадиган жойлардан ўзбекнинг ўз темир йўли кесиб ўтди.

Худди шу ўринда Юртбошимизнинг бир сўзини эслагим келади: "Навоий-Учқудуқ-Нукус" темир йўли ҳам биз орзу қилиб

ИСТИҚЛОЛ ХОСИЯТИ

буюк кишилари бу сўзни кўнгил қатида сақлаганлар. Шукурки, истиқлол хосияти бизга ёр бўлиб турибди.

Айни вақтда биз Истиқлолнинг ўн беш йиллигини байрам қилмоқдамиз. Шу ўн беш йил мобайнида серқуёш Ўзбекистонимизда қатор ўзгаришлар, янгиликлар юз кўрсатди. Президентимиз таъкидлаганларидек: "...Ўтган давр мобайнида Ўзбекистонимиз ҳар йили ўн-юз йилларга тенг бўлган тарихий йўлни босиб ўтди".

Дарҳақиқат, кейинги 15 йил мобайнида амалга оширилган бунёдкорлик ишларини кўз олдимизга

Устозимиз, буюк маъданшунос олим Ҳабиб Абдуллаев Ўзбекистонда олтинга кон мамлакат дунёда кам дегувчи эди. Бу гап бежизга айтилмаган экан.

Биз олтин, кумуш сингари қимматбаҳо маъданларни излаб, Қизилқум саҳросини маскан тутганмиз. Йўл азоби — гўр азоби, деганларидай қум барханларини кечиб ўтиш азоб-уқубатга тўла амал эди. Аввал одам бўйи келадиган саксовулларни эгиб, йўл ясаб чиқиларди. Қисқа вақт ичида худди ҳабашга ўхшаб қорайиб кетганларимиз ҳануз ёдимда.

келаётган буюк келажакка пойдевор бўлиб хизмат қилади". Худди шу нуқтаи назардан қараганда, бу қутлуғ амални Истиқлол хосияти десак муболафа бўлмас.

Собиқ Шўро тузуми замонида биз ўз олтин конларимизга эгалик қила билганимиз йўқ. Истиқлол арафасида мамлакатимиз раҳбари худди шу масалани кун тартибига қўйган эди.

Табиат инъомини қарангки, олтин захиралари бўйича мамлакатимиз дунёда юқори ўринлардан бирини забт этган. Она Ватанимиз тупроғи остида ётган олтин маъданла-

ри ҳали қанчадан-қанча авлодларимизга хизмат этиши шубҳасиздир.

Олтини кўп давлатнинг келажаги буюк бўлиши муқаррар. Бу кўркам шаҳарлар демак, фаровон ҳаёт демак. Тинчлигимиз барқарорлиги мамлакатимиз қиёфаси кундан-кун чирой очишининг кафолатидир. Шу бунёдкорлик амалларига бизнинг ер ости ва ер усти бойликларимиз хизмат қилади.

Бир олим сифатида Хоразм Маъмун академиясининг қайта ташкил этилганини ҳам Истиқлол хосияти деб билдим. Негаки, Маъмун академияси деганда биринчи навбатда ершунослик илмининг султони Абу Райҳон Беруний номи тилга олинади. Шарқ тамаддуни юксак нуқтага кўтарилган XI асрда курраи заминимизда унга тенг келадиган олим топилмаган.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, Ал-Беруний амалга оширган қимматбаҳо тошлар ва маъданлар таснифи ўз замонида жаҳон олимлари томонидан энг мукаммал тасниф деб тан олинган. Шундан келиб чиққан ҳолда, Ал-Берунийни маъданшунослик фанининг отаси, десак муболаға бўлмас.

Аждодларимиз дунёни лол қолдирадиган даражада ўткир ақл-идрок эгалари эдилар. Минг афсуски, улардан баъзиларининг номларини, қилган ишларини тарихнинг қора кунлари унуттирган эди. Ана ўша олис воқелик — Шарқ тамаддунининг юлдузли даврлари Маъмун академиясининг 1000 йиллиги баҳонасида ёдга олинади.

Мустақилликкина ўзликни англашга имкон берди. Ўзликни англаш баробарида ҳам моддий, ҳам маънавий бойликларимизни ҳис қила олдик. Чунончи, эгалик ҳуқуқи истиқлол шарофатидан. Шу боис Истиқлолни қанча шарафласак оз. Истиқлол барча муваффақиятларнинг калитидир.

Хайрулла РАҲМАТУЛЛАЕВ,
геология ва минерология
фанлари доктори

Қарши тарихий маданий ёдгорликларга бой, саноатлашган ҳунарманд ва усталар юрти, ҳар бир қарич ери мозий учун дарвоза, сирсиноатларга тўла, ўрганилмаган ўзига хос маъво.

Республика Вазирлар Маҳкамасининг "Қарши шаҳрининг 2700 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўриш тўғрисида"ги Қарори эълон қилинган. Юбилейга пухта тайёргарлик бошлаб юборилди. Қарор ижросини таъминлаш учун зарурий чоратадбирлар режасига кўра кўҳна шаҳардаги 10 та тарихий обидани мукамал таъмирлаш, 30 та янги иншоот барпо этиш, Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат

рон бобомиз таваллудининг 670 йиллигига жиддий тайёргарлик кўрмоқда.

Воҳада 148 та клуб, иккита театр, 18 та халқ ансамбли, "Ўзбекракс" ва "Ўзбекнаво"нинг вилоят бўлимлари, 18 та мусиқа ва санъат мактаблари, 16 та фольклор ансамбллари одамларнинг маданий дам олишлари учун хизмат қилмоқда.

Қашқадарёда 4645 та спорт мажмуаси бўлиб, 79 стадион, 553 та спорт мажмуаси, 1353 та волейбол, 651 та баскетбол, 595 та қўл тўпи заллари, 41 та теннис кортлари фаолият кўрсатади. Жисмоний тарбия ва спорт секцияларида 292226 нафар йигит-қиз спортнинг

"Она юрт қутлови" сингари мушоира, адабий-бадиий кечалар, Ўзбекистон Бадиий академияси вилоят бўлими билан ҳамкорликда "Қарши рассомлар нигоҳида", "Кўҳна шаҳрим жамоли" тасвирий ва халқ амалий санъати кўргазмалари, "Фарзандлари соғлом юрт" мавзусида турли хил спорт мусобақалари ва таниқли спорт усталари билан учрашувлар ўтказилди.

3000 ўринли амфитеатр, 15000 ўринли стадион қурилиши якунланиб, фойдаланишга топширилиш арафасида. Болалар истироҳат боғига янги аттракционлар ўрнатилмоқда. Вилоят ўлкашунослик музейида "Қарши – 2007" экспозициясини яратиш ишлари якунланиб, томошабинларга кўргазмани намойиш этиш учун қизгин ҳозирлик кўрилмоқда.

Мана шундай тайёргарлик юмушлари таҳлилига таяниб, қадим маданият ўчоқларидан бўлмиш Қарши шаҳрининг 2700 йиллиги муносиб нишонланишини ишонч билан айта оламиз. Байрамлари байрамларга, тўйлари тўйлarga уланган юрт тинчлик ва хотиржамликнинг тимсолидир.

Усмон НУСУРОВ,
Қашқадарё вилоят
Маданият ва спорт ишлари
бошқармаси бошлиғи

Мунаввар кунларга етган шаҳар

боғи, болалар боғи, шаҳардаги Насаф, Амир Темур ва Ўзбекистон шоҳ кўчаларини таъмирлаш, ободонлаштириш, 3000 ўринли амфитеатр қуриш, Марказий деҳқон бозори мажмуасини янгидан барпо этиш сингари кенг кўламли ишлар бошланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Қарши шаҳрининг 2700 йиллигини нишонлашга доир қўшимча чора тадбирлар тўғрисида"ги Қарори эса бу борадаги ишларни янада кенг қамровли амалга ошириш учун айна вақтида қабул қилинган муҳим ҳужжат бўлди.

2006 йил шаҳар учун ҳам, қаршилиқлар учун ҳам тарихий йил бўлди, десак муболаға бўлмайди. Чунки кўҳна шаҳар тўйлари, байрамлари, халқаро мусобақалар, турли хил спорт беллашувлари оғушида бўлди. Бир сўз билан айтганда, Қарши тарихнинг чиғириқларидан омон чиқиб, мунаввар кунларга етиб келди.

Вилоят маданият ва спорт ишлари бошқармаси ҳам Қарши шаҳрининг 2700 йиллиги ва Соҳибқир

турли йўналишлари билан шуғулланишади.

Республика аёллар спартакиадаси, Республика мактаб ўқувчиларининг "Умид ниҳоллари-2006" спорт мусобақалари, "Бахшили эл – яхшили эл" фольклор жамоаларининг халқаро фестивали, "Мумтоз наволар" туркумидаги мусиқа кечаси, "Амир Темур даврида маданият ва санъат", "Қарши тарихи ва унинг жаҳон маданиятида тутган ўрни" мавзуларидаги халқаро анжуманларнинг ўтказилиши юбилей олди тайёргарлик ишларининг дебочасидир.

Юбилей арафасида М.Тошмухамедов номли вилоят мусиқали драма театрида Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов асари асосида "Соҳибқирон" ҳамда "Эски маҷит" театр студиясида Исмоил Тўхтамишев асари асосида "Ёрқўрғон" спектакларининг сахналаштирилиши ҳам муносиб тайёргарлик нишонасидир.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими билан ҳамкорликдаги "Қўшиқларда Қарши мадҳи" кўрик-танлови, "Шаҳрим – фаҳрим",

XIX аср охири XX аср бошларида “Белбоғли кураш”нинг ўзига хос услубига эга елкаси ер искамаган полвонларимиздан бири Музаффар паҳлавон Фарғонанинг Қабоҳ қишлоғида яшаб ўтган. “Туркистон” (1904

йил) газетаси полвон ҳақида шундай ёзади: “Музаффар Асрорқул ўғли чунон чапдаст ва тез курашчи эканки,

даврага тез мослашувида бўлган. Рақибни ҳали ўзини чоғлаб улгурмай, кўзига тик боқиб, унинг фикрини уқиб ололган. Қайси томондан куч жамлаб, курашмоқчи бўлаётганини яхши англай билган. Полвоннинг фақат ўзига маълум усуллари мавжуд бўлган. Шунинг учун ҳам унинг талабгорлари “курашга тўймай” қолаверишган.

МУЗАФФАР ПАХЛАВОН

рақибини белбоғидан ушлаган он, уни тўхтовсиз айлантириб, ерга уриб турди”. Ана шу курашда Музаффар бир неча полвон устидан ғалаба қилаверади. Охири унга талабгор чиқмай кўяди. Албатта, бу вазият томошабинларни безовта қилади. Иттифоқо, бир барваста, бўйи узун қозоқ полвон рақиб чиқади. Бир-бирига мос бўлмаган бундай паҳлавонлар чиқишидан халқ лол бўлиб қолади. Музаффар ўзини йўқотмайди. Рақибининг кўзига тик қараб туриб уни чунонам ерга урадики, бечора полвон гийқиллаб қолади.

Паҳлавон ютуқларининг боиси унинг

Исфаралик Абдухолиқ паҳлавон Музаффар полвоннинг довруғини эшитиб, у билан курашгани келади. Абдухолиқ дастлаб Музаффарнинг услубини яхши ўрганади. Курашга тушганида унинг яқинига келмай ўзини олиб қочади. Пайт пойлаб уни мағлуб қилишни режа қилади. Бироқ рақибининг ниятини сезиб қолган Музаффар вазиятни ўзига ўнглаб олиб, Абдухолиқни айлантириб ерга уради. Исфаралик полвон рақибига тан бериб, даврани тарк этади.

«1906 йилнинг мартида Қаландархонада ташкил қилинган курашда томошабинлар тартибли ўтирган, Тошкентнинг юзбоши, старшина ва миршаблари хотиржам кураш томоша қилмоқда эдилар. Бу курашга атроф вилоятлардан ҳам полвонлар келишган эди. Шайхонтоҳурнинг Қашқар маҳалласидан Абдулла уста Тошмуҳаммад ўғли Фарғона вилоятига бориб, Музаффар ва Тошмуҳаммад ландовур деган паҳлавонларни олиб келган экан. Ўша курашда Музаффар паҳлавон секин ўрнидан туриб, биринчи талабгор билан бел ушлашибоқ, чунон кўтариб ерга йиқитдики, у базўр даврани тарк этди. Иккинчи полвонни ҳам ҳаракат қилиб улгурмай йиқитиб берди. Майдонга

тушган ҳамма полвоннинг елкаси ер билан тиллашди». («Туркистон» газетасининг 1906 йил 22 март сону).

Кейинги йилларда ўзбек миллий курашига жиддий эътибор қаратилмоқда. «Ҳалол», «чала», «ёнбош» сингари соф ўзбекча сўзлар жаҳон кураш майдонларида кезмоқда. Тарихда полвонларимиз эришган зафарлар, уларнинг ўзига хос услублари, рақибини англаш хусусиятларини бугунги курашимизда жорий этиш учун уларнинг фаолиятини ўрганиш, номларини тиклаш даркор. Улар босиб ўтган кураш йўллари ва услублари

ёш курашчиларимиз учун ўзига хос мактаб бўлиши мумкин. Миллий курашимиз жаҳон саҳнасига чиққан айни дамда тадқиқотчиларимиз бу хайрли ишга ўз ҳиссаларини қўшади, деб умид қиламиз.

Паҳлавонларимиз тарихини тиклаб, уларнинг услуб ва ҳадисларини ўрганиш миллий курашимиз нуфузини янада оширишига шубҳа йўқ.

А.НОСИРОВ,
Халқаро белбоғли кураш
Академияси аъзоси

МАЙДОНДАДУР

*Эр кишининг мақдани, дўстлар, асл майдондадур,
Чун қил хушратни макони бир азиз бўстондадур.*

*Довруқи кезгай жаҳонда ҳар давр ўмонларин,
Ҳа буюк соғибкирон шавкатлари ҳар ондадур.*

*Мог кесиб Оғарҳод жаҳонда сув ғижарди эл аро,
Ҳа абад ҷумлон зисси ҳар юрак, ҳар жондадур.*

*Эр Шалониддин сиеки макту ҳар қалбда аён,
Душман олдига атинги ишқонлари омондадур.*

*Ёвга даҳшат солди Қурбонжон кесиб ўз жонидан,
Бу қилу ҳикмат макони мағдани Турондадур.*

*Элу юрт қориди китми жон фидо этгай, билинг,
Ҳа бу кун халқ еқиди, таҳшар кунни ризвондадур.*

*Ҳаққа содиқлик ила, Маҳмуд, топарсан эътибор,
Ҳар қилу ишнинг савобан ажрини сўмондадур.*

*Ўтгуси соғина саодат охири жонинг қолур,
Жонингга жон бўлгуси гар бўлса, иймонинг қолур.*

*Қадри кетгайкин кўнгида бевақо не бўлса гар,
Асли қилмат тўргуси ҳа бўлса, ишқонинг қолур.*

*Ўзлигин тоғиғна, збоҳ, қалб жўшар ҳар ен сари,
Милдаги шавк ҳоври тўшиғал, дилдаги қонинг қолур.*

*Ҳар томон еқмоқ ҷумрининг мажталин беҳуда, бил,
Қалб широнинг игра етган лаҳза гин оқинг қолур.*

*Қим шаҳодат берди шўҳрат обтининг мактушинин,
Баргаси ўтгайки, бир—бир, ҷумри армонинг қолур.*

*Дилга жойлаб ишқ сирин биттил газал, Маҳмуд, бу кун,
Қим, ажабмас кўнтининг игра нақши девонинг қолур.*

Шеърят

Истомил Маҳмуд **МАРДИЛОВИЎИ**

БОҒЛАР ҚОЛУР

*Яхши одамдан ҳаётда яшнаган боғлар қолур,
Боғин овод этгуси гин аҳли ҳум — соғлар қолур.*

*Тўлмагай азмойшидан қил—гегаклар ҳар нафас,
Баҳра оғатлар дилида руҳи ардоғлар қолур.*

*Шамси арвар қудратидан еру кўк тоғгай ривож,
Ҳоснати Ҳақ игра сўнмас макту афғоғлар қолур.*

*Ҳар юрак сатҳида шўндай тақдирот навж айласин,
Яхшидан бўлбун ва лек шарф аҳлидан зомар қолур.*

*Эканин ўргай азалдан, тўрфа олам игра қим,
Яхшидан ёғлар қолару аксидан доғлар қолур.*

*Зоти поклардан ямонлик кўрмагай дунё абад,
Нурнафаслар ҳикматида қўрнафас тоғлар қолур.*

*Ибрат ол, Маҳмуд, ҳаётда яхшилар аҳволидан
Қим, амар босган изидан яхши горбоғлар қолур*

Бугунги озодлик замонида халқимизнинг мустамлакачилик давридаги азоб-уқубатларини ҳам, ҳурлик учун курашган кишиларни ҳам яхшироқ ўрганишимиз ва муносиб баҳолашимиз керак. Шунда мустақиллигимизнинг кадр-қимматини ҳар бир фуқаро янада чуқурроқ ҳис қилади.

Мустамлакачиликнинг муд-ҳиш йилларида кўплаб асл мил-лат ўғлонлари "қулоқ" қилин-ди. Текширишларимиз давоми-да Украинанинг Херсон (Нико-лаев) вилоятида ҳарбий трибу-нал ҳамюртларимиздан 26 ки-шини турли хил жазоларга му-стаҳиқ қилганини аниқладик. Аслида, бу ерга сургун қилин-

миллати аксарият ўзбеклардан иборат собиқ қулоқлардан 26 нафарини қамоққа олиб, жавоб-гарликка маҳкум этган. Улар фашистлар Германияси ёрдами билан Ўрта Осиё республика-рини СССРдан ажратиб олиш ва улар негизида "Буюк Пантурк-чи давлат ташкил этиш"да айб-ланган.

Биз озодлик учун курашган ўша 26 ҳамюртимизни аниқлаш ва улар қисматидан воқиф бўлиш мақсадида қидирувга киришдик. Ниҳоят, Россия Фе-дерацияси Давлат архивининг бўлим мудирини Александр Коку-рин 26 маҳбуснинг исми-ша-рифларини аниқлагани ҳақида хабар келди. Бу ноёб ҳужжат

мас азоб-уқубатларни "Туркис-тон легиони" аъзоси Мираъзам Мирҳошим ўғли шундай ифо-далайди: "...Болшевиклар биз-ларни ноҳақ азобладилар. Оила-миз билан дашт-сахроларга сур-гун қилиб, ота-оналарни бола-ларидан, болаларни ота-онала-ридан айирдилар. Кўпларимиз сургун азобинда қирилиб кет-дилар. Ҳозирда ҳам мингларча гуноҳсиз туркистонликлар Си-бириянинг музли ўрмонларида, НКВДнинг оғир жазо уйларида юракларидан лахта-лахта қон оқиб ётмоқдалар.

Бизлар мол-мулкларимиздан маҳрум бўлдик, миллий мадани-ятимиз, ислом дини гуллаган муқаддас ватанимиздан жудо

"ҚУЛОҚ" ЛИККА МАХЖУМ

ганлар ташландиқ ерларда пах-та етиштиришга мажбурланган-лар. Иккинчи жаҳон уруши дав-рида уларнинг аҳволи яна ҳам оғирлашган. Уларга ватан хои-ни сифатида муносабатда бўлинган. Ўзларининг мусиба-ти мустамлакачилик эканлиги-ни англаган қулоқлар ўз юрт-ларини қандай бўлмасин озод этиб, мустақил давлат тузиш ҳақида ўйлаганлар. Сургундаги-ларнинг бундай орзу-ниятлари ўша даврда "пантуркизм" дея баҳоланган.

Ўша пайтдаги Ички ишлар вазири С.Кругловнинг Сталин ва мамлакатнинг бошқа раҳбар-лари номига 1946 йил 25 декабр-да йўлаган 5920-сонли хати биз учун кўп нарсаларни равшан-лаштирди. Мазкур махфий ҳуж-жатда қайд этилишича, Ички ишлар министрлигининг Херсон области бўйича бош-қармаси "Туркистон-Берлин комитети" номли "аксилнқилобий мил-латчи" ташкилотга аъзо бўлган,

Херсон вилояти Ички ишлар бошқармасининг СССР ИИБ махсус посёлкалар бўлими бошлиғи йўлаган "Херсон ви-лоятидаги махсус посёлкалар-да олиб борилаётган оператив ишлар тўғрисида"ги маъруза эди.

Унда Голопристан районида-ги "Коминтерн" совхозида тар-киби 26 кишидан иборат аксил-нқилобий миллатчи ташкилот фаолиятда бўлгани, унга Атлас Қаҳҳоров раҳбарлик қилгани қайд этилган. Кейинроқ коми-тетнинг раҳбари ва мусулмон-лар судининг раиси-қозиси оқсоқол Мулла Пошша Хўжаев Ғозихон бўлиб, Абдулҳай Зоки-ров, Жўрабой Холбердиев, Со-лижон Эшонов, Рўзибой Абду-лаев, Ҳаким Мўминовлар Коми-тетнинг маҳаллий бошқаруви аъзолари ҳисобланган. Жамбек Мадаминов котиб сифатида фа-олият кўрсатган.

Мустамлакачиликдаги чексиз ҳўрликлар, таҳқирлашлар, бит-

бўлдик. Ёт мамлакатларда, сур-гунда хор бўлдик, эзилдик. Юзларча юртдошларимиз совет жаллодларининг қурбони бўлдилар...

1931 йили колхозлаштириш даврида болшевиклар мени "қулоқ" яъни "муштумзўр" деб атай бошладилар. Бир озгина экин майдонимни, икки қўш ҳўкизимни ва деҳқончилик ас-бобларимни тортиб олдилар. Бу билан ҳам қаноатланмасдан она юртимдан маҳрум этиб, оилам билан Украинанинг Николаев вилоятига сургун қилдилар. Биз-лар у ерга келгандан сўнг, яна 500 дан ортиқ туркистонлик оилалар сургун этилиб келдилар. Қисқа муддат шаҳарга яқин ерда тахтадан қилинган уйлар-да турганимиздан сўнг бизлар-ни сувсиз, дарахтсиз, бир чўллик ерга олиб бордилар. Бу ерда тиконли симлар орасида, НКВДнинг қуролланган соқчи-лари назорати остинда кун ке-чира бошладик. Советларнинг

мақсади бизларни кучимиздан фойдаланиб, бу чўллик ерларни экин майдонига айлантириш эди. Бизларга энг оғир, инсон чидай олмайдиган меҳнат мажбуриятларини юкладилар. Йил давомида узлуксиз ҳар кун 14 соатдан далада меҳнат қилдик. Улар битганидан сўнг бизларга бу ерларга пахта экиш мажбуриятини юкладилар. НКВД соқчиларининг қамчиси остинда ёзнинг иссиқ, қишнинг одам ўдирар совуқ кунларига чидаб, хотин ва болаларимиз билан ва оғир меҳнатлар орқасинда бу чўлларни пахта майдонига айлантириб, у ерлардан мўл даражада пахта ҳосили ола бошладик. Қилдигимиз — бу оғир меҳнатлар ва олдигимиз — пах-

ган 2000га яқин ёш, кекса, хотин ва қизлардан 950га яқини НКВД зулми остинда очликдан, оғир ҳаётдан ўлиб, йўқ бўлди" — (Н.Каримов. Туркистон легиони қачон ва қандай ташкил этилган? "Нур", 21-сон, 2004 йил, декабр).

Мираъзам Мирҳошимов сингари "қулоқ"лар шўролардан ҳафсаласи пир бўлиб, урушнинг оғир пайтларида бўлса ҳам ўз инсоний ҳуқуқларини тиклаш илинжида ватандошлари ташкил этган "Туркистон легиони"га ўтишни ҳаёт тарзларини яхши томонга ўзгартиришнинг бирдан-бир йўли деб билганлар.

Бизга тақдим этилган ўша даврнинг махфий ҳужжатида

лик бошқа миллатчилардан ўз мақсади йўлида фойдаланиб, гестапо агенти Нурмат Бегматов билан бевосита алоқада бўлган.

Немис ҳукумати хизмат кўрсатмалари асосида миллатчи ташкилот иштирокчиларидан Мўмин Қосимов, Жамбек Мадалиев, Юсуфжон Эшончаев, Акбар Асқаров, Неъмат Доулбоев кабилар коммунист, комсомол ва совет ҳокимияти фаолларидан 18 кишини рўйхат қилиб, уни гестапо агенти Нурмат Бегматовга берган..."

Мазкур иш юзасидан "миллатчи" ташкилотнинг иштирокчилари Ҳошимов, Маҳмуд Аҳмадалиев, Жамбек Мадамино, Жўрабой

ЭТИЛГАН ДЕҲҚОНЛАР

та ҳосили эвазига болшевиклар, бизларга очдан ўлиб қолмаслик учун эски кийимлар бериб турдилар ва бизларни доим тиканли симлар ичинда сақладилар.

Сургун этилган оилаларнинг бошлиқларидан кўпчилиги мен каби кексайган кишилар эдилар. Уларнинг ишга яроқсиз бўлларига қарамай мажбуран ишлатдилар. Бошланғичда, меҳнат мажбуриятига бўйин эгмаган ёки ҳақиқатан ҳам меҳнатга яроқсиз бўлганларнида кўп текшириб ўтирмай, бошқаларга намуна ўлароқ отиб ўлдирдилар. Баъзи вақтларда юртдошлардан айримлари кутилмаган ҳолда соқчилар томонидан олиб кетилди ва уларнинг тақдири нима бўлганлигини бизлар била олмадик. Бизларни азоблаш учун советларнинг қилмаган ҳеч бир ваҳшийликлари ва жазо усуллари қолмади.

12 йил ичинда Туркистондан Николаев вилоятига сургун этилган 500 оилани ташкил қил-

воқеа замонида муносиб талқин қилинган бўлса-да, ундаги фактлар даврнинг ҳақиқий манзарасини кўз ўнгимизда намоён этади. Унда, жумладан, қуйидаги сатрларни ўқиймиз: "Херсон област, Каховский районидаги 2-сон пахтачилик совхозидagi аксилинқиллобий миллатчи ташкилот 9 кишидан иборат бўлган. Комитетнинг маҳаллий бошқарувида оқсоқол мулла Боқижон Тошматов раҳбарлик қилган..."

Берлин миллатчи комитетининг ва к и л л а р и д а н Қиличев, Алимов Ғулмжон, Халилов И б р о ҳ и м ж о н ҳамда аксилинқиллобий миллатчи ташкилот иштирокчиларининг амалий фаолиятига оид фактлар аниқланган. Масалан, немис разведкаси ўзбек ва ўрта осие-

Холбердиев, Рўзибой Абдуллаев, Ҳожибола Тоҳирхўжаев, Юсуфжон Эшончаев, Заҳриддин Разақов, Расулжон Мирзаев, Ҳаким Мўминов, Эргаш Қаюмов, Солихўжа Эшононов, Исроил Матёқубов, Хайриддин Алибоев, Бадриддин Жўрахонов, Мамадали Назаратов, Бойдада Бойхонов, Назарали Йўлдошев, Маҳмуд Исломов, Бердиқул Мавлонов, Собиржон Муратов, Амин Алимов, Тўла-

ган Дадамухамедов, Парпибой Рўзиев, Боқижон Тошматов, Собиржон Ғофуров ва Неъмат Доулбоев қамоққа олинадилар. Тергов ва трибунал ҳужжатларида бу кишилар "Туркистон-Берлин комитети" президенти, "Туркистон легиони" раҳбари Вали Қажумхоннинг номи билан "валиқажумхончилар" деб аталганлар. Улар устидан олиб берилган тергов ишлари 1946 йилнинг 16 мартда якунланади.

Ички ишлар қўшинлари ҳарбий трибунали миллатчи ташкилотнинг 24 нафар иштирокчиси устидан ҳукм чиқаради. Айбланувчилардан Хайриддин Алибоев трибунал йиғилишининг ўзидаёқ юрак хуружи билан вафот этади. Яна бир айбланувчи — Заҳриддин Разақов суд бошланишидан бир неча кун илгарироқ бандаликни бажо келтиради. Қолганлардан Боқижон Тошматов отувга, Ғозихон Пошша Хўжаев, Бадриддин Жўрахонов, Маҳмуд Аҳмадалиев 20 йил, Неъмат Доулбоев, Собиржон Ғофуров, Собиржон Муратов, Бердиқул Мавлонов, Ҳожибола Тоҳирхўжаев, Назарали Йўлдошев ва Жамбек Мадаминов 15 йил каторга ишларига, бошқалар эса турли муддатларга қамоқ жазосига ҳукм қилинадилар.

Биз бундай аёвсиз жазога ҳукм қилинган юртдошларимиз ҳақида тўлиқроқ маълумот олиш мақсадида изланишда давом этдик. Ана шу изланишлар самараси ўлароқ айрим ҳам-юртларимизга оид баъзи маълумотларга эга бўлдик.

Бадриддин Жўрахонов — 1938 йил, 13 феврал куни Кадовский районидаги 2-пахтачилик совхозида 4-бўлим ишчиси Отабой Ҳамроқулов хонадонидан кичкина хатна тўй маросими бўлади. Кўпчилик тарқалиб кетганидан сўнг бу ерда

10-15 киши қолиб, турли мавзуларда суҳбат қурадилар. Гап орасида шўроларга қарши фикрлар ҳам айтилади. Оқибат, тезда тергов-суриштирув ишлари бошланиб, кўпчилик турли жазоларга маҳкум этилади. 20 йил каторгага ҳукм қилинган Бадриддин Жўрахонов бир амаллаб бу жазо тўлқинидан омон қолади.

Ҳарбий трибунал йиғилиши чоғида юрак хасталиги билан вафот этган Хайриддин Алибоев тўғрисида ҳам баъзи маълумотлар аниқланди. У 1877 йилда туғилган. Андижон тумани, Жалабек қишлоқ советидан 1931 йили қулоқ сифатида Украинага сургун қилинган. Х.Алибоев Муҳаммаджон Ёқубжонов бошлиқ аксилинқилобий гуруҳ билан алоқада бўлган. Бу гуруҳ совхоз раҳбарлари устидан ўч олиш актини амалга оширишни ўз олдига вазифа қилиб қўйган эди. Х.Алибоев 1937 йилнинг ноябр ойида қамоққа олинади. Тергов жараёнида унинг айбини бўйнига қўя олмайдилар ва 1939 йилда озод этилади.

Рўзибой Абдуллаев — Андижон тумани Олтин қишлоқ советидан 1931 йил Украинага сургун қилинади. Р.Абдуллаевга коллективлаштиришни барбод қилиш учун тарғибот-ташвиқот олиб борган, деган айбнома қўйилади. Сургунда аксилинқилобий гуруҳга аъзо бўлади. Р.Абдуллаев ҳақидаги материаллар терговда кўриб чиқилади. Бироқ жиноятлари тасдиқланмагани учун 1939 йили қамоқдан озод этилади.

У билан бирга ҳибсга олиниб, тергов қилинган 8 киши: Абдураҳмон Ҳайдаров, Мамажон Зоитов, Гўрўғли Ҳожиёв, Тўрақул Аҳронқулов, Акбар Шерматов, Турғун Отабеков, Сатихон Бобохонов ва Ўринбой Ҳусан-

боев отувга ҳукм этилади. Ҳукм 1937 йил 2 декабрда Николаев турмасида ижро этилади.

Андижондан Украинага сургун қилинганларнинг ҳужжатлари орасида 15 йил каторгага ҳукм этилган Жўрабой Ҳақбердиев тўғрисидаги маълумотларга дуч келдик. У 53 ёшида судланган. Бу деҳқоннинг асосий айби бор-йўғи 12 таноб ери, битта оти, битта сигири ва иккита майда моли борлиги эди...

Скадовский тумани архивларида сарғайиб кетган ҳужжат қозғазлари орасида 10 йил қамоқ жазосига ҳукм этилган Бойдада Бойхонов ҳақидаги маълумотлар ҳам топилди. У 1896 йилда Наманган шаҳрининг Орзибаққол даҳасида туғилган. Сургунда 2-сонли пахтачилик совхозида укаси Шарифбой билан биргаликда меҳнат қилган. Озодлик борасидаги саъй-ҳаракатлари туфайли у махсус органлар эътиборига тушган ва кўп йиллаб азоб-уқубатларга гирифтор бўлган.

Экспедициянинг бир сафари мобайнида исми-шарифлари ҳужжатда қайд этилган 26 нафар ҳамюртларимизнинг барчаси тўғрисида батафсил маълумотларни олишнинг имкони бўлмади. Бу борадаги изланишлар бундан кейин ҳам давом этаверади. Зеро, ота-боболаримиз озодлик йўлида қандай курашганларини билиш мустақиллигимизнинг қай даражада ноёб неъмат эканини англаб олиш учун ёрдам бериши шубҳасиздир.

Рустамбек ШАМСУТДИНОВ,
тарих фанлари доктори,
профессор,

Бахтиёржон РАСУЛОВ,
тарих фанлари номзоди

Педагог олима, меҳри дарё аёл Кумри Абдуллаева номи юртдошларимизга яхши таниш. Унинг қизи Доимо Раҳмонбекова номини ҳам Францияда, санъат оламида яхши билдилар.

П А Р И Ж Д А
М А Ш Х У Р
Ў З Б Е К
Қ И З И

Доимо 1989 йилда Москвада ўтказилган ёш рассомлар кўргазмасида қатнашади. Чизган картиналари франциялик санъатшуносларга маъқул тушади. Шу аснода турмуш ўртоғи билан биргаликда рамзий маънода айтсак, санъат дунёсининг пойтахтига таклиф қилинади.

Шарқ эртақларини эслатадиган сирлилик, шарқона миллий колорит, энг муҳими, аёлларга хос эҳтирос тавсифи француз санъатшунослари эътиборини тортади. Натижада, Парижга қисиниб-қимтиниб борган қиз юрагида ўзига нисбатан ишонч туйғулари қарор топади.

Эътиборингизга Оврүпада машхур санъат билимдони Фредерик Фернининг Доимо Раҳмонбекова ижоди ҳақидаги мулоҳазаларини ҳавола этамиз.

ДОИМО

Ҳали Францияда номаълум бўлган бу ёш ўзбек рассомнинг асарларидан чой, давр, олтин ва унутишнинг ифори таралиб туради. Доимо Шарқнинг илоҳийлигини, қалбнинг ҳаракатсиз тушқунлиги, ўзбек юрагининг ғаро-йиботларини ўз асарларида акс эттиради.

Расмлар бизга узоқ ва номсиз бир ўлка, сокин дарёларга оқаётган, кенгликларни сўғораётган, уйқудаги ҳамда ҳар нарсанинг устидан ҳукмронлик ўрнатган вақт ҳақида сўйлайди.

Осиё унинг тушига киради.

Оврүпа унинг арзусига айланади.

Рассом хотиротга ва етарли маънавий кучга эга экан, унга ҳеч ким ва ҳеч нима даҳшат сола билмайди.

Тарих момақалдирик, кўрқинч ва тутун кабидир.

Вақт сокинлик, емирилиш, нохушлик ва заифлик демак.

Вақт бахтга ажиб бир шакл беради ва ҳатто зерикаш онларини ҳам хушбахт дақиқаларга айлантиради. У шовқин-суронни тиндиради, қайноқ чўғ, чанг-тўзон ҳамда шамолнинг увлашини ўзида тўтиб қолади. У асирлар тўдасини сабр қилишга ўргатади.

Вақт табиат ва абстракционизм билан уйғунлашиб кетади.

Вақт — бу рассом, вақт — бу аёл.

Доимо жангчилар ухлаётган жойда мусика асбоби — арфа ўйнайди, у отликлар кўзини юмдиради ва уларнинг жаддорлигини кеткази.

Доимо уларни барқут ва ипакка ўрайди.

У уларнинг тушларига капалакни, самимиятни ва асаларини киритади.

У уларнинг туман қоплаган йўллари асал дарёларини оқизади ва шабнамларга буркайди.

У уларнинг шоп мўйловларини олиб кўяди.

У ёвузларни мулойимлик ва шафқатга қайтаради.

У дунёда абадий тинчликни сақлашга ва хавф-хатарларга яқун ясашга чақиради.

Доимонинг соҳибқиронларни аллааб мулойим қилиб кўядиган иқтидори бор. Унинг мўйқалами билан Тарас Булба Мадам Батерфлайга ўхшатилади. Атир-упа сепиб, муҳаббат ва майинликка чулғаниб, қўлига бола кўтарган ҳолда у аёлга айлантиради.

Кўринадики, Доимода озроқ сеҳргарлик мавжуд.

Қани, яқинроқ келинг ва унинг чизганларига назар солинг: кушлар, шоирлар, най ва рубоб чолғучилари,

қувғиндаги малика, хон салтанатининг қоронғилиги...

Эр-хотин жуфтлиги, уларнинг лабларидан қўлга ўргатилган бедананинг чўқиши, унутилган Амударё соҳили...

Доимо — ўзбек қизи. У Тошкентда туғилган ва ҳозир Парижда яшаб ижод қилади.

Доимонинг ижодига Ўзбекистон афсоналар ичида тасвирланади. Унда Самарқанду Бухоронинг кўҳна миноралари акс этади. Бир томонда дўппи, қуш ва қафас, турфа мева-чева...

“Болалигимда булутлар шамол тўфайли турли шакл, қиёфа ва эртақ қаҳрамонларига айланишини кўзатардим. Энди расм чизар эканман, ана шу хотирот кўз ўнгимда гавдаланади ва қоғозга туша бошлайди”, — дейди Доимо.

Рассом раҳм-шафқат, доимийлик ва дунёнинг мангулигини акс эттира оладими? Йўқликни, мавжуд бўлмаган нарсани ўзгартириш мумкинмикан? Сурат ўй-хаёл мисол ҳамиша тушунтириш мумкин бўлган нарса эмас, у ҳаққонийлик эмас, балки бир шубҳа, идеал талаб ва жимлик истаги...

Биринчи бор Францияда, Флак Галереясида бир қарашда ўта илмий, иккинчи томондан ўта содда, сеҳрли, шеърят мисол суратларни намоиш этмоқдамиз. Доимо бизга тотувлик, ишонч-этиқод ва гўзалликдан сабоқ беради.

Француз тилидан
Аъзам ОБИДОВ
таржимаси

ИМКОН БЕРСАНГ

Чавандозни синай десанг, отга миндир,
Шамол каби, бұрон каби учсин шоввоз.
Осмонұпар қилдай дорга қушдай құндир,
Кимлигини бир кўрсатиб қўйсин дорбоз.

Отсиз, дорсиз не қилсин бу азаматлар,
Кимга, қандай исботласин имкони.
Ҳар кишига имконият берсанг агар
Аниқлайсан анқови-ю полвонини.

ЯХШИ ҚОЛ, ДЕНГИЗ

Оппоқ ёли елкан тулпорлар,
Оқ кемадан улкан тулпорлар,
Зедов, асов, пўлкан тулпорлар,
Сизга меҳрим, ҳурматим чексиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.
Олтин қумлоқ, ялвон қумлоқлар,
Мангу уйғоқ мовит қиргоқлар,
Маржон-маржон, марзон чироқлар,
Мен — сизсиз, сиз — яшасиз менсиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Оқчорлоқдай қушиқлар айтиб,
Балки, бир кун келурман қайтиб.
Келолмасам “кетди-да, “хайт” деб”, —
дея гина-кудрат қилмангиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Биз тарафда денгиз йўқ, бироқ
Чашмамиз кўп, дарёмиз уйғоқ.
Улар билан бахтим ярқироқ,
Улар гўзал, бебаҳо, тенгсиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

Сен ҳам менсиз урарсан хандон,
Мен ҳам сенсиз юрарман шодон,
Дарёларсиз яшашим гумон,
Яшолмайман дарёларимсиз —
Хайр, денгиз, яхши қол, денгиз.

ШУНДАЙ СУЛУВСАНКИ...

Кукда ой изингни излаб юради,
Қуёш васлингга зор — бўзлаб юради.
Шундай сулуvsанки, сени биаман
Кимсаи бир куни Худо уради.

Абдусайд КҮЧИМОВ

ЯХШИ СЎЗ

*Ҳар боил яхши сўз ахтариб яша,
Райҳонлар яйрасин айтган сўзиндан.
Дўстларини йўлига тайсадай тўта,
Туллар эркалаиб кувсин изиндан.*

*Сўзларини жалабай тўлдирсин бахтни,
Кутарилар, булбуллар таста бўлиб толсин.
Юлдузлар ёвдуни, чақмақ отатини,
Кувеш ҳароратини сўзиндан олсин.*

*Сўзларини сабодай сочларин ўйнаб,
Суюб эркаласин шадоб қизларини.
Севинга тўлдирсин булоқдай қайнаб,
Ошиқ юракларини, шайбо кўзларини.*

*Товлардай елкабош, боғлардай сирбош,
Дарёдай қон бўлсин сўзинга сўзини.
Алдоқчи сўзларга асло эма бош,
Уштон бўл, султон бўл ўзинга ўзини.*

*Баҳор ёлғиридай, қиттинини қоридай,
Олағини яйратсин қаймақ сўзларини.
Тайғини тиродбахш эртақдаи най,
Тилларини сайратсин қаймақ сўзларини.*

*Дўстларини кулдирсин, ёвни ўлдирсин,
Улдирсин вағалис ибораларини.
Дунёни муаттар нурга тўлдирсин,
Кувончга тўлдирсин шалоғаларини —
Ҳар боил яхши сўз ахтариб яша...*

ҚИЗЛАРИМ

Худога шукурким, изларим бордир,
 Чаросдек тим қора кўзларим бордир.
 Ҳар биттаси ўнта йигитдан ортиқ —
 Қизларим бор менинг, қизларим бордир.
 Ширин ҳаётимдир, тахтимдир улар,
 Қийгир қанотимдир, жаҳдимдир улар.
 Тоғдай саботимдир, аҳдимдир улар —
 Элга жар солгулик сўзим бор менинг.
 Бир-бирига суянч-устун қил, Тангрим,
 Рақибларин йўлин тутун қил, Тангрим,
 Ризқу насибасин бутун қил, Тангрим —
 Уларсиз на сўзим, ўзим бор менинг.

СУРОД

Мажнундай аралоқдаб суярдингизни,
 Ҳаммадан биладга кўярдингизни,
 Қонимга бўярдим рақибингизни —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Насибам — нонимни берардим сизга,
 Шарафу шонимни берардим сизга,
 Жонгинам, жонимни берардим сизга —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Кимга керак бўлди бу гариб сойим,
 Юлдузсиз осмоним, осмонсиз ойим.
 Қани ёнингизда ўтирган жойим —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Ичиқораларнинг чиқиб томига,
 Ҳолим сўрмадингиз ҳатто, номига,
 Нега қул бўлдингиз игво домига —
 Қандайин йўқотдим ишончингизни?

Мабодо, тескари айланса дунё,
 Мабодо, адолат айласа иншо,
 Биламан, барибир боқмайсиз қиё,
 Ўла-ўлгунимча севамай сизни —
 Қандайин қозонай ишончингизни?!

ЎҒЛИМГА...

Онам эккан гул, райҳон,
 Сўлмайди, деб ўйлардим.
 Отам, онам ҳеч қачон
 Ўлмайди, деб ўйлардим.
 Ўн беш йилки, йўқ онам,
 Отам йўқдир оламда.
 Кўникиб қолдим, болам,
 Бу айрилиқ, аламга.
 Ўнглолмайман хатомни,
 Айтолмайман арзимни.
 Узолмайман отамнинг
 Олдидаги қарзимни.
 Бир кун мен ҳам умримни
 Яшаб, энг кетаман.
 Оёғи йўқ чўбирни
 “Чўлаб, миниб кетаман.
 Уғлим, у пайт пушмоним,
 Дарё бўлап, тоғ булар.
 Дилимдаги армонинг
 Мангу ўчмас доғ булар.
 Оҳ! Отадай улуг зот
 Ерда, кўкда, ойда йўқ.
 Кетгандан сўнг дод-фарёд,
 Тош ҳайкалдан фойда йўқ.
 Саратонда соя бул,
 Қаҳратонда чўғ, оташ.
 Навбаҳорда чиннигул,
 Кузда куч бул, бул бардош.
 Тиригимда “орқам” де,
 Ўтқаз қат-қат кўрпага.
 Ўлар бўлсам, сотиб е
 Ярим пақир арпага...
 Отам тушиб ёдимга,
 Хаёл қургур опқочди.
 Парво қилма додимга,
 Гап чувалиб, гап қочди.
 Елвизакда рўёдай
 Сўнадиган чақмоқ йўқ.
 Ҳали-бери дунёда
 Ўладиган аҳмоқ йўқ.

ҲАММОМ

Ҳаммом бўлмаганда аллақачонлар
 Моғорлаб кетарди одам боласи.
 Ҳаммомда тозариб қолса инсонлар
 Битта ҳам қолмасди ичиқораси.

— **Асрор ака, суҳбатимизни болалигингиз, ёшлигингиздаги орзуларингиз билан бошласак.**

→ Болалик... Тоза хаёллар дунёси, ёруғ орзулар олами. Бошқалар каби оддий ва гўзал бўлган болалигим, деб ўйлайман. Улғайган сари орзулар ҳам улғайиб, қатъийлашиб боравераркан. Шарқ тилларини ўрганишга иштиёқим баланд эди. Хуллас, ўқидим, ургандим, ишладим. Мана, бугун Марказий Осиё халқлари тилларидан бемалол таржима қила оламан.

— **Сизни халқимиз кўпроқ эфир орқали танийди. Кўрсатувларингизни кутади. Шахсий хаётингиз ҳақида ҳам гапириб берсангиз.**

— Ҳаётда ҳам, телеэкранда ҳам самимий одамман. Болажонман. Менга боланинг бегонаси йўқ. Жуда кунглим бўш. Йўқотганларини топганларга қўшилиб қувончдан, топмаганларга қўшилиб қайғудан кўзёш қилганларим қанча... Барчага яхшилик қилиб яшашни истайман. Кимнингдир ҳожатига яраган куним хотиржам ухлайман.

— **Суҳбатимиз бевосита сиз бошловчилик қилаётган “Меҳр кўзда” кўрсатувига боғланыпти. Кўрсатувни яратиш гояси ҳақида гапирсангиз.**

— 1998 йилда “Меҳр кўзда” номли кўрсатув ташкил қилиб, унга санъаткорларни жалб қилар ва меҳрибонлик уйларида хайрия тадбирлари ўтказар эдик. Кўрсатувнинг номини ўшандан олдик. Гоясига эса иккита сабаб бўлган. Бири Москвада бўлганимда “Жди меня” кўрсатувидagi ҳамкасбларим билан суҳбатлашиб қолганман. Улар менга Ўзбекистонда ҳам шу кўрсатувни ташкил этишни

таклиф этишди. Унгача эса бир онахон телевидениега хат йўллаб, йўқотган углини топишда ёрдам беришимизни сураган эди. Асли ўша хат тинчлик бермай юрган пайтлари шу кўрсатув гояси тутилган эди.

— **Кўрсатув сабаб йиллар давомида айрилиқ, соғинч из-**

МЕХР КЎЗДА

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист
Асрор АБРОРХЎЖАЕВ билан суҳбат

тиробида юрганлар дийдорлашиб, қувониб уйларига қайтишяпти. Четдан қараганда ҳаммаси студияда амалга ошадиган ишлардай осон туюлади. Бироқ қидириш, излаш, топиш жараёнлари катта куч ва меҳнат талаб қилади. Бу борада ҳам ўзига яраша муаммолар бўлса керак?

— Албатта, ишимиз катта куч ва меҳнатдан ҳам аввал фидойилик талаб қилади. Деярли ҳар куни мактуб оламиз. Хатлар сони 12000 дан ошиб кетди. Катта бир ижодий жамоа кучига муҳтож бўлганимиз ҳолда учтагина ходим ишлаймиз. Балки ҳали ҳомийлар топилиб, савобталаб юртдошларимиз бу ишга бош қўшишар...

— **Яқинлар бир-бирлари билан дийдорлашаётганда нималарни ҳис қиласиз?**

— Бу инсоннинг ўзи — гагина аён ҳолат. Ҳаяжонларим, қувончларим... Тушунтириш қийин.

— **Ўзингиз ҳам ҳаётда йўқотганмисиз, топганмисиз?**

— Йўқотишга йўқотганман. Келинг, йўқотишлардан гаплашмайлик. Аммо кўрсатув сабаб, бир—бири билан топишган қариндошлар мени ҳам ўз оила аъзосидек қабул қилишади. Ўзбекистоннинг ҳамма вилоятларида дилдошларим, яқинларим бор.

— **Режаларингиз, орзу-истакларингиз ҳақида ҳам гапириб беринг.**

— Аввало юртимиз тинч, оилам хотиржам бўлишини истайман. Уч нафар фарзандим истага—нимдек ўқиб, улгайишди. Энди уларга омад ва бахт сурайман. Оналар йиғла—масин. Оилалар бут бўлсин. Ҳеч ким яқинларини йўқотмасин. Кўнгиллардан меҳр—оқибат кўтарилмасин. Режалар ҳақида... Режалар ҳам орзулардан тугилса керак. “Меҳр кўзда” филмини ишлаш, газета—сини ташкил этиш, китоб чиқариш... Эҳ—ҳе қила—диган ишлар жуда кўп.

— **Сизга орзуларингиз ижобатини тилаб, самимий суҳбатингиз учун миннатдорчилик билдирамиз.**

**Махфуза
ЙЎЛДОШЕВА**
суҳбатлашди

ЎЗИМИЗНИНГ КОЛЛЕЖЛАР

1986 йилда ташкил топган Тошкент сиртки автомобил ва йўллар техникуми 1991 йилда Тошкент автомобил ва йўллар техникумига айлантирилди. 2001 йилдан эътиборан, техникум Тошкент автомобил ва йўллар касб—хунар коллежига айлантирилиб, Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълими вазирлиги тасарруфига ўтказилди. Техника фанлари номзоди, профессор, «Ўрта махсус касб—хунар таълими аълочиси» нишондори Жасур Қулмуҳамедов раҳбарлик қилаётган коллежда бугунги кунда «Автотранспортни ишлатиш ва таъмирлаш», «Автомобил транспортида ташишни ташкил этиш ва ҳаракатни бошқариш», «Менежмент», «Автомобил йўллари, сунъий иншоотлар ва аэродромларни таъмирлаш ва улардан фойдаланиш» йўналишлари бўйича 2920 та ўқувчи таҳсил олмақда. Биз билан суҳбатда Ж.Қулмуҳамедов коллеж фаолияти ҳақида қуйидагиларни гапириб берди:

— Коллежимизда фаолият кўрсатётган 170 нафар ўқитувчилар орасида икки нафар фан доктори, 30 нафар фан номзоди, доцентлар, олий тоифали ўқитувчилар, шу жумладан, «Фахрий автотранспортчи», «Ўрта махсус касб—хунар таълими аълочиси», «Ўрта махсус касб—хунар таълими фидойиси» ва «Шухрат» медалли соҳиблари борлиги, уларнинг иш давомида орттирган тажрибалари келажак ворислари бўлиши ёшларимизга таълим—тарбия беришларида қўл келатгани қувончлидир. Ўқув жараёни учта бинода жойлашган 64 та фан кабинетлари, ўқув лабораториялари ва устахоналарда олиб борилади. Ўз танлаган йўналишлари бўйича етарлича назарий ва амалий билимларга эга бўлишлари учун ўқувчиларга барча шароитлар яратилган. Жумладан, «УзДЭУавто» ва «СамКочавто» қўшма корхоналарида ишлаб чиқарилган автомобиллар тренажерлари, агрегатлари ва узеллари қирқимлари ўрнатилган хоналар мавжуд. Чилангарлик, «Нексия», «Тико», «Дамас» автомобилларининг тузилишини ўрганиш учун компьютер дас-

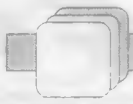
Авваллари «коллеж» атамасини кўпроқ хориж филмлари орқали эшитар ва бу таълим муассасаларидан бирининг номи эканлигини билардик, холос. Республикамиз мустақилликка эришгач эса, коллежлар мамлакатимиз таълим тизимининг асосий йўналишларидан бирига айланди. Бугунги ҳикоямиз ҳам пойтахтимиздаги коллежлардан бирининг фаолияти ҳақида.

турлари тузилган. Бундан ташқари, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш, автомобиллар агрегатларини қисмларга ажратиш амалиёти бўйича устахоналар бор бўлиб, бу устахоналарга зарур жиҳозлар ва дастгоҳлар ўрнатилган.

Коллеж ҳаёти билан танишар эканмиз, жамоанинг муваффақияти кўп жиҳатдан раҳбарга боғлиқ эканига гувоҳ бўлдик. Дарвоқе, суҳбатдошимиз ҳақида икки оғиз сўз. Жасур Қулмуҳамедов 1974 йилда Тошкент автомобил ва йўллар институтини тугатган. Таҳсилни ўзи ўқиган институт аспирантурасида, кейинроқ Москва автомобил ва йўллар институти докторантурасида давом эттирган. Унинг Ўзбекистон ва чет эл матбуотларида юздан ортиқ илмий мақолалари чоп этилган. Раҳбарлигида 7 нафар техника фанлари номзоди етишиб чиққани Ж.Қулмуҳамедовнинг устоз сифатида ҳам катта тажрибага эга эканлигидан далолатдир. Коллеждаги Васийлик кенгаши ҳам бевосита унинг раҳбарлигида ташкил этилган. Кенгашга автомобил транспорти соҳасидаги бир қатор вазирлик ва ташкилотлар раҳбарлари киритилган бўлиб, уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш асосида тузилган ўзаро шартномалар орқали коллеж битирувчиларининг 70—80 фоизи иш билан таъминланаётгани таҳсинга сазовордир. Ж.Қулмуҳамедов Тошкент автомобил ва йўллар институти илмий кенгаши аъзоси.

Қаердаки раҳбар тажрибали, ишбилармон, гайратли, жамоа аҳил бўлса, ўша ерда иш унуми юқори бўлишига Тошкент автомобил ва йўллар касб—хунар коллежи фаолияти билан танишиш давомида ишончимиз комил бўлди.

Ғайрат ДОНИЁРОВ

Мақолага кўйилган сарлавҳа кўпчиликка балки эриш туюлар. Лекин бугунги кунда ўзбек аёлларининг ҳар бир жабҳадаги қизғин фаолиятларига назар солсак, бу сарлавҳа ҳам ўз ўрнида қўллангандек. Ўзбекистон ишбилармон аёллари Ассоциацияси «Тағбиркор аёл»нинг фаолияти ҳам юқоридаги сўзларимизга асос бўла олади.

От устидаги

Ўзбекистон ишбилармон аёллар Ассоциацияси «Тағбиркор аёл» нодавлат, ношароит жамоат ташкилоти сифатида 1991 йилда Ўзбекистон Республикаси Аглия Вазирлиги томонидан рўйхатга олинган. Дилдора Алимбекова раислик қилаётган Ассоциациянинг бугунги кунда мамлакатимизнинг барча вилоятларида бўлимлари мавжуд. Ассоциация ўз атрофида юртимиздаги беш мингдан ортиқ тағбиркор аёлларни бирлаштира олган.

Ўзбекистон ишбилармон аёллар Ассоциацияси кичик бизнес, ҳуқуқ, таълим масалалари бўйича нодавлат ташкилотлари муаммолари, аёлларни ижтимоий ҳимоя қилиш масалалари бўйича республика ва халқаро ташкилотлар томонидан ўтказиладиган тағбирлар, семинарлар ва конференцияларнинг фаол иштирокчисидир. Ассоциация БМТнинг, Италия Белисарио Фондининг мукофотларига, қишлоқ жойларида турмуш шартини яхшилашга кўшган ҳиссаси учун БМТнинг

«Башарият турар жойи» Фонди ва Дубай шаҳри муниципалитетининг сертификатида сазовор бўлган.

Бу фактларни, рақамларни бир лаҳзада келтириш, шунчаки санаб ўтиш осон. Лекин бу ютуқларнинг ортида қанча меҳнат, қанча машаққат бор. Мана шу машаққатлар ортидан келгани учун ҳам бу муваффақиятлар «Тағбиркор аёл» Ассоциациясининг чин маънода нуфузини кўтаришга хизмат қилади. Бизга уюшманинг фаолияти ҳақида «Тағбиркор аёл» Ассоциациясининг Тошкент шаҳар бўлими раиси муовини Мавжуда опа Усмонова қўйидагиларни гапириб берди:

— Ассоциациянинг олдида қўйган асосий мақсади, соғда қилиб айтганда, аёлларни тағбиркорлик фаолиятига олиб кириш, уларга мўддий, маънавий томондан кўмаклашиш. Бизга мурожаат қилган аёлларимизга, аввало, ўз маслаҳатларимиз билан ёрдам берамиз. Уларнинг ҳуқуқий саводхонликларини ошириш асосий мақсадларимиздан бири.

Бунинг учун барча бўлимларимизда ўқув марказлари ташкил этилган. Мунтазам равишда семинарлар ўтказиб турилади. Бу семинарларни, марказлардаги ўқув жараёнларини махсус тайёрланган мутахассис-тренерлар олиб боришади. Босқичма-босқич ташкил топган кредит уюшмалари томонидан бериладиган қисқа мuddатли кредитлар энди иш бошлаётган тадбиркор аёллар учун имкониятдир.

вазифасини ўтайди.

Сўхбат сўнгига Мавжуда опа «Санъат салони» кўрғазмаси билан ҳам таништирди. Айтиш керакки, кўрғазма юртимизнинг турли жойларидаги усталарнинг моҳир қўллари билан тайёрланган энг нафис ҳунармандчилик буюмларидан тузилган. Ургутнинг нақшинкор палаклари, Риштоннинг нафис сопол буюмлари, Бухоро зардўзчилиги намуналари,

АЁЛЛАР

Қишлоқ жойларида иш ўринлари ташкил қилиш, маҳаллий ёшларни ўқитиш бўйича ҳам бир неча лойиҳалар амалга оширилди. Айниқса, Президентимизнинг «Йирик саноат корхоналари билан касаначиликни ривожлантириш асосидаги ишлаб чиқариш ва хизматлар ўртасида кооперацияни кенгайтиришни рағбатлантириш чоратадбирлари тўғрисида»ги Фармоннинг эълон қилиниши бизнинг фаолиятимизга янада жўшқинлик бахш этди. Бу Фармон янги иш ўринлари яратишда муҳим омил бўлиб хизмат қилиши шубҳасиздир. Биз мана шу Фармон ижросини ҳамда бир қатор ногиронларни иш билан таъминлаш мақсадига Германия билан ҳамкорликда лойиҳа ишлаб чиқдик. Бунда, асосан, «Бисёр» ногиронлар уюшмаси ва ногиронлар ташкилотини қўллаб-қувватлаб, Райҳон Курумбаева, Матлуба Ибрагимова ва Камолддин Раҳмонов каби тадбиркорлар томонидан касаначилик бўйича бир неча ногиронларни иш билан таъминлаш, уларнинг уй шароитида муқим бир меҳнат тури билан шуғулланишлари учун имконият яратиш кўзда тутилган. Ассоциациямизда ташкил этилган «Санъат салони» ҳам бевосита юртимизда ишлаб чиқарилган касаначилик буюмларининг сотувга ва чет эллардаги кўрғазмаларга чиқишида кўприк

Сурхон воҳасининг ўзига хос либослари, хуллас, Ўзбекистоннинг жаннатмонанд гўзаллиги нақшланган буюмлар. Ассоциациянинг асосан ҳунармандлар билан ишлайдиган аъзоси Мастура опа Акбарова бу буюмларга таъриф бераркан, унинг завқи беихтиёр эшитувчига ҳам кўчади. Опа ҳар бир буюм таърифига худди синчилардек ёндошади.

— Бу буюмлар нафақат ўзимизда, балки чет эллардаги кўрғазмаларда ҳам юртимизга, унинг уста-ҳунармандларига қизиқиш, уларнинг санъатига эҳтиром туйғуларини уйғотишда хизмат қилади, — дейди Мастура опа.

«Тадбиркор аёл» Ассоциациясидан қайтар эканман, ишбилармон аёллар чин маънода от устидаги аёллар эканига яна бир бор иқрор бўлдим. Зеро, Ассоциациянинг рамзига ҳам от чоптириб бораётган аёл акс эттирилган. Мен сўз сўнгига немис сиёсатшуноси Питер Шолл-Латурнинг қуйидаги сўзларини келтиришни лозим топдим: «Агар мен Республика ишбилармон аёлларининг Ассоциациясида учратган хотин-қизлар ҳақида гапирадиган бўлсам, унда Ўзбекистон ўзининг келгуси тараққиётига жуда катта умидлар боғлашга ҳақли, дея оламан».

Зумрад ВАҲОБОВА

Энди ўзим юқоридаги гапнинг мағзини чақиб, ёшларга таъкидлайдиган бўлдим.

Ўзбекистон халқ артисти раҳматли Маҳмуджон Ғофуровдек инсон:

— Умрим бесамар ўтмади-микан, болам?.. — деб қолардилар. — Вақтингиз бўлса, сизга кўнглимни тўкким келди. Ҳаётимнинг кўп қисми шу театрда ўтди. Ўйласам, уйимдан кўпроқ театрда вақтимни ўтказарканман. Эҳ-ҳе, бу масканга кимлар келиб, кимлар кетмади...

Устозни билмаганлар бу гаплардан ҳеч нарса тушунмаслиги

Театрга янги келган кезларим “Театр — инсонлар ихтиёрий равишда келиб, қалбини тўкиб кетадиган муқаддас маскан” деган гапни кўп эшитардим. Ёшлиқда бу гапларга унча парво қилавермасдим. Аммо йиллар шиддат билан ўтавераркан. Ўйнаган ролларим, атрофимдаги одамлар, театр ҳаёти мени чархлади.

га ҳаракат қилардим. Муқимий театрининг асосчиларидан бўлмиш Маҳмуджон акадек санъат дарғасининг эътибори, назари мен учун жуда катта шараф эди.

Ҳафтада бир-икки марта ўтириб, суҳбатлашар эдик. Устоз баъзи гурунгларида бирданига

ган.

Устоз узоқ ўйлаб давом этардилар:

— Менинг кимлигимни одамлар эмас, мана шу сахна, мана шу даргоҳ билади. Кўз-ёшларим, меҳрим, оловли оҳларим, беғубор кулгуларим, нолали оҳангларим шу театр девор-

ХИЁНАТ КИЛМАЙДИГАН ДУСТ

мумкин. Чунки Маҳмуджон акадекдан кўпчилик “Жуда мағрур актёр”, деб ҳайиқишарди. Аммо устоз боладай беғубор қалбли, бўшқўнгил, ҳалим инсон эдилар.

Мен домла билан кўп бирга бўлдим. Узоқ-узоқ суҳбатларини тингладим. Баъзан бир оғиз гапларидан нима демоқчиликларини англаб олардим. Йигирма беш йил сахнада бирга ижод қилиш устозни яхшигина тушунишга имкон яратганди менга.

Ёлғон илтифот Маҳмуджон ака учун ҳақоратдек туюларди. Гримхоналарига ҳеч кимни таклиф қилмасдилар. Негадир мени ҳамхона қилиб олдилар. Мен ҳам ўз ўрнида гримхонамизни орас-та сақлаб, устозга кўмаклашиш-

жиддий қиёфага кириб олар, хайрни ҳам насиё қилиб жўнаб қолар эди. Мен на қаршилиқ, на хайрихоҳлик қила олардим ўшандай кезлари. Вақт ўтиб, домланинг ҳар бир ҳаракатлари, ҳар бир гапларининг мағзини чақиб бораёпман.

Маҳмуджон ака ўзлари алланечук кайфиятда бўлсалар-да, аллақачонлардан бери ўйналмай қўйган спектакллардаги ария-дуэтларни концертмейстр билан 4-5 соат такрорлардилар. Бундай ҳолларда кимлардир ҳайрон қолса, кимлардир очиқ истехзо қиларди...

— Баъзида кўнглим алланечук бўлиб кетади, бу сахнага менинг қалб қўрим, юрак тафтим, ёшлигим, шижоатим тўкил-

лари, кулислари, чироқлари, пардаси, оркестр пултлари гувоҳлигида табаррук дўстим — сахнамга жойланди. Буни баландпарвоз сўзлар деб эмас, дард деб, жунун деб тушунинг. Бу умр. Нима қилай, яхши кўраман сахнани, театрни, ҳайрат билан боққан кўзларни... Менинг ёшимга кирсангиз, тушуна-сиз буни, биламан, ҳали теран англайсиз.

Устоз кўз ёшларини яшириш учунми, олис-олисларга тикиладилар. Лаблари пичирлайди. Англолмайман. Вужудим қулоққа айланиб англашга ҳаракат қиламан. Эмраниб нола қиладилар устоз:

— Эй қуёш, кўрсат юзингни, тундан бағир қонланмасуннн...

Худди сахнада ёки бир ўзлари қолгандай армон билан, фиғон билан, нимтабассум билан куйлаяптилар. Кўзлари остидаги ажинларда йиғилиб қолган кўзёши қалқиб турибди. Уни алам билан сидириб, давом этадилар, эшитилиб-эшитилмайди. Ниҳоят оғир хўрсинадилар. Менинг ҳам тинчим бузилади, ичимдан нимадир тошиб бўғзимга келади. Устоз ўзларини ушлайдилар. Айб иш қилиб қўйгандек жилмайиб, ерга қарайдилар. Менинг ҳам ич-ичимдан йиғлаётганимни сезиб, гапга тушиб кетадилар:

— Қандай бахтлисиз, болам! Истиқболингиз олдинда. Йиллар шафқатсиз. Сиз унга парво қилмай, тинимсиз ишланг. Одамни меҳнат чархлайди. Мени эса қариллик кундан-кун бағрига яқинроқ олаяпти. Менинг даврим ўтди... — деб секин кўзгаладилар. — Майли, мени эшитганингиз учун ташаккур... Менга қўшилиб нега йиғладингиз? Сиз йиғламанг. Илло, сиз сахнанинг дўстлигини тушундингиз. Фақат Худодан сўранг ва фақат сахнага тўкилинг. Сахна билан гаплашинг, кўнглингизни, борингизни унга беринг. Сахна — хиёнат қилмайдиган дўст. Бу менинг гапим. Ҳозир бўлмаса, кейинроқ англрсиз...

Шундай деб устоз яқин келиб, сочимни тўзғитиб қўяди. Сўнг ўзига-ўзи гапираётгандек:

— Пешонаси кенг одамнинг иқболи порлоқ бўлади... — деб ҳассани дўқиллатиб кетадилар.

Мен узоқ ўтираман. Ҳатто кайфиятим қанақалигини ҳам билмайман. Шундай буюк истеъдоднинг армонларидан изтиробга тушаман. Бир енгил тортаман. Тақдир мени шу одам билан юзлаштирди. Унинг фаолиятига гувоҳ қилди. Шундай устоз билан сийлади. “Наҳот! Наҳотки, бир пайтлар шу актёрни кўраман, ижодидан баҳра оламан, деб театр эшигини бузган томошабинлар бугун йўқ?! Узоқ-узоқ қишлоқлардан ҳар хил уловларда келиб, театр тугагач, устознинг қўшиғини хиргойи қилиб тарқаган томошабин бугун йўқ. Юракларга эзгулик улашган одамнинг ҳам армонлари бўлар экан-да...”, — дейман.

Йиллар ўтгани сари устозни кўпроқ қўмсайман. Гоҳида ўзимга сиғмай қоламан. Юракларим тўлиб кетади. Устани соғинаман. Сахнадан қидираман. Хоналардан излайман. Чой ичиб, суҳбатлашиб ўтирган жойларимизга бориб келаман. Ахтараман, кутаман... Шунда маҳзун овозлари қулогимга эшитилади устознинг: “Ёлғон ўйнаманг, сахнани алдаманг. Қўрқмай юрагингизни тўкинг.

Ишонч билан, берилиб бажаринг ҳар бир ҳаракатингизни, овозингизга зўракилик эмас, жон беринг. Ўзингиздан чиқиб кетиб образга кирманг. Образни ўзингизга сингдиринг...”

Қариси бор уйнинг париси бор, деган гап ҳаёлимдан ўтади. Бугун Муқимий театрининг Маҳмуджон Фафуровдек кайвониси йўқ. Бироқ кўнгилга таскин берадигани шуки, Уста бизни сахна билан дўстлаштирди. Театрга муҳаббат ва ўзларидаги жунунни юқтириб кетди...

Маҳмуджон Фафуров ҳақида ёзишга киришганимда, фаолиятлари, ўйнаган роллари ҳақида жўяли, лўнда қилиб баён қилмоқчи эдим. Хотираларга берилиб кетдим. Аммо рост ёздим, борини ёздим. Юракларим гумуриб кетди. Соғиниб-соғиниб, йиғлаб-йиғлаб ёздим. Маҳмуджон ака елкам узра кузатиб тургандек, сочимни тўзғитиб қўядигандек туюлди. Бир пайтлардагидек кўз ёшларимни яширмадим.

Ҳис қилдимки, яхши одамларнинг руҳлари мадакдор, ўгитлари дастуриламал бўлиб қолавераркан.

Боир ХОЛМИРЗАЕВ

Қадимги Бактрия ҳудудидан бронза даврига оид осори атиқалар топилиши бу даврда ватанимиз хунармандчилиги шаҳарсозлик билан юксак босқичга кўтарилганини кўрсатади. Сополлитепа ва Жарқўтонда ибтидоий шаҳарларга оид ибодатхоналар, саройлар, устахоналар, уйлар, қалъа деворлари каби моддий маданият намуналарининг топилиши хунармандчилигимиз, хусусан, иншоотсозлигимиз тарихи узок мозийга бориб тақалишидан дарак беради.

Бугун юртимизнинг турли шаҳар ва қишлоқларидаги кулоллар, заргарлар, бўйрачилар, темирчилар, эгарчилар ва бошқа касб эгалари истиқомат қиладиган сулолалар, уруғ-авлодларнинг мавжудлиги хунармандчилик тарихининг изчиллиги, давомийлигини кўрсатади. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш лозимки, бугун Европада жуда қиммат бўлган сомонли ғишдан қурилган уйлар қурилиши бизнинг Ватанимизда бундан IV-V минг йиллар илгари Сополлитепа ва Жарқўтонда гуллаб-яшнаган шаҳарларнинг давомидир. Бугун бу ерда меҳнат ва ижод қиладиган уста-устазодалар ажодларимиздан мерос хунарларни асрлар давомида эъозлаб келмоқдалар.

Фарзандларимизни ҳам ватанпарварлик, ажодлар руҳига садоқат, қолаверса, илмга, хунарга меҳр руҳида тарбиялашда маҳаллий ёдгорликлар, қадамжолар, ўзимиз билан бир туман, бир қишлоқ, бир

суҳбат ва улар яратган санъат намуналари ниҳоятда асқотади.

Касб-хунар коллежларининг ўқувчиларида ўзлари ўрганаётган касбга, хунарга меҳр, ўз касб-коридан ғурурланиш ҳиссини тарбиялашда хунармандчилик, деҳқончилик тарихини чуқур ўргатиш мақсадга мувофиқдир. Касб-хунарлар тарихига фарзандларимизни боғчадалиқ, мактабдалиқ давридаёқ ошно қилсак, яна ҳам маъқул бўлар эди. Негаки, касб танлашда болага кўмаклашиш, уни “жозибатор” касблар кетидан чопмай, бевосита яратувчилик билан боғлиқ касб-хунарларга йўналтириш ҳам ота-онанинг, ҳам маҳалланинг, ҳам ўқув юртининг муҳим вазифасидир. Бундан касб эгасининг ўзигина эмас, бутун авлоди миннатдор, жамиятнинг эса бир аъзоси умргузаронлигидан кўнгли тўқ бўлади.

Шерободда Ўзбекистон халқ устаси, Республика Бадий академияси ижодкорлар ва Республика хунармандлар уюшмасининг аъзоси, уста-кулол Қудрат Асроров истиқомат қилади. У 100 дан ошиқ халқ амалий санъати асарлари муаллифи. Унинг асарлари нафақат Ватанимизда, балки Россия, Хитой, Япония, Германия, Англия каби хорижий давлатларда ўтказилган кўргазмаларга қўйилган. Бу асарларнинг асосий мавзулари “Она-Ватан”, “Она табиат”, “Оила”, “Мустақиллик”, “Ўтмиш ва келажак”, “Орол муаммоси”, “Наврўз”, атоқли ҳамюртла-

римизнинг сиймолари, хусусан, Имом ат-Термизий ва унинг мақбараси тўғрисидадир. Уста “Алпомиш” достонининг 1000 йиллигига, Термизнинг 2500 йиллигига бағишлаб туркум асарлар яратган. Унинг ижоди тўғрисида қисқа метражли филм ҳам ишланган.

Яқинда Қудрат Асроров билан “Ташаббус-2005” кўригининг вилоят кўргазмасида учрашиб қолдик.

— Болаларимни 2-3 хунарга ўргатайпман. Кейинчалик катта ўқишларда ўқиб, илмли бўлар. Лекин қўшимча даромад қиладиган хунари бор экан, ҳеч қачон бировдан таъма қилмайди. Ахир бундай нохуш ҳоллар учрайди-ку?! Қўлида хунари бўлса, бировга муҳтож бўлмайди, — дейди уста.

Ҳа, уста юз карра ҳақ. Шаҳарларда саноат, маиший хизмат, қишлоқларда қишлоқ хўжалиги йўналишларидаги кенг тармоқли касб-хунар коллежлари фаолияти йўлга қўйилса, (албатта, ўша ҳудуднинг хусусиятлари, эҳтиёжлари ҳисобга олинган ҳолда) маъқул иш бўларди. Шерободдаги кулолчилик корхонаси реконструкция қилиниб, сопол идишлар билан бир қаторда безак плиталари, черепицалар ишлаб чиқарилса, қурилиш ишларига кўмак берилган, кўпгина ёшлар учун иш жойи ҳозирланган бўлар эди. Бу борада Қудрат Асроров каби инсонларнинг фаолияти ҳам ўзига хос хунармандлар бепоён юртимизнинг барча шаҳар ва қишлоқларида истиқомат қилади. Уларни топиб, хунаридан, доно пандларидан унумли фойдаланишимиз лозим.

Норбой СУЛТОНОВ,
Ўзбекистон Республикаси
касб-хунар таълими аълочиси

Қозғоғистонлик таниқли шоир, журналист, ношир ва этнограф Ҳамза Кўктанли ўтган йили "Гулистон" журнали таҳририяти меҳмони бўлганида қўшни Чимкент, Сайрам, Туркистон шаҳарлари атрофларидаги муқаддас қадамжолар ҳақида ҳикоя қилиб берар экан, мустақилликка эришилгандан сўнгги йилларда қозоқ биродарларимиз ҳам ота-боболар топинган, талпинган муқаддас маконларни ободонлаштираётганликларини гапирган ва таҳририятимизга китоб тақдим қилган эди. (Ҳамза Кўктанли. "Туркистонлик табаррук сиймолар".

миз (с.а.в) ёшларига етгудайин кенг умр берки, токи мен ёлгончи дунёнинг қизигига боқмайин, алданмайин меҳнат қилай!"

Шундан сўнг бобомиз 26 йил давомида бирор марта таҳоратсиз ер босмадилар. Ваъдада қоим туриб заҳмат чекдилар. Валий бобомизга Аллоҳнинг раҳми тушди ва қўшимча умр билан сийлади. Бобомиз пайғамбар ёшига етгач: "Бу дунёнинг ёруғи энди мен учун зиёдадур!" — дедилар-да, қуёш шуъласи тушмайдиган лаҳм (ер ости уйи) ясаб, шу хилватда кунига битта майизни хўрак қилиб, қолган умрларини яшаб ўтдилар.

дину диёнатга, имон-инсофга чорловчи дурдона сифатида ардоқланади.

Бироқ Яссавий ҳикматлари фақат дин билан, сўфийлик билан боғлиқ, дейиш бирёқлама, юзаки фикрдир. Валий-шоир ўз донишмандлиги, тафаккури асосида ўша даврнинг турмуши, халқнинг ҳасратини ҳикматларига қориштира олди, шундан бўлса керак, бобомизнинг ҳикматлари дашти қипчоқ қабиласидан чиқиб, турк улусига ёйила бошлади.

Асрлар бўйи тилсимлари, нақшу нигорлари ила афсона ва ривоятларга айланиб кетган, валий бобо-

Ҳамза КЎКТАНЛИ

Туркистонлик Табаррук Сиймолар

"Қасият" нашриёти, Олмаота, 2003 йил, қозоқ тилида).

Ушбу китоб уч бўлимдан иборат бўлиб, унда улўғ бобокалонимиз Хожа Аҳмад Яссавий ҳазратларининг қабри тепасига тикланган муҳташам мақбаранинг тарихи, бу ҳақдаги тарихий ривоятлар, мақбарани зиёрат қилиш одоблари борасида сўз юритилган.

Эътиборингизга тарихий китоб-эсседан парчалар таржимаси берилаётмир.

РИВОЯТЛАР

Ривоятларга кўра Хожа Аҳмад Яссавий бобомиз икки марта қаттиқ касалланиб қоладилар. Шунда Яратганга мурожаат қилиб айтадиларки: "Эй Биру Борим! Мени бу ҳаётда бор қилдинг. Истеъдоду салоҳият ато этдинг. Энди турк элига қаноат ва имонни тарғибот этиш йўлида заҳмат чекишни насиб айла! Менга пайғамбари-

УМР

XII асрда Ясси деб аталмиш қишлоқнинг (ҳозирги Туркистон шаҳри ўрнидаги) дунёга машхур бўлиши Хожа Аҳмад Яссавий бобомиз номлари билан чамбарчас боғлиқ. Ҳазрати Султон тахминан 1103 йилда Сайрамда дунёга келиб, 1166 йилда Туркистонда оламдан ўтганлар. Оталарининг исми — Иброҳим, оналарининг исми — Қорасоч бўлган.

Ривоят қилишларича, Хожа бобомиз ёшлик човларида ўз даврининг яна бир улўғ пири — Арслонбобдан илоҳий дуо-фотиҳа олган эканлар. Кейинчалик, атоқли уламои киром Юсуф Ҳамадонийга шогирд тушиб, одамлар орасида имон ва эътиқод тарғиботи билан шуғулланадилар. Бобомизнинг ўзлари, аввало, дунёвий роҳатлардан воз кечиб, тоат-ибодатга ўтадилар. Тез орада авлиёлик мақомига эришиб, шогирдлар етиштира бошлайдилар. Шу сабабдан бобомизнинг ҳикматлари бугунги кунда ҳам

миз шарафига қурилган мақбаранинг вақт синовиға бардош бериб келаётгани унинг мукамал тамал тошига бунёд бўлганидан далолатдир. Авлиё бобомиз бошлари устида маҳобатли мақбара қурдириш Амир Темур бобомизнинг бунёдкорлик фаолияти билан боғлиқ. Туркийларнинг маънавий пойтахтларидан бири Туркистонда бунчалар муҳташам бино барпо қилаётиб, Соҳибқирон бобомиз нималарни орзу қилди экан?! Бу, албатта, алоҳида бир мавзу. Бироқ ривоят қилишларича, Соҳибқироннинг йигитлик даврларида, иши юришмай турган кунларининг бирида тушларига нуроний бир киши кириб: "Мана бу байтни уч маротаба такрорлагинда, ният қилган сафарингга отланавер. Албатта, ғалаба сен томонда бўлади!" — деб аён қилади. Амир Темур бободан: "Сиз кимсиз?" — деб сўрайди. У: "Мен яссилик Хожа Аҳмадман", — деб жавоб беради. Ёш амир уйғонганида, Яссавий бобомиз берган

байт хотирасида тинмай айланиб турган эмиш. Шундан сўнг Амир Темурнинг шавкатли ғалабалари бошланган экан. Қўздан-қўп ғалабаларга эришавергач, Туркистонга келиб, ўзига маънавий пир-устоз бўлган валий-шоир хоки устида мақбара қуришга киришган экан.

Шундай қилиб, халқ назарида Хожа Аҳмад Яссавий Амир Темурга тушида оқ фотиҳа бериб, ғалабаларга ундаган, рағбатлантирган пири, устози. Шунингдек, Занги бобо, Арслонбоб, Узун оталар учун ҳам мақбара тиклаши Соҳибқирон бобомизнинг авлиёларни, дин кишиларини ўта улуғлаганидан далолатдир.

МАҚБАРАНИНГ ҚУРИЛИШИ

Ривоятларда айтилишича, Амир Темур Хожа Аҳмад мақбараси қурилишини бошламоқчи бўлганларида авлиё устознинг қабри қайси бири эканини билолмай қийналибди. Шунда бир кекса одам: "Бир қўра қўйни шу ерга келтириб қўйиб юбориш керак. Қўй ҳар қанча оч бўлмасин, авлиёлар ётган жойдан айланиб ўтади", — деб маслаҳат берибди.

Чиндан шундай қилишибди. Қўйларни бир неча бор ҳайдаб ўтишибди. Ҳар гал қўйлар ўчоқ ўрнидай бир жойни айланиб ўтаверишибди. Шундан сўнг шу жойни Хожа бобонинг кўк қабр тоши турадиган жой қилиб белгилашибдида, иморат қурилишини бошлаб юборишибди. Бироқ мақбара одам бўйи бўлганида кечаси қулаб тушибди. Қайта тиклай бошлашибди. Бу ҳол бир неча марта қайтарилибди. Охири кечаси пойлоқчи қўйиб кузатишибди. Тун ярмидан оққанда бир ҳўкиз келиб қурилишни шохи билан сузиб, йиқитиб ташлар эмиш. Ҳўкизнинг ҳайбатидан қўрқиб ҳеч ким яқинлаша олмабди. Пойлоқчилар ҳикоясини эшитган Ясси шахри ҳокими Қуръон ўқитиб, қурбонлик қилибди. Шунда унинг тушига Яссавий бобомиз кириб: "Қўк ҳўкиз — Арслонбоб отанинг куч-қудрати тимсоли. Аввал Устознинг ётган жойларини обод қилинглр", — дебди. Шундан сўнг гиштлар қўлма-қўл ташилиб, Арслонбоб ота қабрига мақбара қурилибди. Хожа Аҳмад бобомиз шу хилда ўз навбатини ус-

тозига беришларининг сабаби — Арслонбоб ота Яссавийга ҳам пир, ҳам тоға бўларкан.

"Зафарнома"да ёзилишича, ушбу иморатлар 1397 йилнинг кузига, яъни Амир Темурнинг Яссига келиши билан боғланган. Соҳибқироннинг буйруғи билан мақбаранинг марказий гумбази айланаси 41 газ кенликка мўлжалланиб, қурилади. Қолган қисмлар шунга асосланган кўламда лойиҳалаштирилади. Қурилишга ўша даврнинг истеъдодли меъморларидан Убайдулла Садир раҳбарлик қилган. Унга Исфаҳон, Шероз, Табриз каби шаҳарлардан чақириб келинган усталар ва қурувчилар ёрдам беришган. Қурилиш ишларига жуда кўп кишилар чин дилдан келиб қўшилаверишган экан. Яссидан ўттиз чақирим наридаги Саврин шахрдан гиштлар қўлма-қўл ташилиб келтирилган эмиш. Гишт пиширилган жой ҳозиргача сақланиб қолган. Ерли халқнинг айтишича, гиштлар Саврин тупроғидан олинди, туя сути билан ййлаб пиширилганмиш.

Баъзи бир маълумотларда Мавлоно Убайдулла Садир мақбара қурилишини икки йилда тугатган, дейилади. Бироқ бу оғзаки, аниқ бўлмаган маълумот. Шарафиддин Али Яздийнинг асариде: "Мақбара бир йилда тугатилди. Бироқ олд томондаги асосий бино тугатилгани йўқ", — деб маълумот берилади. Ташқаридан қириладиган эшик манглайда "Исфаҳонлик уста Изавиддин ибн Тождидин, 797 йил" (1394), Амир Темур совға қилган олтига шамдонда эса "799 ҳижрий йил, рамазон ойининг йигирманчи санаси" деган ёзув бор.

Ушбу маълумотларга асосланиб, мақбара Амир Темурнинг 1397 йилги Туркистонга ташрифи олдидан тугатилганлигини тахмин қилиш мумкин. Шамдонлар ҳам бунга мисол бўла олади. Чунки, одатда совға қуриб битказилган иморатлар учун берилади.

Қурилиш ишлари аниқ икки йил ичида тўлиқ тугалланди, деб тахмин қилиб бўлмайди. Иморатнинг кириш қисми битказилмай, очик қолдирилгани бу фикрга асос бўлади. Буни икки миноранинг юқори қисмлари XVI асрда Бухоро ҳукмдори Абдуллахон томонидан қурдирилгани ҳам тасдиқлайди.

МАСЖИД ЭМАС, МАҚБАРА

Маҳаллий аҳоли бу иморатни шу кунгача масжид деб атайдди. Бироқ зиёратгоҳ масжид сифатида қурилмаган. Буни иморатнинг тўри қиблага эмас, жануби-шарқдан шимоли-ғарбга қаратиб қурилгани тасдиқлайди. Аниқланишича, Амир Темурнинг топшириғи ва тавсияси шундай бўлган экан. Бу махфий усулнинг сирини Занги бобо иморати билан қиёсласак, тушунгандай бўламиз. Айтишларича, Занги бобо билан Яссавий мақбараларининг олд қисми бир-бирига қаратилган, юзма-юз солинган экан. Чиндан ҳам шундай, икки иморат бир-бирига юзма-юз солинган. Бунинг аниқ сабабини ҳеч ким далиллаб бера олган эмас...

МАҚБАРАНИНГ ЯНА БИР МУКАММАЛЛИГИ

Соҳибқирон Амир Темур авлиё-шоир шарафига ушбу иморатни тиклатар экан, аввал-бошданок унинг зиёрат-тавоф қилувчиларга ҳам, дин йўлига тушган шогирд-толибларга ҳам хизмат қиладиган томонларини ййлаб, шунга мос ҳолда хоналар, бўлмалар қурдирган. Ҳозир Қозонхона деб номланувчи улкан зал, биринчи ва иккинчи қаватлардаги алоҳида бўлмалар, толибларнинг дарсхоналари, дам оладиган хоналари ана шундай хулосалар чиқаришга имкон беради. Масжид деб аталадиган бўлма таҳорат олишга, беш вақт намоз ўқишга мўлжалланган. Умуман, иморат ичида ўттиз бешта бўлма мавжуд, алоҳида хоналар сони эса 377 та. Ҳазрати Султон ётган қабр тепасидаги гумбаз уч қаватдан, қозонхона ва масжид гумбазлари икки қаватдан иборат қурилган. Иншоотнинг узок йиллар, асрлар мобайнида бешикаст сақланиши учун олдидан турли хил табиий офатларга дош берадиган қилинганлиги ҳам одамни танг қолдиради. Булардан бошқа ҳам ушбу иншоот мажмуасида учта гумбаз бор. Олдинги арканинг уч гумбази баландлиги (ердан ҳисоблаганда) — 40 метр, катта гумбазнинг баландлиги — 39,5 метр.

ҲОЙИБ БЎЛГАН ХАЗИНА

Айтишларича, иморатнинг баландлиги 40 метр келадиган аввалги аркасининг остида — ёмғир,

шамол тегмайдиган пана жойида тўп шаклида учта шар осивлик турган эмиш. Шулардан иккитасини қачонлардир, кимлардир уриб туширишган ва хазинани ўзлаштириб юборганлар. Учинчисини эса (энг баланд, етиб бориш энг қийин бўлган жойдаги хазинани) узоқ вақтларгача ҳеч ким ололмаган, фақат 1942 йилга келибгина даҳрий-атеистлар бу хазинани ўққа тутиб, қўлга туширишган эмиш. Хуллас, бу вазирларнинг тарош Шўролар ҳукуматининг топшириғига кўра амалга оширилгани аниқ. Тўп қилиб ўралган бу хазина ичида еттита олтин узук ва арабча ёзувдаги битик бўлган, узукларнинг ҳаммаси бир хил ҳажмда, катта қилиб ишланган эмиш, уларда "Амир Темури" деган ёзув бўлганлигини айтишади. Баъзи маълумотларга қараганда, XVI асрда яшаб, ҳукмдорлик қилган Абдуллаҳон арканинг битмай қолган қисмларини таъмирлатган пайтда ушбу учта тўпни киши қўли етмайдиган жойга ўрнаттирган эмиш. Бундан келажак даврларнинг таъмирчи-меъморлари агар шу иншоотни таъмирлаш, ободонлаштириш ишларига киришадиган бўлсалар, ушбу хазиналардан фойдаланишлари мумкин бўлсин, деган мақсадни кўзлаган эмиш. Булар ичида ҳақиқатга энг яқини, ишонса бўладигани, хазиналар иншоот қурилган пайтда, Амир Темурнинг буйруғига кўра шу ерга осиб қолдирилган, деган тахминдир. Иморат билан боғлиқ яна бир ривоятда айтиладики, мақбаранинг баъзи жойларини атайлаб чала қолдирганлар ва бу ишларни битказиб, камини бутлаш, чала жойларини битириш ишларини келажак авлодларга омонат, мерос қилиб қолдирганлар. Хўш, мақбарани тўла битказиш, ишни чала қолдирмасликка Амир Темурнинг куч-қудрати етарли эди-ку, унда нега чала жойларни авлодларга мерос қилиб қолдирди экан? Мана шу нуқталар билан йўқолган хазиналар орасида боғланиш борлиги кўзга чалинади. Хуллас, бу тилсим иш ҳамон ўз ечимини топган эмас.

ХОЖА АҲМАД ЯССАВИЙНИНГ ХИЛВАТИ

Хожа Аҳмад Яссавий бобомиз ҳаётининг сўнгги кунларини хилватда — ер остидаги жойда тоат-ибодатда ўтказгани ривоятларда кўп айтилади. Бундай ажабтовур ҳаёт тарзи атрофдаги ҳамма одам-

лар томонидан ҳам маъқулланавермаган. Буни қўйида баён қилинувчи ривоятдан билиб олишимиз мумкин. Унга кўра, шу элдаги хоннинг Оғаман, Қораман исмли вазирлари бобомизни ёмонотлиқ қилиш учун бир ҳўкиз сўйиб, ерга кўмади. Улар: "Сен тунлари ўғирлик билан шуғулланасан, кундузи ертўлангга тикилиб ётасан. Чик бу ёққа!" — деб судраб чиқиб, ҳўкиз кўмган жойларини очиб, халқ олдида валий инсонни ўғри қилиб кўрсатмоқчи бўлишади. Авлиё бобомиз бу куракда турмайдиган тўхматлардан қутулиш учун Яратгандан кўмак сўрайди ва дуо ўқиб, юзларини силайди. Мўъжиза юз бериб вазирларнинг бири оқ, иккинчиси қора итга айланиб, ўзлари кўмган ҳўкиз суяқларини талашиб-тортишиб ражий бошлашади. Хожа бобомиз икки вазирни кечириб, уларнинг гуноҳини ўтишни Оллоҳдан сўраб, дуо қилган, дейишади.

Хожа бобомизнинг кўзи тириклигидаги танлаган сўнгги қароргоҳи — ерости уйи мақбарадан юз метрча нарида. Халқ орасида сақланиб юрган маълумотларга қараганда, авлиё хилватгоҳининг ерости қисмида 22 хона, тепасига ой сурати ўрнатилган гумбази ҳам бўлган эмиш.

Хилватхонадан бир чақиримча келадиган ерда яна бир табаррук макон — "Қумчиқ ота" деб номланувчи ўрин бор. Бироқ бу ердаги қабрда одам суяклари йўқ. Тахминларга кўра, ўлчамлари 4x4 метр бўлган уйга бобомиз ерости йўли орқали келиб, сўфийлик амаларидан бири — зикр тушишни бажариб кетар экан. Узунлиги бир чақиримча келадиган ерости йўли ҳозиргача сақланиб қолган. Йўлакнинг баландлиги киши бўйича келади. Ер остидаги хилват, йўлак ва йўллар пишиқ гишт билан ўраб чиқилган, бора-боргунча ер устидан ҳаво кириб турадиган туйнуқлар бино қилинган.

Хожа Аҳмад бобомизнинг тушган нарзу ниёзни солиб, олиб юрадиган сопол идиши бўлган, дейишади. Бобомиз чин ихлоси ила зикр солганда, унга тўқсон тўққиз минг машойих, саксон саккиз минг сарвар келиб, зикр амалларига ҳамдам бўлар экан. Халқ орасида ишонч, эътиқод ила айтиладиган ривоятда шундай манзара тасаввур қилинади: зикр тушаётганлар энг авж макомга етганларида уларнинг кўзи-

га авлиё Қумчиқ ота кўринад эмиш...

ҚАБР ТОШИ

Парда ортидаги эшик очилиши билан хона ўртасида кўкимтир тусли, сандиқдай келадиган қабр тоши кўринади. Хожа Бобомиз бошларига қўйилган "яшма" тошини Амир Темурнинг буйруғи билан Табриздан келтиришиб, шу ерда ишлов беришган экан.

Тошнинг баландлиги икки метр, узунлиги икки ярим метр. Устига қимматбаҳо мато ёпилиб, ёнига чирокдонлар қўйилган экан. Амир Темур томонидан қўйилган бу чирокдонларнинг бири — Эрмитажда, яна бири бошқа музейда сақланмоқда...

Қабр тоши ёнида атрофи безак билан панжараланган ёроқ айлана бор. Бу ерга Яссавийнинг рафикаси кўмилган, деб тахмин қилишади.

МОВИЙ ГУМБАЗ

Қабрлар жойлашган чоғроққина қабристон бир бўлмадан иборат. Тепа қисмидаги гумбаз кўмкўк керамикадан ишланган. Гумбазнинг тепа қисми ички томонидан сталактитлар ҳосил бўлган. Зойирлар қабр атрофида тиловат қилишади.

Даҳлизнинг чап томонида кутубхона бўлмаси бўлиб, илгари икки қавати ҳам нодир китобларга тўла бўлган, дейишади.

Кутубхона рўпарасида масжид бўлмаси бор. Масжид бошқа бўлмаларга қараганда ёруғ, кўркам қилиб безатилган. Кигиз, такамат тўшалиб, устидан қалин гилам ташланган. Имом меҳробининг ўрни жуда гўзал ишланган. Меҳробга "Оят ал-курси" нақшинкор қилиб ёзилган.

Ўнг томондаги даҳлизда "Асмон ул-ҳусна" деб номланувчи тош бор. Бу тошга Аллоҳ Таолонинг минг бир номи ёзилган. Шунингдек, бу ерда бир неча машҳур кишиларнинг қабр тошлари бор. Маҳаллий аҳолининг аксарияти қозоқнинг ўрта жуз уруғидан бўлгани сабабли ҳам бу ерга уларнинг атоқли шахслари қўйилган. Шундан сўнг Хожа бобомизнинг сўнгги муножот ўрни — хилвати жойлашган.

Музаффар АҲМАД
таржимаси

Уч карра жаҳон чемпиони Леонид Ли

Ўзбекистон Республикаси таэквон-до (ITF) Миллий Ассоциацияси терма жамоаси катта мураббийи, уч карра жаҳон чемпиони, Олий тоифали тренер Юрий Николаевич Лининг шогирдлари орасидан халқаро тоифадаги спорт усталари, жаҳон чемпионлари етишиб чиққан.

Халқаро мусобақаларда шараф билан қатнашаётган спортчилар плеядасини тарбиялаган Ю.Н.Ли малакали мутахассис бўлиш билан бир қаторда, меҳрибон мураббий, шогирдларининг энг яқин дўсти ҳамдир.

Бош-оёқ қонга беланган Широқ борган сари қадамини тезлатар, жазирама саратонда қайнаб турган чўл-биёбонлар, қир-адирлар, тақир далалар, тик довлонлардан ўл топиб борарди. Очлик, чанқоқлик, ўл азоблари кор қилмас, унга фақат бир мақсад куч бағишларди. Ана шу куч унга ҳам озуқа, ҳам сув бўлиб ором берарди. Вақт шу тарзда ўтиб, Широқ Сирдарёнинг бош оқимига етиб келди. У ўрқачли тоғ тизмаларидаги сой, яйлов, чўллар Доронинг лашкаргоҳига айланганини пайқади. Чаманзор

ўйқ, қарийб яланғоч ҳолдаги бадбашара, қаландарсифат Широқни кўриб, лол бўлиб қолишди. Уни Доронинг олдига бошлаб боришди.

— Эй шаҳаншоҳи олам, арзимга қулоқ солишингни сўрайман, — деб гап бошлади Широқ. — Мен сенга садоқат ва итоат изҳор қилиш орзусида бўлганлигим учун элдошларим мени шу аҳволга солди. Қариндошларимга: «Улуғ шоҳ Дорога итоат қилайлик, бирлашайлик», — дедим. Бироқ улар сўзимга қулоқ солмадилар, раҳмсизлик билан қулоқ-бурнимни кесиб ташлашди. Хоин деб ҳақоратлашди, хўрлашди. Ҳатто ўлдирмоқчи

Абдулла СОВУТ

ТАРИХИЙ ХИКМАТ

ШИРОҚ

АТРОНАСИ

яйловлар устига Доронинг боргоҳи тикилганди. Ўрданинг чор атрофида лашкарлар лавозимига қараб тўп-тўп чодирларини тиккан эдилар. Шоҳона чодир ёнидаги баланд қайрағоч ёғочининг учига каёнийлар сулоласининг туғи қадалган, бу туғ ўз атрофидаги минглаб ҳарбий туғларга фармойиш бераётгандек ҳилпираб турарди. Лашкарлар ёққан сонсиз гулханларнинг қуюқ тутунлари от тезакларининг ўткир ҳиди билан қўшилиб, аччиқ ҳид тарқатарди. Бу сирли, ҳайбатли ҳарбий халқани кўрган киши сўзсиз ўзини ўқотиб қўярди. Аммо Широқ ўзини тутди. У дастлаб учраган ҳарбий чодир олдидан ўтаётди, ўзини шапатилаб уриб, дол-фарёд кўтарди:

— Шоҳга арзим бор! Эй шоҳ Доро, сен улғусан! Буюксан! Мендек жабрланган, хўрланган, ожиз, бир бечора, нотавон қулинг сенга арз айлаб келмиш! — деб бақириб йиғлаб юборди.

Ҳордиқ чиқараётган, овқатланаётган, қуролларини бўлғуси жангга шайлаётган, отларига ем бераётган лашкарлар қулоқ-бурни

ҳам бўлишди. Аммо пайт топиб қочдим ва минг бир машаққатлар чекиб даргоҳингга келдим. Эй салтанати улғу, шавкатли шоҳим! Менинг ҳолимга боқ, шафқатингни дариг тутма. Шақлардан қасос олишимга ёрдам бер.

Широқ Доронинг кўзига ўқдай тикилиб турарди. У ҳозир ҳеч нарсадан кўрқмасди. Шоҳ кўзини четга олди, унинг доим қаҳр чақнаб турадиган кўзларида бу сафар қизиқиш, ҳаяжон акс этарди. У Широқнинг сўзларидан таъсирланганди. Шоҳ кўнглида Широққа ачинишдан кўра ғалабага иштиёқ туғилди. Чунки бундан кейинги ҳарбий юришида тез илгарилаш учун унга худди Широққа ўхшаш ўз элидан юз ўгирган, каёнийлар давлатига садоқат билан хизмат қиладиган кишилар керак бўларди.

Шоҳ Доро бир неча дақиқалик сукунатдан кейин, ўрnidан туриб тахтдан тушди. Ял-ял товланиб турган юмшоқ, қалин поёндоз устидан юриб, Широқнинг олдига келди. Ўзига термулиб, нажот истаб турган мажруҳ қочқинга синовчан назар билан боқиб:

— Сенинг арз-додингсиз ҳам барибир ўша заминни забт этаман. Шакларни, ўғузларни батамом қириб ташлайман. Қани, айт-чи, элинг менга ихтиёрий равишда итоат қилмоқчимасми? Менинг қўшинларимнинг ҳайбатидин кўрқмас эканми? — деб сўради.

— Қудратли шоҳим, шаклар ниҳоятда кўп халқ, уларнинг ҳисобига етиш мушкул. Улар эгаллаб турган заминнинг поёни йўқ. Лашкарларининг ҳаммаси моҳир чавандоз, улар от устида туриб, олдинга қараб қандай тез ва зарб билан қилич урсалар, икки ёнга ҳам, орқасига ҳам шунчалик чаққон қилич урадилар. Найза уриш, пайкон отишда ҳам худди шундай. Ўлимни писанд ҳам қилмайдилар. Улуғ шоҳим, лекин уларни ғафлатда қолдириб, мағлуб қилиш унчалик қийин эмас. Мен болаликдан пода боқиб, дала кезиб ўсганим учун, ўз элимизнинг тоғ, дарё, кўллари, ери тарҳини беш кўлдек биламан. Лашкарларингга йўл кўрсатаман. Шакларнинг бепарво турган пайтини пойлаб, ҳужум қилишингизга ёрдам бераман. Улар қанчалик эрта қирилсалар, қонлари қанчалик кўп оқса, мен шунчалик хурсанд бўламан...

Эй олампаҳо! Рақибларимдан қасос олишда сенинг илтифотингга, ёрдамингга муҳтожман. Агар маъқул кўрсанг, лашкарларингга амр қил. Тез отланиб, шакларнинг қонини дарё каби оқизсинлар, уй-жойларини хонавайрон қилсинлар. Шаклар ҳозир ғафлатда, сўзсиз тор-мор келтирса бўлади. Лекин лашкарларинг етти кунга етгулик озуқа, сув ғамлаб олишлари лозим.

— Дуруст! — деди шоҳ хурсанд бўлиб, — мен сенинг қасосингни албатта олиб бераман. Лашкарларимга йўл бошла, мен шу ерда қолиб, қўмондон Ронус Чотдан зафар хушхабарини кутаман!

Олий ҳарбий кийим кийиб қуроланган, баланд бўйли, совуқ кўринишдаги қўмондон Ронус Чот ўрнидан турди, Доронинг рўпарасига келиб, тахтнинг пойига пешонасини теккизди. Ўрнидан тургач, орти билан уч қадам юриб:

— Улуғ шоҳимиз учун жоним фидо! — деб қасамёд қилди.

Бош йилқичи саман арғумоқнинг тизгинини қўлига тутқазганида, шоҳ олдида дастлаб айтган сўзларини яна бир марта такрорлаган Широқ, эрон лашкарларини эргаштириб келар, унинг арғумоғи туюқлари остидан ўт чатнатиб, олға чопмоқда эди.

Эрон лашкарлари минган отларнинг туюқлари остидан кўтарилган куюқ, сарғиш чанг осмону фалакка ўрлаб, кун юзини тўсарди. Ўнбоши, юзбоши, мингбоши, туманбоши, лакбошиларнинг ёнида биттадан туғдор аскар туғ кўтариб борарди. Тоғлар, яйловлар, сойлар, чўллар, ўрмонлар бора-бора орқада қолди. Отлар терлади, чарчади. Тақалари сийқаланиб тугаб, туюқлари юқаланиб кетди. Лашкарлар дим саратон офтобиде куйиб, косовдек қорайиб кетди. Қайноқ шамол юзларга урилиб нафас олишни қийинлаштиради, киши нафасини сиқарди. Озиқ-овқат заҳиралари ҳам борган сари озайиб, ташналик юракларни кабоб қилар, Широқ сувсиз, тақир йўллардан олиб келаётгани учун очлик, ташналик, офтоб, сафар азоби эрон лашкарларининг ҳаётига кундан-кунга оғир хавф соларди.

Юриш секинлаша бошлади. Жуда кўп лашкарлар, от, туя, хачир ва бошқа жониворларнинг ўликлари ортда қолиб кетмоқда эди. Лашкарлар сафи гоҳ-гоҳ бузилиб, мингбоши, юзбошиларнинг қонли қиличлари остиде яна ноилож ўз сафларини тортишга мажбур бўлишарди.

— Ҳой, шак! — деди ниҳоят сабр-тоқати тугаган Ронус Чот яланғочланган қиличини Широқнинг бўйнига тўғрилаб. — Элингга қачон етамиз? Ё бизни лақиллатдингми?

— Менга қилич ўқталма! — хотиржам жавоб қилди Широқ. — Ғазаб билан, охирини ўйламай мени чопиб юбормоқчи бўлсанг, марҳамат, чоп! Қараб ўтирма. Ўз қариндошларимга яхшилик қилсам, улар қулоқ-бурнимни кесиб юборишди. Энди шоҳ Дорога кўрсатган садоқатим бадалига сен бошимни олсанг, майли. Мен шундай бир шўрпешонаман, кимга яхшилик қилсам, жафо келади. Ҳа, қиличингни тутиб тураверма, чоп! Қачон ўлишимнинг нима фарқи бор?! Барибир

ўламан, қани чоп!

Широқ чиндан-да ўз тақдирига ачинаётган қиёфада оқ тортиб, яна сўзида давом этди:

— Лекин эндиги йўл жуда хатарли, менинг ёрдамимсиз сен шак, ўғиз лашкарларининг яширин ўрнини тополмайсан. Майли, ҳамонки, қиличингни кўтарган экансан, яна қинига солма, чоп!

Широқ Ронус Чотнинг ўлдирма олмаслигини билгани учун ҳам хотиржам эди. Негаки, эндиликда каёнйлар лашкарларининг тақдири гўё эшакка чашиб қўйилган туя карвонларининг тақдирига ўхшарди. Улар Широқ қаерга бошласа, шу тарафга юришга мажбур эдилар. Ронус Чот Широққа эргашиб тоғлар орасидаги хатарли, қийин йўللарни босиб келаётганда ўзининг ва бутун қўшиннинг Широқдан айрила олмаслигини сезган ва бу аччиқ ҳақиқатни эътироф қилишга мажбур бўлганди. Унинг қилич яланғочлаши қуруқ дўқ-пўписадан бошқа нарса эмаслиги боис, Широқнинг сўзларини эшитгандан кейин қиличини шартта қинига солди. Бу унинг Широққа йўлни давом эттириш тўғрисида берган ишораси эди.

— Лашкарларинг бўшанг, чидамсиз экан, — деди Широқ Ронус Чотнинг олдида кетаётиб. — Уларга буюр, ортда қолиб, аста юрадиган бўлса, манзилга етиб боришимиз қийин. Олдимиздаги мана шу қум саҳросидан ўтсак, бас. Биз шакларнинг бурни остидан чиқамиз-да, тўсатдан

ҳужум қиламиз.

Ронус Чот бирданига юмшаб қолди. Мулоимлашди. Лашкарбошининг қаҳрли ҳолатидан асар ҳам қолмади. Унинг олдида Широқ кўрсатган қум-барханли чексиз саҳро намоён бўлди. Ронус Чотнинг чопарлари бутун саф бўйлаб от елдиришиб, қўмондоннинг тез юриш тўғрисидаги буйруғини етказишди. Шундоғам йўл азобидан тинкамдорлари қуриб, ҳолсизланиб, жонлари ҳалқумларига келиб қолган, куч-қувватлари адо бўлаёзган лашкарлар гўё бўйинларидан арқон билан боғлаб тортигандек мажбурий йўсинда бир қадам-бир қадамдан базўр силжий бошладилар.

Олов уфураётган кун ҳарорати, оташли қум жазирамаси таваккалчи, зolim Доро лашкарларини қаттиқ қийнар, отларни ишдан чиқарарди. От юрса туюғи, қуш учса қаноти куядиган қизғин қум саҳро ичида лашкарлар отларини етаклаб, пиёда ҳолда қум барханларига тармашарди, бироқ юқорига чиқишга ҳоли етмай думалаб тушишарди. Яна барханлар оралаб ўрмалар, илгарилардилар. Бир кеча қум кўчиб, Доро лашкарларининг марказий қисми буткул қум остига кўмилиб кетди...

Ҳануз манзил кўринмасди. Ронус Чот фақат шундагина ўзларининг оддий бир мажруҳ подачи томонидан алданганликларини англади. У қаҳр-газаб алангасида қизариб, қон

тўлган кўзларини чақчайтириб, Широққа ўшқирди:

— Эй, ифлос чўпон! Шоҳимиз олдида қилган ваъданга амал қилмадинг, бизни алладинг! Бу адоғи кўринмайдиган оташ манзилда ё олдинга, ё ортга босолмаймиз. Ёлғончи каззоб!

— Ҳо... Ҳо... Ҳо-о!..

Широқнинг кулгуси барханлар аро акс-садо бергандек бўлди.

У ўз мақсадларининг бундай ҳеч бир тўсиқсиз, тез фурсатда амалга ошишини ўйламаганди. Ҳозир эса у ўзи ҳам тасаввур қилолмаган ғалаба сурури билан маст эди. Ичига сиғмаётган ифтихорли ҳисларини жарангли кулгуси билан ифодалади.

Широқ отдан тушиб, тизгинни қўйиб юборди. Саман тулпор ҳолсизланганиданми ёки кетгуси келмаганиданми,

Широқнинг ёнида пишқириб, ер тепиниб турарди. Широқ Ронус Чотнинг олдига келиб, овозини баланд кўтариб, мардонаворлик билан деди:

— Мен енгдим! Ёлғиз бир ўзим бутун кўшинни енгдим! Жонажон қабилаларим, она тупроғимнинг бошига келган балойи офатни поёнсиз саҳ-рога дафн этдим! Эй Ронус Чот, ана, кўр, бу поёнсиз саҳ-ронинг ўртасида турибсан. Тўрт томонинг қибла, қайси-сига ўйналсанг, барибир етти кунликдан иборат йўл бор. Озуқанг, сувинг тугади. Энди хоҳлаган тарафинга қараб юришинг мумкин. Такрор айтаман, барибир муқаррар ҳалокатдан қочиб қутула олмайсан! Нега ваъданга вафо қилмадинг, дейсанми?! Мен ўз халқим, Ватаним олдида берган ваъдамга вафо қилдим!

Ронус Чот ғазаб билан қиличини қинидан шартта суғуриб олди ва ўз мувозанатини йўқотиб, бир неча қадам орқага гандираклаб кетди. Шу дақиқада Широқнинг кўз олдидан туя устида икки боласини бағрига босиб, ортига қараганча юм-юм йиғлаб кетаётган хотинининг ғамгин сиймоси ўтди. Широқ хотираларни давом эттиролмади. Ронус Чот унинг бўйнини нишонга олиб, қиличини сермади...

Ронус Чот Широқнинг жонини қийноқсиз олди-ю, ўзи лашкарлари билан қум кўчкисида азоб билан ҳалок бўлди...

Уйғур тилидан
Ҳабибулла
ЗАЙНИДДИН
таржимаси

НИГИНАНИНГ ДУА ҚЎШИҚЛАРИ

Бугун биз сизга таништирамоқчи бўлган ўзига хос овоз соҳибаси, иқтидорли хонанда Нигина Исмамова қадимий ва ҳалиша навқирон Самарқанд шаҳридан. У болалигидан санъатга меҳр қўйди. Отаси Тило ака Нигинада кўшиққа бўлган ҳавас, жарангдор ва ширали овоз борлигини сезиб, қизига мусиқа соҳаси бўйича ўқиши лозимлигини такрор-такрор таъкидлар эди.

Нигинанинг мактабдаги илк устози, мусиқа ўқитувчиси Эътибор Алиқулова унга халқ кўшиқларини куйлаш сирларини ўргатди. Кейинроқ Нигина Исмамова Абдулла Қодирий номидаги Тошкент Давлат маданият институтида таҳсил олар экан, бу санъат даргоҳида унга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, бастакор Ҳалимжон Жўраев ва институт профессори, бастакор Раҳматжон Турсунов устозлик қилди. Нигинанинг ҳаракатлари, изланишлари бесамар кетмади. У ижро этган "Кўнглим ўлмас шод" кўшиғи Ўзбекистон Радиосининг "Олтин фронт" идан жой олди. Шундан сўнг Нигинанинг яна ўнлаб янги кўшиқлари радио фронтстекасига киритилди.

**Бу оламда улур зот ким,
десаңг доим онам дерман,
Ҳаёғим устуни синамас,
мададкорим онам дерман.**

Юқоридаги мисралар билан бошланувчи, Ўзбекистон халқ артисти, устоз санъаткор Олмаҳон Ҳайитова ижро этган кўшиқни халқимиз ҳамон севиб тинглайди. Бу кўшиқни кўпчилик ёш хонандалар қайта ижро этишга уриниб кўрганлар, аммо уни маромига етказиб куйлаш ва тингловчига манзур этиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди.

Нигина ёшлигидан Олмаҳон Ҳайитованинг кўшиқларини севиб тинглар, устоз санъаткорнинг ижодига ҳурмати чексиз эди. "Онам дерман" кўшиғини ижро

этишдан олдин, Нигина кўшиқчилик бўйича продюссери, моҳир созанда Темур Қорахўжаев билан бирга онадан руҳсат сўрагани борди. Олмаҳон она барча улур устозларга хос баърикенглик билан оқ фотиҳа бердилар. Нигина Исмамова ўзига хос маҳорат билан куйлаган "Онам дерман" кўшиғи телевидение орқали берилди ва кўпчилик тингловчиларга маъқул бўлди. Кўнгаироқ қилиб, кўшиқ ҳақидаги фикрларини сўраган Нигинага Олмаҳон она ижро маъқул бўлганини айтиб, ижодий муваффақиятлар тилади. Бу хонанданинг ижодига қанот бўлди. Машаққатли меҳнат ва ижодий изланишлар ўз самарасини бера бошлади. Хонанда ижросидаги "Қаро сочлар", "Тасаддуғинг", "Омон ёр", "Ҳайрон мен ўзим" каби кўшиқлар ўз тингловчиларини топиб улгурган. Шу кунларда у "Қолмади" номли кўшиқни ниҳоясига етказди.

Нигинанинг фикрича, енгил-елпи, тушунарсиз кўшиқ ижро этиш тингловчиларни алдашдан бошқа нарса эмас. Унинг мақсади ҳам мазлумли ва таъсирли, мумтоз шоирларнинг шеърлари билан айтиладиган кўшиқлардан иборат албом яратиш, тингловчиларига тақдим этишдир.

Нигина Исмамова ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Республика халқ ижодиёти ва маданий-материал ишлар илмий-методик марказида бош мутахассис лавозимида фаолият кўрсатади. Хонанда ўз ижоди билан биргаликда республика миқёсида ўтказиладиган маданий-оммавий тадбирларни ташкил этиш ва ўтказишда ҳам фаоллик кўрсатиб келмоқда. Ижодий жамоат орасида ўз ҳурмат-эътиборига эга Нигина Исмамованинг санъати бундан-да гуллаб-яшнаши, ўз мухлисларини топишига ишонамиз.

Муҳаммаджон
ҚОЗОҚБОЕВ

Одам нега дунёга келади? Одам нега дунёдан кетади? Унинг турғун манзили қаер?

Биров ҳақида ўйлашнинг ўзи кўнгилни оғритади, юзини кўриш мусибат. Ҳаққа кўрсатма, деб тавалло қиласан. Бошқа бир киши эса беихтиёр хаёлингга кириб келаверади. Туйқус эслаб қоласан. Ўз-ўзингдан у ҳақида гапириб юборасан. Ҳозир нима қилаётган экан, деб ўйлаб ўйинга етолмайсан... Сен ҳаво олаётган борлиқдан унинг ҳам нафас олаётгани мўъжизадай туюлади. Унга юрак сирларингни айтгинг, орзуларингни уртоқлашгинг келади. Ҳеч бетаъма унга ҳурматинг, меҳру муҳаббатинг ошади... Ҳолбуки, беайб Парвардигор, ҳаммамиз ҳам хом сут эмган банда... Барибир, инсон билан инсоннинг яшаши, эътиқоди, аъмоли ер билан осмон қадар фарқ қилар, фарқ қилаверар экан...

Ўтган асрнинг саксонинчи йиллари. Талабаман. Эндигина кўз очган “Ёшлик” журналинини қолдирмай ўқийман. Тенгқурлар билан унда чиққан ҳар бир янги асар ҳақида дарсда, ётоқда ва ижарахонада таллашиб-тортишиб, ўзимизча баҳосини берган бўлаемиз. Унча-мунча асар кўнглимиз кўчасига киролмайди. Мабодо биронтаси маъқул келса, асар муаллифи шахси ҳақида ҳам билишга қизиқамиз.

Шундай кунларнинг бирида “Ёшлик”нинг янги сонидан чиққан бир асарни ўқидим. Бир ўтиришда. “От кишнаган оқшом”: Бир кўнглим ёришди. Сўнг муаллифи кимлигига қарадим. Тоғай Мурод. Асар янги, муаллифи янги... лекин хотирамда дарров “Алпомиш” жонланди. Хаёлимга зумда “Гўрўғли” тушди, “Кунтуғмиш”, “Равшан” келди... Рост, Зиёдулла кал, Зиёдулла чавандоз Алпомиш ҳам, Гўрўғли ҳам эмасди. Улар олдида нимжон ва тўпори, жимжилоқчаларидай келмасди. Барибир улар қабатида тургандай, буям отини елдириб келиб, мен ҳам шу ёвқур аждоднинг кенжа вакилиман, дегандай бўлди... Чин, Алпомиш жуда ҳам сеvimли, аллақачон миллат тимсолига айланган, бироқ “От кишнаган оқшом” менга яқин, Зиёдулла чавандоз замонимга яқин, қишлоғимга ўзи ва оти мендан ҳам яқин эди... У отамга, оти отамнинг отига жудаям ўхшарди. Қишлоғимни, ота-онамни соғинганимни ҳис қилдим. Улардан ҳам кўпроқ отамнинг отини учирганларимни орзиқиб эсладим... Ҳозир ҳам “чу” дея учиргим келди...

Шундан бу асар кўнглимга ўрнашди, муаллифи эсимда қолди. Ҳавойи ва ўжар назаримга тушди. Кўп ўтмай “Шарқ юлдузи”да “Ойдинда юрган одамлар” қиссаси чиқди. Ойдинда юрган одамлар. Ҳиссиётлари тоза бу қиссани йиғим бўғзимга тикилиб, ютоқиб, севиб ўқидим. Шу асар боис “ойдин” деган сўзни яхши кўриб қолдим. Ойдиндаги мамлакат кўнглим кўзига кўринди. Бу мамлакатнинг одамлари менга танишдай эди. Лекин бошқа бир маъвода, бошқа бир муҳитда истиқомат қилардилар. Жазирама қуёш ҳам, қоп-қоронғу зулмат ҳам Ойдинда юрганларга дориёлмасди. Қоплон ва Оймомага ҳурматим, ҳайратим бўлакча бўлди. Шўро котиби, Қиммат момо, Ҳисобчига нафратим бўлакча бўлди. Ўша йилларда ёзилиб, йўқолиб кетган машқимнинг хотирда қолган икки сатри тилимда айланади:

**Аҳай-аҳай, кўзларингдан кўзим
урғулсин,**

Ўн еттига, ўн еттига кирмаган ёрим...

Ўшанда дўсти устозларимнинг кулгусига қолган бу икки сатр “Ойдинда юрган одамлар”нинг ажиб таъсирида кўнглимдан мавжланиб чиққан. Унда буни билмаган, сезмаган, ўзим билан ўзим овора бўлсам бордир, лекин энди “аҳай-аҳай” сўзданоқ бу хаёлий ва тоза ҳайқириқни “Ойдинда юрган одамлар” қалбидан олганим ва уша гўр ва тўпори, мусаффо кунларимга илк очилган чечакдай тутганимга иқрорман...

Шундан бошлаб мен Тоғай Мурод Менгнор бобо наслининг асарларига бепарқ қараёлмадим. Адабиёт ҳаққи, шеърият ҳаққи бу асарларнинг жонли сўзи, маънодор иборалари мени ўзига асир этди. Бу сўзларни хаёлимда белгиладим, бу ибораларни кўнглим ила қайтардим. Бу мақол ва нақлларни ўз изоҳли луғатимга ёзиб-ёзиб қўйдим. Лекин барибир бир йўқолган жиғаримнинг дарагини эшитгандай уларга тўймадим. Топиб йўқотиб қўядигандай ўзимни сизинди, ночор, ғариб сездим, афтода ҳис қилдим.

Бир инсон, бир миллат вакили сифатида бу асарларда кўтарилган масала, муаммо, ғоялар жон жойимдан ушлади. Бу кишилар, бу туйғулар, бу кечмишларни бошқалар билан солиштиришга, шу билан ўзбекининг бўйини ўлчашга уриндим. Тоғай Мурод шахсига, адибнинг қандай ижод қилишига қизиқишим ҳам шу қадар кучли эди. Қизиғи, ҳассос ижоди каби Тоғай аканинг феъл-атвори айрича, бетакрор кўринарди.

XX асрнинг сўнги чораги нодир асарларнинг яралишига қараганда, адабий баҳс-мунозара, бақириқ-чақириқларга бойроқ бўлди. Даҳрий, яна мустамлака бир жамиятда ёзарларнинг аксарияти, юпанчи ва сунянчи, ҳатто этиқоди деб адабиётни билар, “ишонч қалъа”си тимсолида Ёзувчилар уюшмасига бораверар, ҳеч нарса қилмаганида ҳам шу ерда кўнглидагини айтиб-айтиб, адабий даҳолигини, куюнчақлигини намойиш қиларди. Лекин мен бирор марта ҳам бу давраларга Тоғай Муроднинг қўшилганини кўрмаганман. У аллақачон адабиётни ҳар қанақа уюшган давралар эмас, ёлғиз одам, иқтидорли ва дардли одам кўнгли қони билан яратишини англаган эди. Бироқ мен тенгқур кўпчилик ҳаваскорлар, адабиётнинг жайдари ихлосмандлари анча-мунча истейодли шоир-ёзувчилар қаторида гўзал асарлар муаллифи Тоғай Муроднинг ҳам суҳбатини эшитишни, адабиёт, адабий ҳаёт ҳақида юракдаги гапларини, самимий дил изҳорларини тинглашни жуда ҳам орзу қиларди. Лекин бунга қатора йигирма йил давомида бирон марта ҳам муваффақ бўлолмадим. Ўзига эса узоқдан бир марта тўсатдан кўзим тушган. У уюшманинг ҳозирги биноси кўнботаридаги ёзлик вақтинча чойхонада бир таниши билан чойлашиб ўтирарди. Чойхона аллақачон бузилиб, у ерлар текисланиб кетди, ҳар қалай тераклар бор, балки тераклар уни бу ерда кўргангани эслар, балки, лекин бир устувор ишончим борки, инсон бўлса, инсоният яшайверса, ўзбек бўлса, Ўзбекистон барқ ураверса, кўнгли бўлса, кўнгли ҳурлигича қолса, инсон адабиётга интилиб, ўзига дўсти ҳабиб излар экан, Тоғай Мурод асарларига дўст топилади. Унинг мардона ва очик кўнгли билан учрашилаверади, иншааллоҳ.

Мен Тоғай Мурод қазосини олисларда эшитдим. Унинг қадами етган, сўзи етган, адабиётга меҳри етган жойларда эшитиб, кўнглим эзилди, битта армоним кўпайди. Таомларимиздан бошқа ҳеч нарсамизга қизиқмай қўйган дунё Тоғай Мурод асарларини ўқиса, унинг кўнглида режа бўлиб қолган маъсум оламлари билан танишса эди... ўзбекнинг чўнг муҳаб-

бати ила беҳузур кўнглида йўқотган умидни топгандай, бир лаҳза бўлса-да, ҳаётга ишончи ортади.

Тоғай Мурод элик беш йил умр кўрибди. “Мен Хўжасоатда дунёни кўрдим”, — деб ёзади оқин адиб. Тошкентда бу бевафо дунёдан... юз ўғирди. Чифатойда ётибди. Унинг мардона қалби, чинакам ҳаёти Сурхонда, Хўжасоат қирларида кўз очгани чин. У Сетон Томпсоннинг “Одамзот учун ернинг фарқи нима? Ўлсам мени ўша қирларга кўминг”, — деган сўзларини келтириб, “Васият бажо келтирилди”, — деб ёзган. Ҳар бир жаҳоншумул адибнинг муҳлиси у кўз очган тупроқни тамоман бошқача тасаввур этади. Бу тупроқни зиёрат қилмоқ истайди.

Михаил Шолоховнинг романтик ўқувчиларидан бири Донга келиб, тап-тақир даштни кўриб, ғалати аҳволга тушган экан. Аммо Шолохов асарларини ўқиган китобхон гўзал ва серунум Дон далалари билан қайта-қайта учрашиб, ҳайратланарли манзараларни бир умр унутолмайди.

Адиб қалби ва у туғилган тупроқ ўртасида тилсимли бир боғлиқлик, ижодий барака, фақат адибнинг юрак кўзи кўра оладиган қадрдон гўзаллик ястаниб ётган бўлади. Бунинг кашфи фақат чинакам ёзувчилар битигида кўз очади. Тоғай Мурод ҳам ана шунанга ўз тупроғини севган, севдира олган аломат ёзувчи эди.

Унинг асарлари кўз очган саналарга қарайман: илк ҳикояси “Бобоси билан набираси” 1966 йили ёзилган. Демак, айни ўн саккиз ёшга тўғри келар экан, сўнги асари — “Бу дунёда ўлиб бўлмайди” романига 1998 йил, нақд элик ёшнинг устида нуқта қўйган. Ҳисобланса, ўттиз икки йиллик ҳайрат ва муҳаббат, илҳом ва меҳнатнинг ҳузурли бизга қолди, завқи ва дарди ўзбекнинг, инсониятнинг мулки бўлди... Мен Тоғай Мурод хонадонидан бўлмаганман, нашр этилмай ётган ёхуд бошлаб қўйган асарларидан хабарсизман. Лекин булиши керак. Кўнглидагисини эса эҳ-е-е...

ҳисоблаб бўладими? Бетизгин бир ҳарислик билан асарлари, улар яратилган йиллар рўйхати кўз олдимдан утади. Тўртта ҳикоя. Тўрттагина-я... “Бобоси билан набираси”, “Кўзнинг бир куниди”, “Ку-ку-ку”, “Эр-хотин” (150 дан ортиқ ҳикоялар ёзган Жек Лондон бор-йўғи 40 ёшга кириб-кирмаган).

Тоғай Мурод олами ҳикояларга сифмади. Бахши боболарининг қони тортди — у дostonларда очилди, дostonмонанд қиссаларида ўзини тўкди.

1976 йили “Юлдузлар мангу ёнади”, 1979 йили “От кишнаган оқшом”, 1980 йили “Ойдинда юрган одамлар”, 1985 йили “Момо-ер қўшиғи” қиссалари туғилиб, бу жанрнинг имкониятларини кенгайтирди.

Катта адабиётнинг энг баланд чўққиси роман, эпос, эпопея... Не бир ҳикоя усталари унинг уфқларини тасаввур қилолмайди, не бир қиссанавислар 500 бетдан кўпроқ қоғоз қоралайди-ю, барибир роман ҳавоси, роман фикри, роман қамрови ва роман юки... асарларида анқонинг уруғи бўлади. Романга қўл уриб, бош айланиб қолиши, чалажон асар қоралаб, ижодий мағлубиятга учраш ҳам гўё истейдод даражасини белгилайди... Тоғай Мурод “Отамдан қолган далалар” романини 1986-1991 йилларда — 38 ёшида бошлаб, қирқ учи-

да битирди. Кейинги романи ҳам тўрт йилда туғилди — 1994-98 йиллар — “Бу дунёда ўлиб бўлмайди”.

XX асрнинг биринчи ярмида романларга жуда эрта қўл урилган (Шолохов 20-25 ёшда, Қодирий “Ўткан кунлар”ни ўттиз ёш теварагида). Камолотнинг кечикишими, XX асрнинг иккинчи ярмида бу чўққига чиқиш ёши анча улгайди. Габриэл Гарсиа Маркес “Юз йил танҳоликда” романини 40 ёшдан ҳатлабгина 6 ойда адоғига етказди. Яна бир Нобел мукофоти соҳиби италян Умберто Эко эса яна ўн йилга кечикиб, 50 ёшга етибгина илк романини ёзди. Чингиз Айтматов ўзининг энг бақувват асари, тўнғич романини 51 ёшни тўлдириб бошлади ва 4 ойда — 1979 йил декабрдан 1980 йил март оралиғида долғали илҳом билан ёзди-қўйди... Худди шу руҳий жараёни 40-50 орасида Тоғай Мурод ҳам бошидан кечирган эди.

Тоғай Муроднинг яна тўрт-бештагина ўтли ва ўзига хос мақолаларини ҳам эсласдан бўлмайди. “Газетага интервью”, “Сетон Томпсон китобига сўзбошим”, “Ёш қаламқашларга тилакларим”, “Ёзувчилар уюшмасининг олтимиш йиллигига тўйхат”, “Мен”.

Ўлимигача ўзи эълон қилган асарлари ҳажми... 918 бет. Кичик муқояса — Лев Толстойнинг битта “Анна Каренина” романи ҳажмидан 110 бет кам бўлган бутун умрли ижод. Ёхуд етти энг зўр Шарқ шоирининг энг нимжонидан ҳам кучсизман, деб иқрор бўлган, Фарбнинг биринчи ёки иккинчи рақамли шоири Иоганн Волфганг Гётеннинг 133 жилдик асарларининг уч китоби ҳажмича асар қолдирган... ўзбек адаби... Мен бунда фақат ҳажми назарда тутмадим. Балки маънан моҳияти кўлвор ва чўнг ижодкорларнинг жаҳоний ижодларига Тоғай Мурод битикларини хаёлан солиштиргим келди.

Хайрият, шу ўзбаки ижодни бемалол жаҳоншумул адиблар асарлари билан солиштириб, ютуқ ва камчиликларини кўрса бўлади. Севинтирадигани, бунақа катта меҳнат қилиб, ижодни эътиқод даражасига кўтарган адиблар дунё бўйича ҳам унчалик кўп эмас.

Чингиз Айтматов асарлари етти жилдлиги русча нашр сўзбошисида академик Рустан Раҳмоналиев Айтматов машҳурлигини Навоийга солиштириб, дейдики: “Алишер Навойдан кейин 500 йил ўтибгина туркий халқлар орасидан фақатгина Чингиз Айтматов ижоди адабиёт Олимпига кўтарила олди, жаҳоншумул шуҳрат қозонди”.

Қай маънодадир адолатли баҳо. Навоий жаҳоншумуллиги, Навоийнинг бутун туркий халқлар фахри эканлиги, уларнинг ўзи томонидан эътироф этилаётганлиги бу ижод ўлмаслиги, қамровдорлиги исботи. Аммо Навоийга руҳоний кўлам, илҳомий санъат, маърифий хазина жиҳатидан Айтматовнинг тенглашиши мумкин эмас. Ҳар қалай, туркий қалб, шарқона юракли Айтматовнинг жаҳон халқлари қалбларини тўлқилантиргани бизни-да севинтиради. Не тонгики, Айтматов ижодига хос гўзал кўнгил, самимий меҳр, инсонсеварлик, жониворпарварлик Тоғай Мурод ижодида ҳам ёрқин кўзга ташланиб, киши қалбини забт этади, туйғуларини сел қилади. Одамийликдан сабоқ беради. Мана, унинг “От кишнаган оқшом” қиссаси. Отга муносабат инсонга қадрдон бир жиҳат. Минг йиллардан буён буюк кўчишу ҳар хил зафарли-зафарсиз юришлари, умуман, тирикчилиги отсиз ўтмаган туркийлар ўзидан олислашиб бораётган дўст-ҳамкорини ўйлагандай, отга меҳрибонлик билан ёндошиб келади. Шу жиҳатдан Тоғай Муроднинг бу мавзуга муурожаати тасодиф ҳам эмас, янгилик ҳам деб бўлмайди: ўзига хослиги эса шу мавзудаги асарлар мисолида кўринади. Канада адаби Сетон Томпсоннинг “Ёввойи йўрға” ва қирғиз ёзувчиси Айтматовнинг “Алвидо, Гулсари” қиссаларини дунёнинг миллион-миллион китобхонлари мутолаа қилишган, тақдирлашган.

“Ёввойи йўрға”да отни тўлақонли жонивор сифатида билиб оламиз. Томпсонни олим ақли, адиб қалби руҳлантириб сабоқ беради.

“Алвидо, Гулсари”да Айтматов жуда кўп инсоний изтиробларини Гулсари мисолида, Гулсарига муносабат шаклида ўртага ташлайди. Отнинг

ўлими бир дўстни йўқотиш янглиф инсоннинг қилмишига, жониворларга пасткаш муносабатига кўзгу солади. Собиқ халқлар қамоқхонаси юпун йўқсули каби фаол от образида энг ижтимоий, долзарб муаммоларни ҳал қилиб, қизилларга мос буюртмани адо этгандай. Аммо “Алвидо, Гулсари”даги қалб фарёди тор қобиқларни ёриб, ниҳоятда ичкин дарди билан инсон ва жонивор ўртасидаги меҳр кўпригини кашф қилади. Ноадл жамият талотўпида қурбон бўлган жафокаш табиат латиф дил билан очик кўрсатилади. Бу мотам кўнгилга чандиқ солади. “Мен унинг кўзига кўмдим ўзимни...”, — деб ёзганди “Чингиз Айтматов” номли шеърида ҳассос шоиримиз Рауф Парфи. Бу сатрда умрли фожиа — ўлаётган отнинг кўзи жисман тирик одамга қабр бўлиши мумкинлиги кўрсатила олинган.

“Алвидо, Гулсари”дан ўн икки йил ўтиб ёзилган “От кишнаган оқшом”даги от эса яна бир “отларда кузатилмаган” фожианинг кўзини очади. Отнинг инсонга ачиниши. Отнинг инсонга ёрдамга отилиши.

Биз нега Бойчиборни минг йиллардан буён жигаримизни севгандек севиб келамиз? Ахир, у эмасми Алпомишни қалмоқлар чоҳидан олиб чиққан. Ахир, у эмасми туёғига михлар қоқилганига қарамай тўқсон алпнинг отидан ўзиб Барчиннинг номусини асраб қолган. Умрга, умрларга татийдиган бу икки яхшиликни унутиб бўладими? Эрк ва номус ҳаётмамот масаласи. Тирик юриб эрксиз бўлиш ўлгандан баттар. Омон қолган ҳолда ор-номуснинг топталиши янада шармандали ўлим. Демак, Бойчибор битта Алпомишнинг эмас, бутун ўзбекнинг миллий биродари, биродарликнинг ибратлиси экан. Тоғай Мурод ўша қадимий биродарликни Бўзтарлон тимсолида яна биттага кўпайтирди. Гўё минглаб йил ўтиб Тарлон Бойчиборнинг авлоди бўлиб, Алпомишнинг авлоди Зиёдулла чавандозга кўмакка келади. Инсонни инсондан, яхшини ёмондан ҳимоя қилади. Одам одамга бегона, одам одамга лоқайд, одам одамни таловчи, одам одамга ўлим соғинганда ОДАМга ҳаётни ва яна ҳаётни раво

кўради. Бу ҳиммат Толстой, Томпсон, Айтматов асарларида ҳам қай даражададир акс этган, аммо у Тоғай Мурод асарининг шоҳ байти, жон томири, айтмоқчи бўлган биринчи ўриндаги гапидир.

Айтматовнинг Гулсарисига биз ачинсак, Танабой куйинса, дунёдаги тоза кўнгилли, меҳрибон кишилар ҳамдард бўлса, Тоғай Муроднинг Тарлони Зиёдулла чавандозга, бизга, Тоғай Муродга, замон кишиларига ва умуман, бундан кейинги ўзлиги деб йўғлаётган ва ёки ана шу ўзлигини, инсонлигини унутаётган инсониятга ачинади.

Аслида жами кишилар маънан ака-ука, ҳаммаси Одам Ато билан Момо Ҳавонинг зурриёти. Айниқса, мўмин мўминга биродар. Лекин ўзидан кетган дунё, ўзинигина ўйлаб қолган XX аср кишиси, бу биродарликни унутган, унутаётган...

Қолаверса, мустамлака, қул миллатнинг афтода, ўсал аҳволи бунданда ночор. Адиб ўз самимиятининг чўққисидан туриб неки жони бор экан, неки жонивор экан, мана, кўринг, у бизга биродар, яхшилигимизга меҳр-муҳаббат, мардоналик билан лаббай дегувчи эканлигини ёниб изҳор этади. Энг таъсирчан кўнгил йўлида қўшиқ қилиб, тарона қилиб бизга-сизга уқтиради.

Иймони бутун ўзбек энг қалтис вазиятда ҳалол, мард, вафодор бўлишни Қиёмат соатидаги биродарликка менгзайди. Шу билан қалб ва юракка, онгга мурожаат этади. Келгусида ҳар нарсанинг муқаррар оқибати борлигини эслатади. Қўшиқдай жон-жонимизга оқиб кирган асар "...қиёматли биродарим..." нидоси билан яқунланаяпти. Умидли, ўкинчли нидо... Қиёматда ҳеч ким ҳеч кимни ўйламас, фақат ўзи нажот топдими ё ҳалокатга йўлиқади, шунинг фикри хаёлида бўлар экан. Оқин адиб, ёниқ шоир, маърифатли қалб жониворни ўшанда ҳам ташлаб кетмайдиган, ёрдамга отиладиган, дўстини ўйлайдиган деб алқамокда.

Ана шу туйғу бизни меҳрлантиради, илитади, таскин, умид беради, ҳушёрликка чақиради. Фағамисликдан қутулиш йўлини кўрсатгандай бўлади. Энг катта маърифат шу! Асл *Мерсо** — Албер Камюнинг «Бегона» асари қаҳрамони

санъатга жон берган, асрлар оша яшашга имкон туғдирган маърифат шу!

Тоғай аканинг биров билан гап сотишга вақти бўлмади. Минбарларни уриб, сўзбозлик қилишни эса ҳеч ҳам хоҳламади. Аммо онасига-да бегона Мерсо* сифатларни теварак-атрофда учратгандан, юрак ўртар асарларида уларга инсоф тилади. "Одам кетмас бўлиб кетаётганда бормаган одам одамми?" гапида шундайларга нафрати очик, илон пўст ташлаб юборадиган даражада аччиқ, кескир қилиб айтилган.

Нега "От кишнаган оқшом" қиссасини ўқигандан буён Тоғай Муродга ҳурматим ошиб борди? Бу унинг қалби ниҳоятда гўзал, довюрак эканлигидан. Ана шу юрак ва қалбни у асарларига кўчириб утқазган. Шу бис ҳам Тоғай Мурод инсонда энг яхши фазилатларни кўпиртирмай самимий тарзда мадҳ этади. Энг ёмон қабоятларни эса юзингда кўзинг борми, демай фош этади, жар солади.

Ўзимча дейман: Аллоҳ ҳалол луқмани, адолатпеша ғариб турмуш адиб бандаларига кескир ва таъсирчан сўз бериб, бу гўзал сўзларни то қиёмат қадар башарнинг ибратномаси қилиб, толедарини саодатманд этаркан.

Ўтган куни ҳам, кеча ҳам, бугун ҳам ёзувчиси кўп эл-элатмиз. Лекин хўб асарларимиз, зўр шеърларимиз нега кам? Чунки фидойиларимиз жуда кам.

Тоғай Мурод адиб бўламан деб Тошкентга келган эди, арбоб, раҳбар, сиёсатчи, вазир, сарой мирзоси бўлиб кўтаримади. Нафсга сотилмади, амалга қул бўлмади, замонга, тузумга ялтоқланмади. Мен бундай метин иродали, қатъий сўзли, қатъий амалли адиб, фақат ёзувчилигини қилган, қилганда ҳам ёниб-куйиб, бошқа ҳеч нарсани ўйламай, энди дурдона бўлиб қолган асарларни яратган ёзувчи кейинги чорак асрда бошқа йўқ ҳисоби. Шу боис ҳам ҳеч бир замондош ёзувчимизни унга тенглаштиролмаيمان.

Бир адабий йиғинда домла Мирмуҳсин (Аллоҳ раҳматига олган бўлсин) айтган дўлвор гапни эслаيمان. "Бир сафар йўлда Тоғайни кўриб

қолдим. 10 тача оби-нонни кўтариб олганча уйга кетаётган экан... Шу нонларни еб, бу зўр романни битибди-да-да..." Бир қараганда бу гапнинг адабий асар яралишига ҳеч қандай дахли йўқдай туюлади. Аслида асл факт бу! Ҳа, Тоғай Мурод фақат нон билангина чекланди, ёғли паловлар, катта амаллар, мўмай пул хаёлида асарлар битмади, ҳалол, камтарин ризққа қаноат қилди ва сўзга собит бўлиб мардона яшашда, истейоду фидоликда ҳамкасбларидан ўтди.

Қўшиқ ҳеч қачон тинмас экан, кўнгил ҳеч қачон ўлмайди!

Мен "Юлдузлар мангу ёнади"ни Тоғай Муроднинг икки қиссаси муталаасидан кейин эшитиб, излаб-истаб ўқиганман. Номидан тортиб то сўнгги нуқтасигача, хаёлидан бошлаб, дақиқ шаклигача руҳи фавқулодда ёрқин асар.

"Ҳар банданинг кўкла ўз юлдузи бўлади, ошна. Шу юлдузнинг ёнгани шу банданинг ёнганидир. Шу юлдузнинг сўнгани шу банданинг сўнганидир."

Йўқ, ошна, йўқ!

Юлдузим ҳали ёнади! Давраларим ҳали давом этади!

Невараларим давраларида:

— Ё бобомнинг пири, — дея айқириб-айқириб олиша беради.

Юлдузим мангу ёнади!"

Бу сўнгсўз аслида ҳикмат, марданнинг, кўнглида дўсти ва Ёри борнинг умрлик фалсафаси. Юлдуз нур уяси, нур жойи! Кичкина юлдуз — кўз! Жуда катта юлдуз, ҳеч қачон сўнмайдиган юлдуз — инсон кўнгли! Унинг мардлиги, меҳрибонлиги, муҳаббати, содиқлиги, дўстлиги ана шу кўзнинг, ана шу кўнгил юлдузининг нурлари. Бу нурдан бебаҳра киши сўқир, шу юлдузга хиёнат қилгандан эса тақдир ўч олади. Қисмат унинг кўзини кўр қилади, юлдузини сўндиради...

Оқин адиб китобхонни завқлантиради!

Оқил адиб инсонни ибратлантиради.

"Юлдузлар мангу ёнади"да ана шу ибрат, ана шу яқинликнинг нишониди туради, қалбида яшайди.

Дарҳақиқат, Бўри ва Насимнинг

икки қутбдаги кечмиши, лекин ёнмаён яшаётгани кўпчиликнинг ҳаёти эмасми? Бири ишқли, мард, енгиб-енгилиб яшаса-да, асл аъмолига содиқ, кўзи очиқ, қалби очиқ — юлдузи мангу ёнади! Бошқаси — номард, қалби қора, кўзидан олдин қалби сўқир. Сўқир кўнгил, сўқир кўз. Кўзсиз, юлдузсиз. Ҳолбуки гўзал аёлнинг эри, паст-баланд давранинг голиби...

“Юлдузлар мангу ёнади”нинг қиммати тасвирда бетараф, адолатли қолган ҳолда мағзидан, туб-тубдан адолатга, ҳақиқатга хизмат қилишидир. Муқаддас каломда буюк Зот: “Ҳеч кимга зарра мисолича зулм қилинмас, ҳаммаси ўз ёмонлигидан”, — деб огоҳлантиради. Бунинг бир тасдиғи Бўри ва Насим полвонларнинг қисмати. Одам шундан таъсирланади. Одам шундан ўзини жиддийроқ ўйлайди. Фақат ҳақиқий асарлардагина ана шунақа дурдона, ноёб ва керакли ҳикмат бўлади!

“Юлдузлар мангу ёнади”нинг бош ҳикмати — ким дўстга хиёнат қилса, инсонларни алдаса, унинг алдови охир-оқибат ўзининг қисматига кўчади, ҳақиқатга айланади, сен нимани сўзда ўзингга раво кўрсанг, Ҳақ сенга буни қисмат қилиб беради, деб ҳайқиради.

Бўри қиёматли дўсти деб билган тенгдошига юрагини очади: **“Насим ошна, бир гап айтсам, бировга айтмайсанми? Ошна, Момоқиз яхши, эшитяпсанми, яхши... (Сўзни эъзозлашини — кўча-қуйда эшитадиганимиз “яхши кўраман”, демаяпти, “Момоқиз яхши”, демоқда. Бу жуда ҳам кам тилга чиқадиган, тилда ҳам ўзига муносиб сўз топиши жуда қийин кўнгил нидоси. Демак, ичимизда ифодаси тилда, сўзда йўқ жуда кўп азиз туйғу ва хаёллар яшайди. Қавс ичидаги изоҳлар бизники. В.Ф.).**

— **Ўзинг айтабер** (жавобнинг кўпол ва ҳиссизлигини...).

— **Қўрқаман-да, Насим ошна.** (Ҳа, севги изҳори шунақа ҳам даҳшатли ҳодисаки, паҳлавонларнингда оёғи қалт-қалт титрайди, юраги хонасидан чиқиб кетай, тўхтаб қолай, дейди.) **Сен билмайсан, неча марталаб айтман, дедим, бўлмади. Кўзига кўзим тушиб қолса... гаранг бўп қоламан.**

Ҳалиям айтаман, деб бориб, нима дейишимни билмай қайтиб келишим. Насим ошна, сен менинг қиёматли ошнамсан-ку, сен айт”.

Насим эса омонатга хиёнат қилди, каззоб бўлди.

— **Бўри, мен гапларингни оқизмай-томизмай айтдим. Бўри ошнамга сенсиз кундуз ҳам қоронғу, дедим.**

— **Уҳ, бормисан, ошна! У нима деди?**

— **Жўра, у бети қурсин, деб қўл силтади. Сенга кўнгли йўқ экан, жўра. Ишонмаяпсанми? Мана, Қиблага қараб айтаман: агар ёлғон айтсам, кўр бўлайин”.**

Бу ёлғони ҳам иш бермасдан... Бўри жаҳл устида ўзи бориб, дилидагини айтиб қўядиганини кўргач: **“Бўри, мен сени алдаб эдим”,** — дейди. Лекин ёлғонга ишониб, дарз кетган юрак кейинги рост иқрорни ҳам тингламайдиган бўлади. Номард, хиёнаткорлар эса тинчимайдилар, сувни лойқалатиб, отни қамчилаганлари қамчилаган.

— **Момоқиз, Бўри сенга бир гап айтаман, деб юрибди.**

— **Биламан, айтолмаяпти.**

— **Момоқиз, у менга кўнглини ёрди, тайин айт, деди.**

— **Ўзимга айтишга уялган гапни сенга асло айтмас.** (Энг муборак, покиза хушхабарни номардлар, кўролмаслар, кўнгилсизлар, ишқсизлар қандай нопок кўринишга келтиришларини...)

— **Айтишга бет чидамайдиган гап-да, Момоқиз. Айттайинми, нима деди? Момоқиз билан... ўйнагим келяпти. Қўйнига кираман, деди.**

— **Ё пирим, чини билан шундай дедими?**

— **Алдасам, кўр бўлайин.**

— **Унда, Бўрининг бетига қарамаганим бўлсин! Бетини мурдашўй кўрсин”.**

Йиллар ўтиб, сўз тақдир бўлди. Сўз чинакам қисматга эврилди. Сўз отилган ўқ янглиғ Насимнинг кўзини тешиб ўтди. Қалбининг ўртасига ўрнашди. Иймонсиз ўз сўзи билан ўз бурдига, табиатига, ёруғ инсоний руҳиятига қасд қилди.

Шунинг учун севилганлар бахтсиз! Кўнглини бой берган, кўнглидагини айтолмай, нажотсиз, бўғилган

туради: **“Бировга айтма, жонивор, ҳай анови қирда бир қиз бор, шу қиз менинг кўнглим эди... Қиёматли ошнам кўнглимга чанг солди! Уҳ, кўргулик.**

Қиёматли ошнангдан шу иш келганидан кейин ўзгалардан нима нафу нима умиду нима хайр...”

Одамзотнинг бошқа мавжудотлардан битта жуда бетимсол афзаллиги бор. У Аллоҳ таоло томонидан кўнгилли қилиб яратилган. Тоғай Мурод асарларининг жони — кўнглида. У сўнги имкониятдан туриб, ана шу кўнгилнинг ҳолатини тадқиқ этади.

Расулulloҳ (с.а.в.) бир ҳадиси шарифларида шундай марҳамат қилдилар: **“Инсон танасида бир нарса борки, у касалга чалинса, бутун аъзолар хаста, у соғ бўлса, жами аъзолар соғ бўлади. У қалбдир”.** Хаста қалб барча қинғирликларнинг уяси, соғлом, соғ, мард, оқил кўнгил бутун яхшиликларнинг булоғи, ҳаёт яраларининг малҳамидир.

Одам кўнгилга, кўнгил одамга эврилгани учун ҳам соғиниб, мана бу юрак иқрорига дил ташлайверасиз: **“Ошна, Момоқиз ҳамон кўз олдимдан кетмайди...”**

Одамда покдомон туйғулар кўп бўлади, сўнмас туйғулар кўп бўлади...

Аммо биринчи... биринчи кўнгил.

Насим ошна, мен биринчи кўнгилдан ифбатлисини кўрмадим, биринчи кўнгилдан сўнмасини кўрмадим”.

Юракнинг тўридагина қолиб, фақат юракка айтадиган бу армонли муножотни юракдангина ҳис қиламиз. У жуда ҳам покиза, у жуда ҳам юксак. Ҳаётнинг бош сўзи. Қодирининг Отабегида шу хислат борлиги боис у қачонлардан буён ардоқланади. Худди шу даражадаги инсоний севги “Юлдузлар мангу ёнади”да Бўри полвон тимсолида дунёни кўрган. Фақат бу ишқ достони Отабекниқига қараганда фожиали ва армонли, хотираси тирик, руҳи қатл этилган ишқ, ундан Ёдгор қолмаган...

Аллоҳ одамни яратиб, унинг кўксига жонни жойламоқчи бўлди.

Аммо бундан жон бўйин товлади. Мен юксак, хор ва кир, паст мавжудотнинг ичига кирмайман, деди. Шунда парвардигор уни илоҳий куй билан авраган эди, жон шоду хуррамлик ила одамнинг кўксига жойлашди... (Рабғузидда келади)

Одамнинг жони ана шунақа оҳанги бор лаҳзада фароғат топади, ҳамма нарсани қилмоққа чоғланади, улғаяди; пасткаш, майда, ночор, ҳайвоний туйғулар ундан чекинади. Эҳтимол, шунинг учун оддий сўзлар куйланганида маъно кашф этади, манзара бўлади. Кўнгилни мутаассир қилади, уни мавжлантиради. Бир қадар жасур-журьатли, эзгу, одамонахун, мунис қилади. Тасаввурни кенгайтиради, таҳайюлга олам-олам майдон, шахсга эрк, қанот беради. Бекордан бекорга ҳофизи қуръонларга ўз овози билан муқаддас Каломни зийнатлаш буюрилмаган.

Шунинг учун ҳам ҳофизи даврон ҳазрат Навоийнинг “Излаганлар излаганни саҳрои балодан изласин” мисрасини ёниб куйлаганда ғазал матни маъноларидан-да кенгроқ қиёмат-қойим тасвири юракни ёриб, ҳаёт жаҳонномасидан ўтаверади.

Бу фазилат адабиётнинг донғил йўли насрда ноёблашиб, кам кузатиладиган бўлди. Фарбда бунга чучмал, ортиқча нарса деб қарайдиганлар катта куч. Ва шунинг учун ҳам XIX, XX аср Фарб, Амриқо насрининг сўзи совуқ, руҳни эзади. Кўнгил билан ҳисоблашганда Жойс, Кафка, Фолкнер, Камю каби жаҳоншумул ёзувчиларнинг насри қанча зўр бўлгани билан тинка-мадорингизни қуритиб, нафасингизни қисади. Сўзда ҳаво истайсиз, жумлада коинотни соғинасиз. Битикда куй, оҳанг, шеърият нашъасига очлик сезилади. Ҳар тугул бу борада Фарбга нисбатан Шарқнинг имкони ҳам, эҳтиёжи ҳам тош босади.

Узоққа боришга ҳожат йўқ. Биринчи романчимиз Абдулла Қодирий асарларидаги ичкн оҳанг, масрур шеърият насрига куч, имконият, парвоз ва осмон ҳадя этган. Бу муסיқа, шеърият руҳи Чингиз Айтматов насрида ҳам мавжланади. Унинг маш-ҳур “Жамила” қиссаси даставвал “Куй” деб аталган.

Тоғай Мурод насри ҳам ана шундай шоирона. Унинг қора сўзи шеърият руҳи билан сўғорилган. Бежиз адибнинг онаси “Сен шоир бўлмагунча, мен ўлмаймаман”, — деб мардона тилак билдирмаган экан. Тоғай Мурод асарлари тугма, куйланган сўз. Гиря қилинган наср. Ҳар бир имлоси, сўз қурилиши шеърий, ўйноқи термалари, ташвиқ ва тароналари борки, бир йўла ҳам насрдан, ҳам назмдан баҳраманд бўлаемиз.

“Юлдузлар мангу ёнади” қиссасининг бир ўрнидаги эврилиш боисига ақл жавоб тополмайди. Бўри полвондай вазмин, паҳлавон кишининг Тамарахоним олдига келиб, тарона қилганда, ўзини билмай, ақлу ҳушини йўқотиб, белбоғини ечиб гўзаллик ва қўшиқ пойига тўшаши. Ҳақиқатан ҳам куй, қўшиқ куйланаётган фавқулотда ҳолат. Чўққидаги харсангни кучли довул жарга қулатиши ҳеч гап эмасдай, одам руҳиятини ағдар-тўнтар қилишга кучи етади. Етук асарнинг одамни лол қиладиган лаҳзаларни кашф этадиган синоатларидан биттаси бу.

“От кишнаган оқшом”нинг ҳикоянавис қаҳрамони Зиёдулла кал — Зиёдулла чавандоз аслида ўланчи, бахши, ҳатто ҳаётда думбира сайратар оқин бир одам. У куйлаб-куйлаб, овозим етмай қолганда, думбира сотиб олдим, деб ўзининг ожизлигидан маъюс тортади. Бироқ бўлак ҳунарлари ўтмаганда дoston айтиб одамнинг назарига тушишга уринади. Рост ҳам, куйлай билиш одамнинг кўрки, оламни жалб қила билишгина эмас, уни ўйлашга даъват қилиш ҳамдир.

“От кишнаган оқшом” қиссасининг услуби ҳам, руҳияти ҳам **“Ў биродарлар”**, — деб бошланган илк иссиқ ҳароратли суздан бошланиб, олис ва яқин замонга, чигал ва осойиш муҳитга бизни ҳайқариқ билан олиб кириб, жониворларга-да етказиб: **“Аё Тарлон, сен менинг қиёматли биродаримсан!”** — деганча авжи сусаймай, савти юксалиб борган драматик, фожеий, ҳофизаси жуда кулвор улуғ дostonдир.

Назаримда, ана шу дostonларнинг энг сараси, энг оригинали, энг дардкаши-ю энг ҳамдарди, таронаси, сўзи, муножоти энг баланди “Ойдинда юрган одамлар” қиссасидир. Ундаги сўз, шеър, терма, ибораларнинг аксарияти ҳаётда бир марта айтилиб, бир умрга татийдиган қўшиқ матнидай туюлади. Бу қўшиқдаги инсон дарди, дунёни кўриш назари, эътиқоди, амали ниҳоятда ўзбекона, халқнинг энг мардона фазилатларидан тикланиб, бир қўшиқ, бир дунё таассуротини беради. Бу қўшиқ — нақорати ҳар баҳор янгича келадигандай кўнглимизни умид ва янгиликка ўрайди.

Хусусан, “Ойдинда юрган одамлар”даги аёлга сир эркак дунёси, эркакка тилсим аёл-қиз олами ҳиссий, фикрий басират кўзи билан чизилдики, ўзбекнинг ўзбекдан бошқа ҳис қилиши жуда қийин ор-номуси, бахти ва бахтсизлиги, махлуқ ва илоҳий феъл-атвори тиниқдан тиниқ кўз очгандир.

Дарвоқе, унутилган ривоятларни фақатгина Айтматов ўз асарларида жонлантириб, наср хаёлини, наср имкониятларини назм мавжлари билан кенгайтирмаган экан. Тоғай Муроднинг ривояти — қўшиқ ичида қўшиқлари, асар ичида асарлари хаёл ва ҳаётни, олам ва одамни, мозий ва келажакни бир нуқтада жамлаб, тамаддундан қисилаётганимизда шарқона санъат обиҳаёти билан руҳимизни яйратади.

“От асл қўшиқ йўлини тўсди.

Асл қўшиқ борида мухаммас қўшиққа нима бор? Қўшиқ асл қўшиқ қўлидан саватчани олди”. Шу жумлада бутун борлиғи билан ошиқнинг қўшиққа, маъшуқанинг асл қўшиққа эврилганига гувоҳ бўламиз. Бунчалик гўзал ўхшатиш қилинганини қайси насрий асарда учратгансиз? Қўшиқ, асл қўшиқ. Улар айтган қўшиқлар дунёни гўзаллаштиради, дарди армони, осмони билан... Рост! Қўшиқ ҳеч қачон тинмас экан, кўнгил ҳеч қачон ўлмади! Шоир адибнинг кўнгли шаҳидир!

Давоми келгуси сонда

"Эпифания" юнон сўзидир. Аксланиш. Ярқ этиб очилиш. Рух томирларининг нафис турткиси, қоронгулик қатъридан тезоқар ҳаёт лаҳзасини олиб қолғувчи чақин, шора, туйғу, воқеа, аъмол, буюм.

Оқий чақанлар, баъзан нимаси биландир бир-бирига эид руҳий интиқликларнинг узлуксиз оқими. Ва бу оқимнинг тугилишидан улимга, тугилишидан яна тагин улимга тараф йўналиши, ҳаётнинг ўлим устидан боқий тантанаси, ҳаётнинг бөрлик устидан ҳеч бир нима билан енгиб бўлмайдиган мангу музаффар мароми.

"Эпифания" бу жайдори мазмундаги наср эмасдир. Эҳтимол, у шеърга яқиндир.

Гарчи яқин, бироқ ҳарқалай, шеър эмас.

Назмдаги насрдир, балки?..

Эҳтимол, насрдаги назмдир?

ЭПИФАНИЯЛАР

Ҳали эрта. Қуёш ҳали кўзларини очгани ҳам йўқ. Онам ҳали солинчоқни тебратвормадилар, ҳали отам отларга қарамади. Пойафзалларим эса эшикнинг нарёғида ётишибди. Пойгоҳ эшигининг нарёғида, йўл эшигининг берёғида. Полтахталарнинг тиққишлари орқасида кечаги кун ором олаётмир. Идиш-товоқларга ёпиладиган сочиқ орасига сөзилар-сөзилмас бир хўрсиниқ беркиниб олган, ўчоқ кулининг ичиди бўлса, қандайдир бир Вайсақи сўз пусиб ётибди.

Бироқ мана, тунги уйқу оҳиста тонгисига айлана бошлади ва устал устидидаги телпақ илк дафъа қичқирган хўрозлар билан барабар биринчи бўлиб уйғона бошлади.

Ҳали эрта. Ҳудда эрта ҳали. Илгакдаги телпақлар менга салом бермоқдалар. Олиш керак.

Мен ҳали йўқман. Ҳали илк қадамларимни ташламадим, бирон маротаба ҳам эшик

мутқичига қўл теккизганимча йўқ, тонгги шурингни алқаб хиргойи қилмадим ҳали.

Қуёш билан ҳам ҳали дийдорлашмадим. Унинг хўрозларнинг учинчи ва тўртинчи қичқирлиқлари ўртасидами ёхуд хўрозларнинг аланечанчи бир қичқирлиқлари орасидами пайдо бўлишини биламан, гарчи чалқиб кетаётган бўлсам ҳам, ҳар ҳолда, бу лаҳзаларнинг яқинлигини аниқ биламан, сабабки, эркаклар хурраklarини тўхтата бошладилар, дераза пардалари қирмизи тусга кира бошлади.

Меч остонамдан қандайдир бир хира, эслаб бўлмайдиган даражада мажҳул, дегарли мавжуд бўлмаган томонга, тонгги туманга десаммикан, ҳатлайман. Бу — менинг болалигим.

Ҳали қуёш йўқ. Салқин, ушук йўлақлар мавҳумотга қараб кетади. Ўша ёқда оппоқ туманлар аро мен дафъатан қудуқни илғайман. Демак, ос-

монамдаги йўл, аввало, қудуққа олиб боради. бунга эслаб қоламан. Сўл ёғида қайин, ўнг ёғида терак ўсган, қадамлардан шабнамланган бардам йўлак...

Ҳали ҳозирча бошқа йўл йўқ.

Қудуқда бўлса сув яшамокда. Тубига мўралайман — ҳў, ана, қатр-қатрида жимирлаётмир сув.

"А-а!", — деб қичқираман. Садо келади, ҳудди Мелигайлсининг жўровозларидек жаранглаб хониш этади садо.

Қудуқ узра эса солинчоқсимон бир нарса, яъни челақ муамлақдир. Теварак-атрофда чит этган жон бўлмаса, ҳеч ким сув олмаса, не кераги бор унинг? Туб-тубда, зулумот қатридаги сувдан не наф?

Шу чоқда эшик очилиб, онам чиқадилар ва дейдилар:

— Ҳализамон қуёш чиқади, ҳализамон сен менинг ўғлим бўла бошлайсан.

Тиниш белгиларнинг барчаси уйдирмадир. Нуқта бор-йўғи нисбий бир мазмунга эга. Нуқта менинг ичимдагина мавжуд. Аслида, нуқта йўқ. Нуқта деган ўзи, бўлса ҳам, бўлмаса ҳам бўлаверади. Унинг ўрнига Вергул қўйиш ҳам мумкин. Кўп нуқта қўйиш ҳам мумкин нуқтанинг ўрнига.

Нуқтанинг ўрнига, дейлик, ҳатто, нуқтали Вергул қўйсам ҳеч нима қилмайди.

Сўз кўксингизга уриб: "Менинг ҳақим бор!" — дейишга ҳақингиз бор. Ёки оҳиштагина: "Менинг ҳақим бор", — деб айтсангиз ҳам осмон узлиб ерга тушмайди. Шубҳаланиб: "Наҳотки, ҳақим бор?" — десангиз ҳам жин урмайди. Нуқтанинг ўрнини сўроқ белгиси эгаллайди, холос.

Сўроқ белгиси ҳаммиса ҳамма нарсадан гумонлангани гумонланган.

Аслида, сўроқ белгисининг ўзи ҳам ой эмас, у ҳам бошқа тиниш белгиларидек шубҳалидир: "Ким сўраяпти? Кимдан сўраяпти? Қандай сўраяпти?"

Ҳар бир кун, аслида, тиниш белгиларининг тинилсиз оқилдан иборат, тун ҳам тиниш белгиларининг узлуксиз оқилдир. Йил — тиниш белгиларининг кўли, ҳаёт — тиниш белгиларининг уммони. Тиниш белгилари тинмай увилдириқ сочдилар, тиниш белгилари бир-бирларини еб-ютадилар, йўқ қиладилар. Сўров белгилари, айниқса, очофатдилар, улар, айниқса, ўзига бино қўйган ундов белгиларининг кушандасидир.

Тиниш белгилари ичидан энг жиддий ва энг ўзбилармони бир

нуқтадир.

Унинг давоми йликка тоби йўқ. У гоҳ ўнг, гоҳ чап томондан тушириб қолади, гоҳ оч биқинингга мушт уради, инчунун, Вергул ҳам унинг қошида зўрға нафас олиб, қорнини ичига тортганча, маъзим бажа келтириб туради.

Кўпнуқта, coddadil ва тенмак кўпнуқта кўллаб ўқувчи қизларнинг ошиқона мактублар битаётган пайтидаги ардоқли тиниш белгисидир. Кўпнуқтани сўз топа олмай довдираётган дуфуквой, десак ҳам бўлаверади. Ўсмай қолган кўпнуқта, овсар кўпнуқта...

Маъшуқасига мактуб ёзаётган ўспирин кўп кўпнуқта қўйса, қараб боқиш керак, унинг кўлларидан сиёҳбитиклар — илон, крак, яланғоч аёл тасвири йўқми?

Агар ёзувчи кўпнуқталар ижод этса, билингни, у ҳали жуда ёш. Ва бу қусур унинг ёшлиги билан ўтиб кетади.

Димофдор тире бўлса, ҳақиқатсўй кўпнуқтани, менидан-да чечанроқ бўлиш мумкинмас, дегандек, ўз ўрнидан сиқиб чиқаргани чиқарган.

Нуқтали Вергулга-ку, кун йўқ, кўпчилик уни тушунмайди, шу боис ҳам гоҳ Вергулнинг ўрнини эгалладинг, деб шўрликнинг бошига маломат тошлари ёғилгани ёғилган. бу белги менга одоб-иқромли, камсу-

Имант ЗИЕДОНИС

қум, назарлардан четда қоладиган йиғитчани эслатади. Тиниш белгилар деган бу қавм гоҳ нуқта, гоҳ Вергулларга ем бўлиб, йитиб кетмаётганмикин, деган хоёлга ҳам бораман.

Тиниш белгилари мана шу тарзда бир-бирлари билан олишиб ётибдилар. Ҳаёт, боя айтганимдек, тиниш белгиларининг бутун бир уммонидир. Ҳар бир тиниш белгиси, қўйиб берсангиз, ҳаш-паш дегунча ўз ҳамкасбини поққос туширади-қўяди. Ҳар бир тиниш белгиси нисбий ва шартли, ўзгарувчан, чунки у уйдирмадир иборат.

Ўйлаб топилмаган биттагина тиниш белгиси бор, бу — ўлим. У чиндан ҳам тўқиб чиқарилмаган, барқарор. У бор бўлмаслиги мумкин эмас. Ва бошқа бирон-бир нарсани унинг ўрнига қўйиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам бошқа бир мутлақ тиниш белгиларини излаб овора бўлманг. Бирдан-бир мутлақ тиниш белгиси бу ўлимдир.

Рус тилидан
Матназар АБДУЛҲАКИМ
таржимаси

Агар қалбимиз ҳидоят нури ила ёришса, икки дунё саодатига ноил бўламиз. Маърифат билан қудратланиб, асл инсоний фазилатлар ҳаётимизни зийнатлайди. Ҳақ йўлдан адашмаймиз. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қилганлар: “Бешикдан то қабргача илм изланглар”. Динимиз арконлари, мусулмонлик йўл-йўриқларини ўрганишда юртдошларимизга кўмаклашиб келаётган севимли нашримиз “Хидоят” журналининг шу йилги 7-сони ўқувчилар қўлига етди.

Журналимиз орқали “Хидоят” саҳифаларидаги мақолалардан айрим парчаларни ҳукмингизга ҳавола этаётирмиз.

Ваҳба Мустафо ЗУҲАЙЛИЙ
АСР СУРАСИ

“Мунир” тафсиридан

Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан.

1 – 2. Аср (вақти)га қасамки, (барча) инсон зиён – бахтсизликдандир. 3. Фақат имон келтирган ва яхши амаллар қилган, бир – бирларига Ҳақ (йўли)ни тавсия этган ва бир – бирларига (мана шу Ҳақ йўлида) сабр – тоқат қилишни тавсия этган зотларгина (нажот топувчидирлар).

Суранинг номланиши

Сура Аллоҳнинг асрга қасами билан бошлангани учун «Аср сураси» деб номланган. Аср узоқ замондир. У мударат турли ажойиботларни, хурсандчилиги хафачиликни, соғлигу касалликни, бойлигу камбағалликни, иззату ҳурликни ўз ичига олади.

Сура ичига олган нарсалар

Маккада нозил бўлган бу қисқа сурада Ислоннинг энг муҳим асоси ва инсоний ҳаёт дастури баён этилган. Унда Аллоҳ таоло асрга қасам келтирган. Аср — ажойиботларни қамраган Аллоҳ таолонинг қудратига ва ҳикматига, турт хислатга — имон, солиҳ амал, ҳақ ва сабрни узаро тавсия қилиш — хислатига эга бўлган инсонлардан ўзгалар ҳасрат чекишларига далолат қилган узоқ замондир.

Имом Табароний Убайдуллоҳ ибн Ҳафсдан ривоят қилишича, саҳобалар бир – бирлари билан учрашиб қолишса, бирлари иккинчиларига “Вал аср” сурасини ўқиб бериб, сунг салом беришар экан.

Имом Шофеъий: “Агар инсонлар бу сурани тушунганида, шунинг узи уларга етарли булар эди”, — деганлар.

Анвар АҲМАД гаржимаси

МҶМИН ЁЛҒОНЧИ
БЎЛМАЙДИ

Инсон табиатига яхши сифатлар билан ёмон сифатлар ёнма-ён. Ақлли инсонлар яхши сифатларини асраб, камолга етказадиги, ёмон сифатларнинг зарарини билиб, улардан халос ва саломат бўлади.

Инсон табиатигаги ёмон сифатлардан бири ёмончиликдир. Ёмончилик ўериликдир. Ўери молингизни ўеирласа, ёмончи ақлингизни ўеирлайди. Баъзилар фойда кўриш ё зарарни дафъ қилиш учун ёмон сўзлайди. Ёмон сўзлаб, фойда кўрмоқчи ё балодан қутулмоқчи бўлади. Расулulloх (соллalloху алайхи ва саллам) бундай деганлар: “Рост сўзга хатар кўрсангиз ҳам, рост сўзлане! Нажот рост сўздадир. Ёмон сўзга нажот кўрсангиз ҳам, ёмон гапирмане! Хатар ёмон сўздадир”.

Баъзилар суҳбатдошини ўзига жалб қилиш учун ёмон ишлатади. Улар ночор ва наст

инсонлардир. “Тилсизлик ёмончиликдан яхшидир”. Бу ҳикмат, эҳтимол, улар ҳақида айтилган.

Баъзилар душманиган уч олиш мақсадига ёмон гапирди. Ёмонни душманига қарши қурол қилади. Бўлмаган қабиҳликларни тўқиб, душманига ёпиштиради. Шунинг учун динимизда кишининг душманига қарши гувоҳлиги рад қилинган.

Ёмончилик шахс ва жамиятга ана шундай зиёнлар келтириши боис динимизда харом қилинган. Сафвон ибн Сулайм бундай ривоят қилади: “Расулulloхдан (соллalloху алайхи ва саллам) сўрашди: “Мўмин кўркок бўладими?” “Ҳа”, — деб жавоб бердилар. Яна сўрашди: “Мўмин бахил бўладими?” “Ҳа”, — дегилар. Яна сўрашди: “Мўмин ёмончи бўладими?” “Йўк”, — деб инкор қилдилар”.

“Адабуд дунё ва дин”
китоби асосида
Уста ОЛИМ тайёрлади

“МУЖТАҲИД” БОЛАЛАР

ёки

**БОЛАЛИК ҲАМ ФИҚҲИЙ МАСАЛАЛАР
БИРИНЧИ ХОТИРА**

Илк фикҳий изланиш

Фикҳ билан илк “шугуллана” бошлаганимда ҳатто неча ёшда эканимни эсламайдиган даражада ёш эдим. Намоз ракаатлар ва саждалардан иборат эканини билмасдим, битта намоз неча ракаат бўлишини ҳам фарқламасдим, ҳар ҳолда. Лекин дадамнинг (Аллоҳ раҳмат қилсин) на – мазларини кўп кузатардим. Ҳозир нима қиладилар экан, деб тусмолаб ўтирардим. Масалан, саждага бордилар, дейлик: ундан бош кўтаргач, яна қайтиб саждага бора – диларми ёки ўтирадиларми ёки биратула туриб кетади – ларми? Шунини аниқлашга ҳаракат қилардим. Бунда ўзимча бир усул ҳам топган эдим. Намозда ўтиришда унғ оёқ хиёл букилган бармоқлар устида тик туриши, чап оёқ эса бармоқ учларини унғ оёқ томонга йўналтириб ётқизиши маъ – лум. Саждага борилганида иккала оёқ ҳам бармоқ учла – рида тик туради. Шу пайт синчиклайман: саждадан бош кўтарайтганларида чап оёқлари қатғий тик турибдими ёки ётқизилганми? Агар тик турган бўлса, демак, ҳозир саж – дадан кейин тикка турадилар. Борди – ю, ётқизила бош – ланса, демак, ўтирадилар. Ҳаракатлари мен кутганимдай чиқиб қолса, ичимдан бир кўвониб қўярдим. Аммо ўти – радилар десам, бу ўтириш икки сажда орасидаги ўтириш бўладими ёки иккинчи саждадан кейинги ўтириши – бунисини билолмасдим. Буни ёшим сал катталашиб, на – моздаги ракаатлар ва саждалар сонини била бошлага – нимда фарқлайдиган бўлдим.

Бугун орқамиздан қолаётганларимиз бизнинг ҳам на – мазларимизни кузатишганмикан? Ажабо, нималарни ўйлашган бўлса? Ҳар ҳолда, фикҳий изланишлар тўхтаб қолмас?..

Ҳартутул, тўхтаб қолмабди. Яқинда битта жажжи бо – лачанинг: “Дадажон, намоз ўқиётганимизда акам бармоқ – ларини қисирлатдилар, намозлари бузилади – а?” дегани ва унга жавобан акиси: “Узинг – чи, узинг? Узинг ҳам ҳар намозда аланг – жаланг қилиб турасан – ку?!” деганини эшитиб қолдим: “Аллоҳга шукр, масала илми давом этар – кан”, деб қўйдим.

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

НАЗМ АСЛИ НАСИҲАТДИР

“Шоирларга йўлдан озганлар эргашур” (Шуаро, 224).

Исломида ҳам арабларда фасоҳат ва балогат билан сўзлаш кучли эди. Шеър битиш, бирор кишини кўкларга кўтариб мақташ ёки ерга киргудай танқид ва ҳажв қилиш борасида кимўзарга беллашишар, ҳатто махсус мусоба – қалар ўтказиб туришар эди.

“Уларнинг (сўз водийларидан) ҳар водийда дайдиш – ларини (яъни ўзларига ёқиб қолган энг тубан кимса ёки нарсаларни ҳам кўкка кўтариб, ёқтирмаганларини туп – роққа қоришларини) ва ўзлари қилмайдиган нарсаларни айтишларини кўрмадингизми?!” (Шуаро, 225 – 226).

Мазкур мазмунли ояти каримада ҳар сўз водийда дайдийдиган, ўзлари қилмайдиган нарсаларни айтадиган шоирларгина қораланмоқда. Шахсиятлари субутсиз, дил – лари имонсиз, ҳаётлари ва хулқлари ёзганларига тескари бўлган шоирлар ўзлари удалай олмаган ишларга бош – қаларни чақирганлари учун ҳам ёлгончидилар. Шоир ижодининг мағзида пок имон, комил эътиқод турмас экан, шоир дарди қалб томирларидан сизиб чиқмас экан, шеърини холислик, эътиқод, самимият нуллари ёритмас экан, унинг ёзганлари эзгуликка хизмат қилмайди.

Шу уринда асарлари билан инсоният тарихига шох сатрларни битган Абдураҳмон Жомий, Жалолиддин Ру – мий, Абдулқодир Бедил, Алишер Навоий, Аҳмад Яссавий, Муҳаммад Фузулий, Бобораҳим Машраб каби атоқли шоирларнинг ижоди ҳақида нима деймиз, деган савол ту – гилиши табиий.

Бу саволга жавобни ҳам Қуръони каримдан топаем. “Магар имон келтирган ва яхши амаллар қилган ҳамда доим Аллоҳни ёдда тутган ва (илгари) мазлум бўлганла – ридан кейин (Исломи зафар топгач) голиб бўлган кишилар (яъни шоирлар йўлдан оздиргучи эмаслар)” (Шуаро, 227).

Дарҳақиқат, мумтоз шеърятимизнинг буюк сиймо – лари имон – эътиқодда, Исломида собит бўлганини, асар – ларини меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан, ҳамду сано, салавоту дурудлар билан бошлаганини кўрасиз. Шеър – ларида Аллоҳнинг зикри, У зотга бўлган ишқ – муҳаббат, инсонларни ҳидоятга, яхши ахлоққа, эзгуликка чорлаш каби исломий гоёлар асосий улчов бўлганини кўрасиз.

Масалан, ҳазрат Навоийнинг “Ҳазоинул маоний”га кирган биринчи девони “Бадоиъул бидоя” қуйидаги гузал байт билан бошланган:

Ашрақат мин акси шамсил қаъси анворул ҳудо,
Ёр аксин майда кўр, деб жомдин чиқди садо.

Маъноси: қуёш касасида ҳидоят нуллари акс этиб пор – лади, жомдан “ёр аксини майда топасан”, деган садо чиқди. Демак, борлиққа ҳақиқий ҳаёт бахш этувчи нур ҳидоят нуридир, бу нур борлиқ қалбининг қуёши, имон нуридир, Аллоҳнинг нуридир. Май Аллоҳга бўлган ишқ тимсоли. Май билан лиммо – лим тўла жом Аллоҳнинг ишқи билан тўлиб – тошган инсон қалбидир. Ёр (Аллоҳ) жамоли Унга бўлган ишқда акс этади.

Дилбар ҚАМБАРОВА,
филология фанлари номзоди

ИРИМ

Динимиз иримдан қайтаради. Сафар ойда сафарга чиқиб ёки тўй қилиб ёки куч кўтариб бўлмайдиган, деган гаплар иримдир. Абу Ҳурайрадан (розийаллоҳу анҳу) ри – воят қилинган ҳадисда Пайгамбаримиз (алайҳиссалом): “Касалликнинг юқиши йўқдир. Ирим қилиш йўқдир, руҳ – ларнинг қушга айланиши йўқдир, уруш маън қилинган ойна кейинга суриш йўқдир”, деганлар.

Жоҳилият даврида араблар бирон иш қиладиган бўлса, аввал қуш учуриб қуришарди. Қуш унғ томонга учса, ўша иш яхши бўлади, деб уни қилишар, агар қуш чап томонга учса, ирим қилиб, бу ишда яхшилик йўқ экан, деб тарк этишар, агар қуш тўғрига учса, бошқатдан учуриб кури – шар эди. Пайгамбаримиз (алайҳиссалом) барча иримлар тавҳидга зид, деб эълон этдилар.

Исломида аввал бирон – бир киши улдирилса, унинг руҳи қушга айланиб учиб юради, токи унинг қасоси олин – магунича у руҳ азобда бўлади, деган нотўғри тушунча бор эди ва жуда кўп уруш – жанжал, ўлдириш, қон тўкиш мана шу нотўғри ақида натижасида юз берар эди. Пайгамба – римиз (алайҳиссалом) буни бутунлай инкор қилдилар. Бизнинг диёрларда ҳам руҳ капалак бўлиб ё бошқа ҳолатда хонадонга келиб туради, пайшанба куни дастурхонлар тепасида ҳозир бўлади, деган тасаввур ёйилган. Бу қараш ҳам бутунлай нотўғридир. Руҳ танадан сугуриб олинга – нидан кейин айланиб юрмайди, хонадонига келмайди. Мана шу соф исломий ақидадир.

Раҳматуллоҳ ҲАБИБУЛЛОҲ угли,
“Ҳужа Аламбардор” жомеъ масжиди имом – хатиби

Жорий йилнинг „Ҳомийлар ва шифокорлар йили“ деб номланиши жойларда хайрли тадбирларни амалга ошириш учун ташаббус бўлди. Мухбиримиз Тошкент шаҳар Юнусобод туманидаги «Нуроний» сиҳатгоҳи Бош шифокори Лола Ўлдошева билан шифохона ҳақида, «Ҳомийлар ва шифокорлар йили»да амалга оширилаётган ишлар ҳақида сўхбатлашиб қайтди.

— Лолахон, Сиз раҳбарлик қилаётган сиҳатгоҳдаги тиббий хизмат доираси, мавжуд шарт-шароитлар, ютуқ ва муаммолар ҳақида гапириб берсангиз.

— “Нуроний” сиҳатгоҳи 1992 йилдан бошлаб фаолият кўрсатиб келмоқда. Биз яхлит мажмуада жойлашганмиз. Дам олувчилар учун 174 та ётоқхона, маъмурий ва тегишли даволаш

жисмоний тарбия хонаси учун жиҳозлар ва тиббий техникалар олдик. “Фермер” ҳиссадорлик жамияти дори-дармонлар, тиббий анжомлар билан, шунингдек, фуқаролардан А.Жалилов, К.Бонарадзе, Э.Холиқов, М.Аминов ва бошқалар турли ёрдамлар кўрсатишди. Якка тартибда ҳомийлик қилмоқчи бўлганларнинг аксарияти

дастури ишлаб чиқилгач, ҳомийларнинг кўрсатажак беминнат ёрдамлари билан ганишиб чиқлик ва амалда жорий эта бошладик. Аввало ҳукумат томонидан ажратилган маблағга замонавий тиббий ускуналар сотиб олиб, малакали мутахассислар ёрдамида ишга туширдик. Бошқармамиз томонидан ўтказилган беш миллион сўмга

НУРОНИЙЛАР СИҲАТГОҲИ

муолажаларини ўтказадиган хоналар, овқатланиш заллари мавжуд.

Шифохонамизда нозологик касалликлар, юрак-қон томир системаси, ошқозон-ичак, ўпка, эндокрин, асаб тизими хасталиклари ва бошқа турли касалликка чалинган кексалар даволанишади. Бу ерда тиббий ва физиотерапия соғломлаштириш бўлимлари, диагностик лабораториялар ишлаб турибди.

Дам олувчилар анъанавий тиббий даволаш, шифобахш ванна, уқалаш, парафин, жисмоний машқлар, шифобахш ичимликлар ва замонавий электрон муолажаларни 18 кун давомида қабул қиладилар.

— Сиҳатгоҳда Давлат дастури буйича амалга оширилаётган ишлар хусусида ҳам тўхталиб ўтсангиз.

— “Ҳомийлар ва шифо-корлар йили” Давлат

савоб учун, исмларини ҳам айтмай ёрдам қилишади. Бу каби беминнат ёрдамлардан шифохона ходимлари, дам олувчилар жуда миннатдор.

— Сиҳатгоҳда маданий-маиший дам олиш қандай йулга қўйилган?

— Кекса кишилар тез-тез, сифатли овқатланишлари лозим. Бу саломатликни тиклаб, кайфиятни яхшилайдиган энг яхши омил. Шунинг учун, аввало, овқатларнинг сифатига эътибор қаратганмиз. Малакали ошпазларимиз тансиқ овқатлар, ширинликлар, шифобахш шарбатлар тайёрлаб, даволанувчиларга астойдил хизмат қилишмоқда. Шу билан бирга, юқорида айтилганидек, саховат дастурхони ёзиб, кексаларнинг дуосини олувчиларга ҳам шароит қилиб берганмиз.

Даволанувчиларни тез-тез шаҳримизнинг

тарихий ва замонавий жойларига саҳнларга олиб чиқамиз. Бу ишга шахримизнинг 8-автокорхонаси ҳомийлик қилади. Маданий тадбирлар уюштиришимизга “Дўстлик” маданият уйи санъаткорлари бош-қош бўлишади. Шунингдек, таниқли санъаткорлар, шоир ва ёзувчилар, диний уламолар билан ҳам учрашувлар ўтказиб турамиз. Ҳафтада уч марта кино қўйилиши ҳам дам олувчиларнинг кайфиятини кўтарувчи омиллардандир.

— Биз сиз билан суҳбатлашишдан олдин сиҳаттоҳни кўздан кечириб, даволанувчилар билан суҳбатлашиб, савобли ишларингизга гувоҳ бўлдик. Бироқ иш бор жойда камчилик ҳам бўлади... Демоқчиманки, фаолиятларингиз юзасидан сизларга яна қандай таклиф ва мулоҳазалар тушиб туради?

— Гапингиз тўғри, ишлаётган одамга сезилмас экан. Даволанувчилар, айниқса, кексалар зийрак бўлишади. Камчиликлар биздан кўра кўпроқ уларнинг кўзига тез ташланади. Мана, ана шундай таклифлардан бири:

“Ҳурматли Лола Эркиновна!

Биз бир гуруҳ қариялар “Нуроний” сиҳатгоҳида дам олиб, даволандик. Сизга ва жамоангизга миннатдорчилик изҳор этиш билан бирга таклиф ва мулоҳазаларимизни ҳам билдирмоқчимиз.

1. Оромгоҳ раҳбарияти “Ҳомийлар ва шифокорлар йили” Давлат дастури доирасида қўшимча ҳомийлар топиб, нуронийлар саломатлигини мустаҳкамлаш учун ўзаро шартномалар тuzсалар, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

2. Муолажахоналарда навбат ва тартиб ўрнатилишини истардик.

3. Оромгоҳ майдонидаги бўш жойда сабзавотлар етиштириш ёки иссиқхона қуриб, ишга туширилса, сиҳаттоҳ ошхонаси доимий сабзавот ва кўкатлар билан таъминланар эди.

Бу таклифлар амалга оширилади, деб умид қиламиз. Сизларга яна бир бор миннатдорчилик билан:

Собит Обидов,
Аъзам Орифжонов,
Азамат Неъматов,
меҳнат фахрийлари”.

Бу ва бу каби таклифларни атрофлича ўрганиб, ҳомийлар билан битадиганларини амалга оширдик. Эндиликда иссиқхона қуришни ҳам режалаштираямиз.

— Халқ саломатлиги йўлидаги хайрли ишларингиз бардавом бўлсин. Суҳбат учун ташаккур!

Абдурауф РАҲИМҚУЛОВ
суҳбатлашди

Шафаккур

Халқимизда қадимдан илм-хунар улуеланган ва кишиларни илм олишга, хунар эгаллашга давват қилиб келинган. Мустақиллик йилларида бошқа

соҳалар қаторида бу соҳада ҳам қатор амалий ишлар қилинди. Айниқса, таълим тизимидаги ислохотлар ўз самарасини бермоқда. Бу касб-хунар коллежлари, академик лицейларнинг таълим услуби сифат жиҳатидан бир қадар юқори поғонага кўтарилганида яққол кўринади. Бугун ишларимиз шу сабабли ҳам мазкур билим даргоҳларига ўзгача ишонч билан интиломоқда.

Юртимиз таълим тизимида

манзиллари

компьютер технологиялари, қурилиш дизайни, информатика, маркетинг, туризм каби биз учун ҳали бироз янги бўлган йўналишлар ҳам мавжуд бўлиб, бу ишларимиз учун танлаш имкониятини янада кенгайтиради. Ана шундай янги касб йўналишларидан бири меҳмонхоналар хўжалигидир. Таъқидлаш жоизки, бу йўналишда хизмат кўрсатишининг янгидан-янги турлари пайдо бўлаётти. Маълумотларга қара-

сару

ганда, республикамизда 130 дан ортиқ меҳмонхона фаолият кўрсатмоқда. Мисол учун Тошкент шаҳридаги бир қатор меҳмонхоналарни оладиган бўлсак, юртимизга ташриф буюраётган сайёҳлар улар

ЭЛ ДАРДИГА ДАРМОН БЎЛИБ

Жисмоний жиҳатдан соғлом бўлган инсонгина руҳий юксалишга интилади, ўз келажаги учун замин яратади. Инсон саломатлигини асраш, тиклаш борасида тиббиёт деб аталмиш бутун бир соҳа мунтазам иш олиб боради, қулай шарт-шароитга эга сиҳатгоҳлар хизмат қилади. Юртимизда ҳам шундай гўшалар мавжуд бўлиб, улардан бири Тошкент вилоятининг Қибрай туманидаги "Ботаника" сиҳатгоҳидир.

Каттагина ҳудудни қамраб олган баҳаво, соя-салқин сиҳатгоҳ 300 ўринга мўлжалланган бўлиб, ҳар йили бу гўшада минглаб кишилар ўз соғлиқларини тиклаб, дам олиб кетади.

Сиҳатгоҳда, асосан, ошқозон-ичак, жигар ва ўт йўллари, юрак-қон томир тизими, асаб таянч ҳаракати аъзолари касалликлари даволанади. Жами еттига бўлимдан иборат

даволаш мажмуида барча шарт-шароит яратилган. Юқори малака ва тажрибага эга шифокорлар муолажалари даволанувчиларни жисмонан тетиклаштириб, руҳан бардам қилади. Физиотерапия, балчиқ ва минерал сув муолажаларидан сўнг даволанувчилар қулай ва шинам ётоқхонада дам оладилар. Муолажалар мунтазам ва қатъий белгиланган жадвал асосида олиб борилади. Даволанувчилар деярли ҳар кун шифокорлар назоратида. Биз бундай тартибқониданинг ўзаги, аввало, сиҳатгоҳ директорининг ўзи ҳам асли шифокор эканлигида деб билдик.

"Ботаника"га олий малакали мутахассис Ўзбекистонда хизмат кўрсатган медицина ходими Мирабзал Юнусов раҳбарлик қилиб келаётир. Мирабзал ака 1966 йилда ТошМИнинг даволаш бўлимини тугатиб, иш фаолиятини Сирдарё вилоят касалхонасида бошлаган. Йиллар мобайнида турли даволаш муассасаларида эл саломатлиги йўлида хизмат қилди. 2003 йилдан буён "Ботаника" сиҳатгоҳи бош шифокори сифатида фаолият кўрсатиб

хизматини юқори баҳолашмоқда. Бу эса юртимизда соҳада малакали кадрларни етиштириш, уларни ишга жойлаш масалалари қониқарли йўлга қўйилганидан дарақ беради.

Тошкент Меҳмонхона хўжалиги касб-хунар коллежи худди шундай кадрларни тайёрлаб берадиган билим юрти саналади. 26 йилдан бери фаолият кўрсатиб келаётган бу билим даргоҳида чет тилларини чуқур ўргатиш, дарсларни илғор педагогик технологиялар асосида олиб бориш, ўқувчиларнинг қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда касб маҳоратини мунтазам ошириб бориш коллежнинг эътиборли хусусиятига айланган. Элик нафарга яқин малакали ўқитувчилар ўқувчиларга „Меҳмонхона би-неси“, „Туризм“, „Халқаро бизнес“, „Бухгалтерия бизнеси“, „Маркетинг“, „Сартарошлик санъати ва декоратив косметика“ каби таълим йўналишлари бўйича сабоқ берадилар. Кутубхона, теннис, тренажер, қишки ва ёзги спорт заллари,

ошхонада яратилган шароитлар, сервис хизмати, „Ёш саноатчи“, „Интернет“, „Ватанпарвар“, „Ёш дастурчи“, қолаверса, футбол, волейбол, стол тенниси, миллий кураш тўғарақлари коллеж ўқувчиларининг ҳар томонлама соғлом бўлиб тарбияланишлари учун ўзига хос замин, деб айтиш мумкин.

— Ҳозирда пойтахтимизнинг кўплаб йирик меҳмонхоналари, юқори тоифали рестороанларида, маиший хизмат кўрсатиш корхоналари, молия ва банк муассасаларида бизнинг собиқ талабаларимизни учратишингиз мумкин, — дейди коллеж директори, иқтисод фанлари номзо-ди Саидзалим Ғанихўжаев. — Энг асосийси бизнинг кадрларга талаб етарлича. Бизнинг асосий мақсадимиз ҳам билим юртимизда таълим-тарбия сифатини ошириб, ўз йўналишларимиз бўйича малакали кадрларни етиштириш. Улар қатерда бўлмасинлар, эл-юртга ҳалоо меҳнат қилсалар, бизнинг бахтимиз ана шунда.

Шу ўринда С.Ғанихўжаев ҳақида икки оғиз сўз. У ёш бўлишига қарамасдан, бир қанча муваффақиятларга эришиб улгурди. Иш фаолияти билан бирга илмий тадқиқот ишларини олиб борди ва айни кунларда ҳам бу ишларини давом эттирмоқда. 2000-2004 йилларда Япониянинг Хоккайдō университетига тадқиқотчилик фаолиятини олиб борди ва иқтисод доктори илмий даражасига эришди. Унинг раҳбарлигидаги педагоглар жамоаси эса ўз ўқувчилари билан республикада ўрта-маҳсус билим юртлари аро ўтаётган турли танлов ва мусобақаларда совринли ўринларни эгаллаб келаёттир.

Хунар кишини муволаёди, билим ҳаёт сўқмоқларида унга маёқ, сингари йўл кўрсатиб туради. Тошкент Меҳмонхона хўжалиги касб-хунар коллежи фаолияти бу фикрга муносиб намуна бўла олади.

Ғ.ДОНИЁРОВ

Замондошлари нис

келмоқда.

— Хасталар дардига оз бўлса-да дармон бўла олсак, биз шифокорлар учун шунинг ўзи энг катта олқиш. Файласуфлардан бири айтганидек: "Ўзинг ёрдам берган инсоннинг кўзидаги қувончни кўришдан ортиқ бахт йўқ", — дейди Мирабзал ака камтаринлик билан.

Очиғи, аввалига балки ҳамма биладиган сихатгоҳ тўғрисида сўзлаш ортиқча эмасмикан, деган андишага ҳам бордик. Бироқ бу ердаги дам олувчилар билан суҳбатлашгач, фикримиз ўзгарди.

— Бу даво масканига ҳар олти ойда келаман. Чунки қон босимим тез-тез хуруж қилиб туради. Фарзандларим айнан "Ботаника"да даволанишимни ишташади. Бу ердаги шарт-шароитлар, яратилган қулайликлар ўзимга ҳам жуда маъқул.

Бу "Ботаника"нинг доимий мижози Зоир ота Маҳкамовнинг миннатдорчилик билан айтган сўзлари. Бу сўзларни тинглар эканмиз, сихатгоҳ бош шифокори Мирабзал ака ва у бошчилигидаги жамоанинг хизматлари эътирофга лойиқ эканлигини ҳис қилдик.

Юртимиз гўзал, унинг ажойиб гўшалари кўп. "Ботаника" сихатгоҳи ҳам ана шундай гўшалардан бири. Халқ саломатлиги йўлида хизмат қилаётган бундай даво масканларининг кўплиги юрт ободлиги, янада равнақ топаётганлигидан нишонадир.

Комилжон ҚИЁМОВ

Кўзилатиш қизгин паллага кирган, чўпон-чўлиқлар учун синов мавсуми давом этаётган дамлар. Бош чўпон Раҳим амаки сурувни қўтондан узоқ бўлмаган қалин шувоқзорда яйратиб боқарди. Вақт пешиндан оққач, кутилмаганда кўк юзини булут қоплаб, совуқ шамол қор учқунларини чир айлантириб совура бошлади. Табиат инжиқликларини кўп кўрган чўпон қўйларни дарҳол бир жойга тўплаб, дармонсизликдан тинкаси қуриган қари совлиқнинг бўғзига пичоқ тортиди. Ҳавонинг авзойи бузилгани сабаб унинг кўнглига ҳеч нарса сиғмасди. Шу орада сиртлон ити келиб қолди. Итнинг эти суягига ёпишиб, қовурғалари саналиб қолганди. Бу эса садоқатли ити билан йиртқичлар ўртасидаги зиддият ҳануз давом этаётганлигидан далолат берарди.

Раҳим амаки фурсатни бой бермай, сиртлонни қўй нимтаси олдида қолдириб, сурувни қўтонга ҳайдаб келди. Вазиятни ўғлига тушунтирди. Ўғил дарров саманни эгарлади-да, унга қамчи босди. Яйловга етганда сиртлоннинг қўй нимтаси ёнидан бир қадам ҳам нари жилмай турганлигини кўриб, кўнгли таскин топди. Энг ҳайратланарлиси, ит бир неча кунлардан бери оч бўлишига қарамай, ақалли совлиқ бўғзидан оққан қонни ҳам яламай, хушёр кўриқлаб турарди...

Боқувдаги ўн беш чоғли қўйнинг беҳосдан ғойиб бўлгани, сиртлоннинг ҳам йўқолиб қолганидан чўпонлар саросимага тушишди. Бошқа итлар панапанага кириб кетишганди.

Чорва ортидан юравериб, кўзи пишиб қолган қўйчивонлар бу нохуш воқеа сабабчиси йиртқич бўрилар бўлишини тахмин қилиб, қўшотар милтиқлари билан тоғ тепалиги томон йўл олишди. Улар бир неча қайзор, жарлик ва қамишзор сойлардан ўтгач, узоқда, харсангтош устида чўнқайиб ўтирган сиртлонни танидилар. Атрофи қалин арчазорлар билан ўралган сойликда қўйларнинг тўп бўлиб турганини Раҳим амаки биринчи бўлиб кўрди. Афтидан, ярим тунда йиртқичлар қўтонга икки тарафдан хужум қилиб, итларни чалғитишган. Чўпонлар эътибори-

дан четда қолган боқувдаги қўйлар оч йиртқичлардан ҳуркиб, ўзларини жон-жаҳдлари билан сим тўрга урганларида, сим тўр тўсинлари эгилиб, қўйлар ташқарига чиқиб кетишган. Йиртқичлар эса осонликча ўз ўлжаларини олдиларига солиб, унчалик узоққа кетишга улгуролмаган бир пайтда, сиртлон хабар топиб қолган. Довжорак кўриқчи йиртқичларни бирин-сирин балчиққа қориштириб, охири ҳайдаб солган ва қўйларни ўзи билан олиб қолган...

Раҳим амаки ўтган йилги тул олиш мавсумида бўлган воқеани ҳам ҳаяжон билан эслайди. Ўшанда март ойи охирлаб қолган бўлса ҳам, қор тинимсиз бўралаб ёғар, изғирин юз-кўзни ачитарди. Қўйлар шамол эсган томонга тик кетиб бораётган тикилинч фурсатда совлиқларнинг бири кўзилади. Раҳим амаки кўзилаган совлиқни жар ёқасидаги панароқ жойга қўйиб, ўзи сурув ортидан кетди. Сиртлон эса ёрдамчи чўпон келгунга қадар болали совлиқ ёнидан бир қадам ҳам жилмади...

Серёғин баҳор кунларининг бирида қўйчивонларнинг садоқатли ити тўсатдан ғойиб бўлди. Кўпдан сиртлонни тузоқларига илантириб, ўзларининг галасига қўшиб олиш ёки йўқ қилиш пайида юрган йиртқич бўрилар ёвуз ниятларига эришдилар...

Кўрқув билмас садоқатли ит қўйчивонлар дилига изтироб ва қайғу солиб кетди.

Абдулла САИДОВ

САДОҚАТ

Мураббий заковати шахс камолоти

Миллий уйеониш гоёясини амалга оширишга қобил янги авлодни тарбиялаш, таълимни ривожлантиришнинг истикболли, узвий тизимини яратиш, рақобатбардош мутахассислар тайёрлаш мақсадига республикамизда «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилинган эди.

Унда таълимнинг бошқа турлари каторида ўрта-махсус касб-хунар таълимини ривожлантиришга ниҳоятда катта эътибор қаратилгани барчамизга яхши маълум. Таълимнинг мазкур бўёинини ислох қилишдан асосий мақсад касб-хунар коллежлари ўқувчилари онгига ўзлари танлаган касбга нисбатан меҳр-мухаббат туйеусини уйеотиш, уларнинг касбий қобилиятларини ошириш, ижодий тафаккурини кенгайтириш, назарий билим, амалий кўникма ва малакаларини шакллантиришга йўналтирилади.

Касб-хунар таълими тизимида таълим-тарбия ишларини йўлга қўйишдан олдин, ўқувчиларнинг психологик имкониятларини инобатга олиш ниҳоятда муҳим аҳамиятга эга. Чунки коллеж ўқувчилари аксарият қисмининг ўқиш фаолияти айнан ўсмирлик даврига тўғри келади. Ўсмирлик эса мураккаб давр. Бу давр шахс келажагини белгиловчи руҳий жараёнларни тиклаши билан бирга, инқирозларга ўта мо-

йил давр хисобланади. Шунинг учун бўлса керак, бу ёшда ҳар бир ўсмир катталар томонидан ўз «МЕН»ининг тан олиншини, орзу-умидлари, эътиқодлари, шахсий фикрлари, қизиқишлари, турли эҳтиёжларининг қондирилишига жиддий эътибор берилишини хоҳлайди. Демак, касб-хунар коллежлари ўқувчиларининг ўқиш фаолияти ва тарбиясини имкон қадар раёбатлантириш орқали йўлга солиш, шу йўл билан уларнинг психологик хусусиятларини ижобий томонга буриши мақсадга мувофиқдир. Аксинча, уларнинг тарбиясини жазолаш, изза қилиш орқали тартибга солмоқчи бўлсак, бу нарса биз кутмаган кўплаб салбий оқибатларга олиб келиши мумкин. Масалан, ўз «МЕН»ини шакллантираётган ўқувчи тенгдошлари орасида ўқитувчи томонидан қойиш эшитса, бу ҳол унинг руҳиятига кескин таъсир қилиши ва оқибатда мулзам бўлган ўқувчи хотирасида бу воқеа бир умрга муҳрланиб қолиши ва ҳатто ўқитувчига, фанга нисбатан нафрат уйеотиши мумкин.

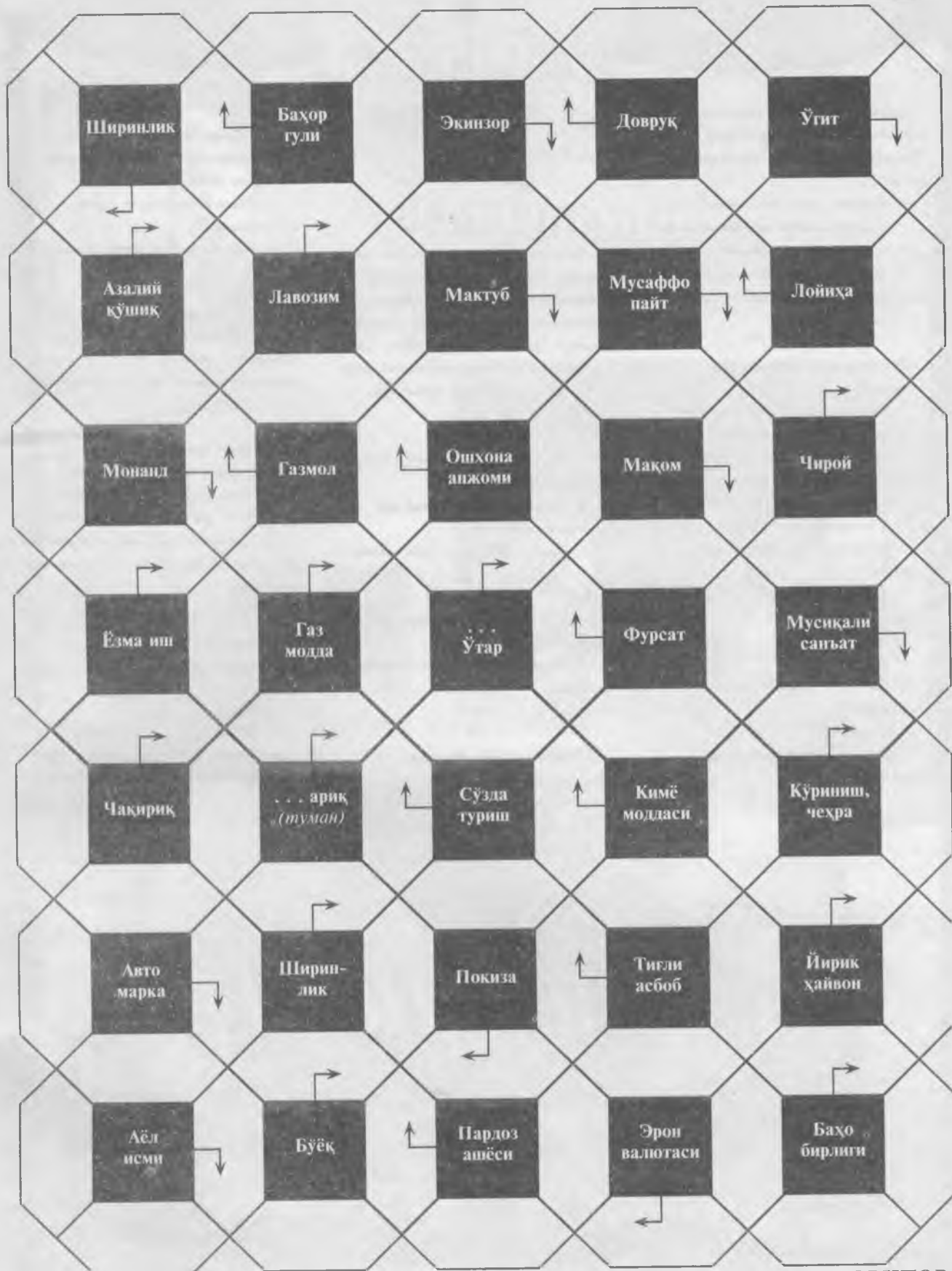
Ўсмирда психологик жараёнлар кескин ўзгариши билан уларнинг ақлий фаолиятида ҳам бурилишлар сезилади. Шунинг учун шахслараро муносабатда, ўқувчи ва ўқитувчи мулоқотида, катталар ва ўсмирлар муомаласида қатъий

ўзгаришлар вужудга келади. Бу ўзгаришлар жараёнида бир қатор қийинчиликлар пайдо бўлади. Булар, аввало, таълим жараёнида рўй беради. Ўқитувчининг янги мавзуну батафсил тушунтириши, дарсларнинг маъруза шаклига олиб борилиши ўқувчиларни зериктириб қўяди ва натижада ўқувчиларда дарсларга, ўқишга нисбатан лоқайдлик туйеилади. Бундай вазиятларнинг олди олинмаса, ўқувчининг коллежга сурункали келмай қўйиши ва шу қаби бошқа салбий оқибатлар келиб чиқиши мумкин.

Бундай салбий оқибатларнинг олдини олиш ўқитувчилар зиммасига ниҳоятда катта масъулият юқлайди. Шунинг учун ҳам ўқитиш методини танлашда мазкур методнинг умумий мезонлари, унинг бир қатор афзалликларидан ташқари, ўқувчиларнинг психологик тайёргарлиги, уларнинг интеллектуал имкониятларини ҳам инобатга олиш мақсадга мувофиқдир. Энг асосийси эса танланган метод ўқувчиларнинг диққатини жалб қила билиши, мавзуга нисбатан қизиқиш уйеота олиши лозим.

Шоҳиста
МАМАСОЛИЕВА,

Тошкент тўқимачилик ва
енгил саноат институти
магистранти

Тузувчи: Фозилжон ОРИПОВ

Сержаки самолётда солдатларки парашютдан сакраш учун сафта тизди. Қўрқувдан титрайтан бир солдатдан сўради.

— Болакай, сепга нима бўлди?

— Биринчи марта сакраётганлигин учун парашютдан қўрқаяпман.

— Ҳндай бўлса биринчи марта парашютсиз сакрашга рухсат берилмак.

Враг—психиатр қабўшига келган бемордан:

— Қасалишингиз сабабини билиш ва даволаш учун сизнинг кимлигингиз, нима ишлар билан шуғуланишингиз ҳақида аниқлик маълумотга эга бўлишим лозим. Сизнинг учун узингиз ҳақда батафсил сўлашиб берсангиз, — деб сўради. Бемор қўлаб қўтирмасдан жавоб беришга ширинди:

— Демак бундоқ, аввал мен Ер ва Остонки яратдим...

— Капитан Иванов, майор олишми кўнотайсизми?

— Албатта!

— Яхши, ҳушёрхонадан майор Петровни олиб келинг.

— Бу ерда гурилиш таъқиқланган, деди милиционер, гурилиш учун сувга тўшмоқчи бўлиб турган аёлга?

— Шунга егинишдан олдин айтмайсизми?

— Бу ерда егиниш таъқиқланмаган.

— Сен энг узган, неҳрибон, ақлли аёсан, Менинг кўшим, ойим, гулиман, Мушуктам, кўнгат, балиқтам, ширинтам, ақлигим—оппогим, фрақатина ниво бер...

Бир киши хола, йўлак ва ошхоналарга юмалоқ бўлган буртақсиз үй қўрибди

— Нима учун үйни юмалоқ қилиб қўридинг? — деб сўради ундан уртовчи

— Қайнокам ҳар доим үйингдан ўн учун ҳам бир буртақ топилиб қолар, деган юрар эди.

— Бизнинг старшинамиз гуноҳани ҳазимкашки, виётга гапирса, ҳамма ётқин қолади.

— Қани, у нима дейди?

— Рота, ёй!

ХОНИМОЙ тайёрлади

Милиция ўз ҳудудига назорат олиб борарди. Қарашса, мурдани осиб кетишибди. Муаммо қўлайишини исташмади. Мурдани бошқа ҳудудга осиб келишди. Улар бошқасига... Ҳуша ҳудуд назоратчиси мурдага кўзи тўшиб, дебди:

— Ҳф, уни яна осиб кетишибди.

— Ямаки, сизга милиционер ҳақида натифа айтиб берайми?

— Нилалар дегансак, ахир мен милиционерман—ку?!

— Бўпти, Мен секин икки марта...

— Шу пайтгага қасриларда саткиб юривсан?

— Дада, мен армиядан зўлпайтдан қайтдим.

Болакай консерва банкасини милиционерга бериб:

— Амаки, идишни осиб беринг, — деди.

Милиционер банкани тақимлатиб деди:

— Очинг, милиция!

